

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

«Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της
διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου
εγκλήματος»

Διπλωματική Εργασία

«Κοινωνικός Έλεγχος, Υποπολιτισμοί και Οργανωμένο Έγκλημα»

ΤΣΙΚΙΤΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

A.M: 519540

Επιβλέπων Καθηγητής: Κουρούτζας Χρήστος

Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή/της φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο/η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του/της συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του/της συγγραφέα/δημιουργού. Ο/Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Κοινωνικός Έλεγχος, Υποπολιτισμοί και Οργανωμένο Έγκλημα»

Τσικιτίκου Βασιλική

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής

Α' Επιβλέπων Καθηγητής:

Κουρούτζας Χρήστος

Μέλος Σ.Ε.Π. – Ε.Α.Π.

Β' Επιβλέπων Αξιολογητής- Καθηγητής:

Αλοσκόφης Ουίλλιαμ

Μέλος Σ.Ε.Π. – Ε.Α.Π.

Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 2024

Ευχαριστίες και αφιερώσεις

Σε ένα πρώτο επίπεδο, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, τον κύριο Χρήστο Κουρούτζα, για την πολύτιμη συμβολή του στη διαδικασία συγγραφής της παρούσας εργασίας, την καθοδήγηση αλλά και την υποστήριξη που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησής της. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, τον σύντροφό μου και το φιλικό μου περιβάλλον για το ενδιαφέρον, την αδιαπραγμάτευτη κατανόηση και υποστήριξή τους, όχι μόνο κατά την περίοδο συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας, αλλά και σε όλο το ταξίδι των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

Περίληψη

Το εγκληματικό φαινόμενο αποτελεί ζήτημα διαχρονικού επιστημονικού διαλόγου, το οποίο έχει απασχολήσει πέραν της ίδιας της Εγκληματολογικής Επιστήμης, την Νομική Επιστήμη, τον τομέα των Ιατρικών Επιστημών, αλλά και το ίδιο το κοινωνικό σύνολο. Η προσέγγισή του είναι πολυεπίπεδη και όπως έχει αποδειχθεί στην πράξη, η ερμηνεία του αποτελεί ζήτημα με χαρακτήρα κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό και οικονομικό, δεδομένου του συγκεκριμένου ιστορικού πλαισίου εντός του οποίου τοποθετείται και μελετάται. Η παρούσα Διπλωματική εργασία πραγματεύεται το θέμα του Κοινωνικού Ελέγχου, των Υποπολιτισμών και του Οργανωμένου Εγκλήματος, στα πλαίσια του οποίου επιχειρείται η προσέγγιση της έννοιας των Υποπολιτισμών, όπως αναλύονται στα πλαίσια του ρεύματος του Θετικισμού και ειδικότερα του Κοινωνιολογικού Θετικισμού. Στα πλαίσια του τελευταίου αναδεικνύεται η ύπαρξη μειονοτήτων, στις οποίες αποδίδεται η ιδιότητα του εγκληματία και η τάση προς την εγκληματικότητα, μέσα από έναν συσχετισμό πολιτισμικών χαρακτηριστικών και περιβάλλοντος, τα οποία ευνοούν την εκδήλωση της εγκληματικής συμπεριφοράς, που καταλήγει να αναπαράγεται με όρους πολιτισμικής μεταβίβασης. Παράλληλα, επιχειρείται η ανάδειξη της οπτικής της Κριτικής Εγκληματολογίας για το έγκλημα και τον εγκληματία, στα πλαίσια της οποίας καταδεικνύεται η σημασία και η βλαπτικότητα της εγκληματικότητας των ισχυρών κοινωνικών ομάδων. Οι ισχυροί εγκληματίες ωστόσο, καταφέρνουν και εκφεύγουν τόσο του άτυπου κοινωνικού ελέγχου - με κρίσιμη την συμβολή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης - όσο και του τυπικού, δεδομένου ότι οι πράξεις τους παραμένουν στο παρασκήνιο και την αθεατότητα, ενώ ταυτόχρονα χρησιμοποιούνται τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα και οι στερεοτυπικά εκλαμβανόμενοι εγκληματικοί υποπολιτισμοί, ως πηγή του κακού. Με άλλα λόγια, γίνεται μια προσπάθεια ανάδειξης της εκμετάλλευσης των υποπολιτισμών από τους ισχυρούς του εγκλήματος, με σκοπό την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των τελευταίων και την προστασία τους από την ταύτισή τους με το έγκλημα.

Λέξεις - Κλειδιά: Κοινωνικός Έλεγχος, Κοινωνιολογικός Θετικισμός, Υποπολιτισμοί, Κριτική Εγκληματολογία, Διαδικασίες Εγκληματοποίησης, Μανωλάδα, Greek Mafia, Χρυσή Αυγή

Abstract

The criminal phenomenon is an issue of a long-standing scientific debate, which has concerned not only forensic science itself, but also legal science, the medical sciences and society as a whole. Its approach is multilevel and, as has been shown in practice, its interpretation is a matter of social, political, cultural and economic character, given the specific historical context in which it is placed and studied. This thesis deals with the issue of Social Control, Subcultures and Organized Crime, in the context of which an attempt is made to approach the concept of Subcultures, as analyzed within the stream of Positivism and in particular Sociological Positivism. In the context of the latter, the existence of minorities is highlighted, to which the status of criminal and the tendency towards criminality is attributed, through a correlation of cultural characteristics and environment, which favour the manifestation of criminal behaviour, which ends up being reproduced in terms of cultural transmission. At the same time, an attempt is made to highlight the Critical Criminology perspective on crime and the criminal, within which the importance and harmfulness of the criminality of powerful social groups is demonstrated. Powerful criminals, however, manage to evade both informal social control - with the crucial contribution of the media - and formal control, since their actions remain in the background and atheism, while at the same time the lower social strata and stereotypically perceived criminal subcultures are used as the source of evil. In other words, there is an attempt to highlight the exploitation of subcultures by the powerful in crime in order to serve the interests of the latter and protect them from being identified with crime.

Keywords: Social Control, Sociological Positivism, Subcultures, Critical Criminology, Criminalization Processes, Manolada, Greek Mafia, Golden Dawn

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Κοινωνικός έλεγχος	11
1.1. Ο κοινωνικός έλεγχος μέσα από τους φακούς των εγκληματολογικών-κοινωνιολογικών Σχολών Σκέψης	11
1.2. Είδη Κοινωνικού Ελέγχου	13
1.2.1. Άτυπος – Ανεπίσημος Κοινωνικός έλεγχος	13
1.2.2. Τυπικός – Επίσημος Κοινωνικός Έλεγχος.....	14
1.3. Ηθικοί Πανικοί.....	15
1.4. Τροπές Κοινωνικού Ελέγχου - Παράγοντες νοηματοδότησής του	18
1.4.1. Το σύστημα εξουσίας – απολυταρχικά πρότυπα πολιτικής – πολιτικές ενσωμάτωσης .	18
1.4.2. Ο παράγοντας της Οικονομίας: Φορντισμός και ελεύθερη οικονομία	21
1.4.3. Το ζήτημα της ασφάλειας	22
1.4.4. Σύγχρονη μορφή κοινωνικού ελέγχου – επιστροφή στο προγνωστικό πρότυπο	24
1.5. Αντεγκληματική Πολιτική	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Υποπολιτισμοί και Κριτική Εγκληματολογία	29
2.1. Σχολή Σικάγου - Κοινωνιολογικός Θετικισμός.....	29
2.1.1. Θεωρίες Υποπολιτισμών υπό τον Κοινωνιολογικό Θετικισμό	30
2.1.2. Επίδραση του περιβάλλοντος στην ανθρώπινη συμπεριφορά – Κοινωνική Οικολογία 30	
2.1.3. Πολιτισμική μεταβίβαση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς	32
2.1.4. Sutherland– Θεωρία Διαφορικών Συναναστροφών	33
2.1.5. Υποπολιτισμοί του εγκλήματος.....	34
2.1.6. Διαφορικές ευκαιρίες και υποπολιτισμοί – Law class Culture	35
2.1.7. Υποπολιτισμοί βίας και του Ghetto.....	36
2.1.8. Merton Θεωρία της Ανομίας	37
2.2. Νέα - Κριτική Εγκληματολογία.....	38
2.2.1. Διαδικασίες Εγκληματοποίησης	39
2.2.2. Εγκλήματα των ισχυρών	41
2.3. Οργανωμένο έγκλημα	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Παραδείγματα από την Ελληνική Πραγματικότητα.....	48

3.1. Υπόθεση της Μανωλάδας.....	48
3.1.1. Πραγματικά περιστατικά	48
3.1.2. Ο Υποπολιτισμός των Εργαζόμενων Μεταναστών.....	49
3.1.3. Κριτική Θεώρηση: Εκμετάλλευση του υποπολιτισμού – Συγκάλυψη των Ισχυρών .	50
3.2. Περίπτωση της Greek Mafia.....	52
3.2.1. Επίσημα στατιστικά στοιχεία για τη σύνθεση των ομάδων του εγχώριου Οργανωμένου Εγκλήματος	52
3.2.2. Δομή και δράση της Greek Mafia	54
3.2.3. Συμβιωτική σχέση παρανομίας-νομιμότητας στο παράδειγμα της Greek Mafia	56
3.3. Η περίπτωση της Χρυσής Αυγής.....	59
3.3.1. Κοινωνική οργάνωση της Χρυσής Αυγής – Συμβολισμοί – Αξιακός Κώδικας - Δομή	59
3.3.2. Θεώρηση της Χρυσής Αυγής υπό την Κριτική θεωρία	63
Συμπεράσματα	66
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	68
Ελληνόγλωσσες.....	68
Ξενόγλωσσες.....	72

Εισαγωγή

Η διερεύνηση της έννοιας του εγκλήματος αποτελεί ζήτημα που απασχόλησε, απασχολεί και θα συνεχίσει να απασχολεί τόσο την επιστημονική κοινότητα, όσο και το ίδιο το κράτος και τους πολίτες. Με την παρούσα διπλωματική εργασία επιδιώκεται μια μελέτη της έννοιας του εγκλήματος, υπό την οπτική των θεωριών για τους Υποπολιτισμούς, αλλά και υπό την οπτική της Κριτικής Εγκληματολογίας. Μέσα από τη σχετική ανάλυση, στόχος είναι η ανάδειξη της διαχρονικής τάσης συσχέτισης του εγκλήματος με τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα και ειδικότερα με πολιτισμικές μειονότητες, συσχέτιση που, υπό διαφορετικούς όρους, δεν εγκαταλείπεται ούτε από το ρεύμα της Κριτικής Εγκληματολογίας.

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε τρία βασικά κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια ανάλυση της έννοιας του κοινωνικού ελέγχου, ο οποίος αποτελεί και κρίσιμο μέγεθος στην περαιτέρω διερεύνηση του υπό πραγμάτευση θέματος. Αναλύονται τα είδη του κοινωνικού ελέγχου, ο οποίος διακρίνεται στον τυπικό και τον άτυπο, ενώ παρουσιάζεται μια ανάλυση της έννοιας των ηθικών πανικών και του τρόπου που αυτοί επηρεάζουν τον κοινωνικό έλεγχο. Εν συνεχεία επιχειρείται μια συγκριτική ανάλυση των τροπών που έλαβε ο κοινωνικός έλεγχος στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ, αναδεικνύοντας το ρόλο των συστημάτων εξουσίας, της οικονομίας και της έννοιας της ασφάλειας για το περιεχόμενό του. Τέλος, ακολουθεί ιδιαίτερη αναφορά στη σύγχρονη μορφή του κοινωνικού ελέγχου, καθώς επίσης και στα πρότυπα αντεγκληματικής πολιτικής.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθεται αναλυτικά το θεωρητικό υπόβαθρο των Υποπολιτισμών και της Κριτικής Εγκληματολογίας. Πιο συγκεκριμένα, εκτίθεται η ανάδυση των θεωριών για τους υποπολιτισμούς στα πλαίσια τη Θετικής Σχολής και ειδικότερα του Κοινωνιολογικού Θετικισμού. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται ανάλυση της Κοινωνικής Οικολογίας και της πολιτισμικής μεταβίβασης της παραβατικής συμπεριφοράς, των υποπολιτισμών του εγκλήματος, των διαφορικών ευκαιριών καθώς και των υποπολιτισμών βίας-Ghetto. Οι θεωρίες αυτές υποστηρίζονται από την αναφορά στη Θεωρία των Διαφορικών Συναναστροφών, όπως διατυπώθηκε από τον E. Sutherland, αλλά και από τη θεωρία της Ανομίας του R. Merton. Παράλληλα, εξετάζεται η οπτική του ρεύματος της Κριτικής Εγκληματολογίας μέσα από την ανάλυση των διαδικασιών εγκληματοποίησης, όπως επίσης και δια της επεξεργασίας των θεωριών που διατυπώνονται για την εγκληματικότητα των

ισχυρών. Το δεύτερο κεφάλαιο κλείνει με εκτενή αναφορά στο οργανωμένο έγκλημα και την κοινωνική του οργάνωση, μέσω της οποίας επιδιώκεται η ανάδειξη της «χρησιμότητας» των υποπολιτισμών για τη συντήρηση και διαίωσή του.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο, επιχειρείται η παράθεση παραδειγμάτων από την ελληνική πραγματικότητα και επιχειρείται αναγωγή τους στην προεκτεθείσα θεωρία. Εξετάζονται συγκεκριμένα η υπόθεση της Μανωλάδας, η περίπτωση της Greek Mafia και τέλος η εγκληματική οργάνωση της Χρυσής Αυγής.

Η διπλωματική εργασία ολοκληρώνεται με την αποτύπωση των συμπερασμάτων, όπου προβάλλεται η προβληματική των προσεγγίσεων του εγκλήματος από τις θεωρίες για τους Υποπολιτισμούς, η οποία ανακύπτει επίσης από τις θεωρίες της Κριτικής Εγκληματολογίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Κοινωνικός έλεγχος

Ανάλογα με την πολιτική και φιλοσοφική αφετηρία για την αντίληψη της κοινωνίας, απαντώνται ερωτήματα σχετικά με τον κοινωνικό έλεγχο, το περιεχόμενό του και τις λειτουργίες του. Μια προσέγγιση για την υπό πραγμάτευση έννοια αποτελεί εκείνη που την αποτυπώνει ως τις διαδικασίες αυτορρύθμισης της κοινωνίας, είτε στη βάση της αλληλεγγύης είτε της διατήρησης της υφιστάμενης κοινωνικής τάξης, όπως ευνοεί τις κοινωνικές ελίτ. Ο κοινωνικός έλεγχος δηλαδή μπορεί να ιδωθεί ως ο τρόπος διασφάλισης της ευρυθμίας της κοινωνίας, που αποτελεί και τον βασικό κοινωνικό στόχο, στα πλαίσια της οποίας η κρατική εξουσία παρουσιάζεται ως εγγυητής των συμφερόντων κάθε μέλους, παρεμβαίνοντας προς ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων. Αντίθετα, το περιεχόμενο της έννοιας αλλάζει άρδην για κάποιον που την αντιλαμβάνεται ως μέσο επιβολής πειθαρχίας στο κοινωνικό σύνολο, προς επίτευξη άλλου κοινωνικού στόχου και όχι επίτευξης της κοινωνικής αρμονίας καθ αυτής. Στο πλαίσιο αυτό το κράτος παρουσιάζεται ως εκείνος ο εξουσιαστικός παράγοντας που διασφαλίζει τα συμφέροντα ορισμένων μόνο μελών, χρησιμοποιώντας την αντεγκληματική πολιτική ως εργαλείο εξουδετέρωσης των υπολοίπων που τα απειλούν (Καρύδης, 2010).

Άλλως, αποτελεί ένα σύνολο διαδικασιών, σχέσεων και συσχετισμών που κρατούν δομημένη την κοινωνία με έναν συγκεκριμένο τρόπο προς επίτευξη ενός κοινού στόχου, ενός κοινού συμφέροντος (Βιδάλη & Κουλούρης 2012: 151). Αυτό μπορεί πιο εύκολα να το αντιληφθεί κανείς αν αναλογιστεί μια συνηθισμένη κοινωνική πυραμίδα. Αυτή η πυραμίδα έχει διαφορετικά επίπεδα, μικρότερης χωρητικότητας όσο πιο ψηλά ανεβαίνει κανείς προς την κορυφή, και συγκρατεί αυτή τη μορφή ακριβώς επειδή όλα τα μέλη της υπακούν σε συγκεκριμένους κανόνες, καθώς διαβιούν υιοθετώντας ουσιαστικά ίδιους στόχους.

1.1. Ο κοινωνικός έλεγχος μέσα από τους φακούς των εγκληματολογικών-κοινωνιολογικών Σχολών Σκέψης

Σύμφωνα με την «Θετική» όψη ή Λειτουργιστική αντίληψη του κοινωνικού ελέγχου, η κοινωνία αναπτύσσει κοινωνικούς κανόνες αυτόνομα από την κρατική εξουσία που εφαρμόζει τον τυπικό

έλεγχου. Έτσι, η κοινωνία γίνεται αντιληπτή ως ένας οργανισμός, τα μέλη-όργανα του οποίου πρέπει να βρίσκονται σε αρμονία προκειμένου να εξασφαλίζεται η εύρυθμη λειτουργία του. Έτσι σε αναλογία, η κοινωνία υπακούει σε συγκεκριμένους κανόνες και αξίες. Από αυτή τη άποψη, γεννήθηκε και η έννοια της παρέκκλισης, η οποία κατά τον Parsons συνίσταται σε παρεκτροπή από τα φυσιολογικά πρότυπα, ενώ με βάση τη σκέψη του Merton αποτελεί απόκλιση από τις νόρμες που τίθενται για τους ανθρώπους στην κοινωνία (Καρύδης, 2010:32).

Εν συνεχεία, με βάση τη Σχολή του Σικάγου (Μεσοπόλεμος) η έννοια της παρέκκλισης πρωταγωνιστεί στην προσέγγιση του κοινωνικού ελέγχου όπως αναπτύσσεται στο πλαίσιο μιας βιομηχανικής κοινωνίας. Γύρω από αυτήν και τη λειτουργιστική θεωρία αναπτύχθηκε η άποψη ότι είναι αναγκαίες οι παρεμβάσεις στο αστικό περιβάλλον των ΗΠΑ και η ανάπτυξη κοινωνικών πολιτικών, μέσα σε ένα περιβάλλον συνεχούς εισροής μεταναστών, ώστε η κοινωνία να βρίσκεται σε αρμονία και ατομικές παρεκκλίσεις και παθολογίες να τιθασεύονται. Μιλούσαν για την κοινωνία που είναι βασισμένη στη συναίνεση και τη συνεργασία, σε μια περίοδο ωστόσο που το μοντέλο του «melting pot» (Χωνευτήρι) αποδεικνυόταν αναποτελεσματικό (Καρύδης, 2010:33).

Αυτό το θεωρητικό μοντέλο της συναίνεσης για την εύρυθμη κοινωνική συνύπαρξη και την καταπολέμηση της ατομικής παθολογίας, άρχισε να κλυδωνίζεται με την ανάπτυξη άλλων θεωρητικών ρευμάτων της κοινωνικής επιστήμης, κατά την αιρετική δεκαετία του 1960. Τέτοια ρεύματα αποτέλεσαν οι θεωρίες της ετικέτας, της κοινωνικής αντίδρασης και αργότερα η θεωρία της Κριτικής Ριζοσπαστικής Εγκληματολογίας για τις έννοιες της παρέκκλισης και της παραβατικότητας, οι οποίες αμφισβητήθηκαν στην ουσία τους. Υποστηρίχθηκε καταρχάς ότι η έννοια της παρέκκλισης είναι μια κατασκευή, δοθέντος ότι ο κοινωνικός έλεγχος θέτοντας τα όρια της φυσιολογικής και αποδεκτής συμπεριφοράς είναι αυτός που οδηγεί τελικά στην παραβατικότητα. Υπό αυτό το πρίσμα, γίνεται κριτική απέναντι στους μηχανισμούς καταναγκασμού, οι οποίοι εντέλει διευκολύνουν στο να επικρατήσει όχι η πολυπόθητη κοινωνική δικαιοσύνη, αλλά η δικαιοσύνη των ισχυρών της κοινωνίας. Μπορεί να γίνει λόγος στα πλαίσια αυτά για μια αρνητική όψη του κοινωνικού ελέγχου, καθώς εφόσον τα μέσα άσκησής του βρίσκονται υπό τον έλεγχο κοινωνικών ελίτ, με αποτέλεσμα αυτός να καταλήγει στην επιλεκτικότητα και τελικά να οδηγεί τελικά σε κοινωνικό αποκλεισμό ευάλωτες ομάδες που αναλαμβάνουν το ρόλο των αποδιοπομπαίων τράγων.

1.2. Είδη Κοινωνικού Ελέγχου

Ο κοινωνικός έλεγχος διακρίνεται σε δύο είδη, τον τυπικό ή επίσημο και τον άτυπο ή ανεπίσημο. Περίοπτη θέση στη φαρέτρα του τυπικού κοινωνικού ελέγχου κατέχει το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, το οποίο ωστόσο δοκιμάζεται από αμφισβητήσεις ισονομίας, ενώ από την πλευρά του άτυπου κοινωνικού ελέγχου ενεργό ρόλο αναλαμβάνουν όχι επίσημοι φορείς του κράτους, αλλά κοινωνικές ομάδες που σχηματίζουν στους κόλπους τους τα δικά τους πρότυπα ορθής συμπεριφοράς. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται η οικογένεια, το σχολείο, η εκκλησία, τα ΜΜΕ (Καρύδης, 2010: 29, 36).

Πηγές για τα δύο αυτά είδη κοινωνικού ελέγχου αποτελούν το Δίκαιο και οι Κανόνες που οριοθετούν την αποδεκτή από την μη αποδεκτή συμπεριφορά. Το Δίκαιο συνίσταται σε ένα σύνολο ρητά θεσπισμένων κανόνων με εξαναγκαστικό χαρακτήρα, οι οποίοι διακρίνονται σε πρωτεύοντες, επιτακτικούς ή απαγορευτικούς, και δευτερεύοντες, δηλαδή κανόνες με κυρωτικό και ιδιαίτερα αποδοκιμαστικό χαρακτήρα, που επιβάλλονται σε περιπτώσεις παράβασης των πρώτων. Σε αυτή την περίπτωση γίνεται λόγος για τυπικό νόμο, με καθορισμένες εκ των προτέρων συνέπειες σε περίπτωση παράβασής του, οι οποίες εφαρμόζονται αναγκαστικά για όλους τους πολίτες. Από την άλλη πλευρά, ως Κανόνας εκλαμβάνεται μια μακροχρόνια πρακτική που επιβάλλεται από την κοινωνία, εκφράζοντας αξίες και αρχές ως προς το τι ορίζεται ευρέως ως αποδεκτή ή μη αποδεκτή συμπεριφορά. Σε αυτή την περίπτωση λοιπόν, οι Κανόνες είναι άτυποι και μπορεί να μην έχουν πάντοτε τις ίδιες συνέπειες, ούτε αυτές και να εφαρμόζονται καθολικά στο σύνολο του πληθυσμού. Γίνεται αντιληπτό λοιπόν, ότι ο Κανόνας αποτελεί μια ευρύτερη έννοια από εκείνη του Δικαίου, δεδομένου ότι το τελευταίο περιλαμβάνει εκείνους τους ρητούς κανόνες που έχει συμφωνηθεί από κρίσιμο κομμάτι του πληθυσμού για να ορίζει τις κοινωνικές σχέσεις (Βιδάλη, 2013:12,13).

1.2.1. Άτυπος – Ανεπίσημος Κοινωνικός έλεγχος

Όπως σημειώθηκε ανωτέρω, η έννοια του κοινωνικού ελέγχου μπορεί να προσεγγισθεί ως το σύνολο εκείνων των διαδικασιών γύρω από τις οποίες δομείται και οργανώνεται μια κοινωνία με

τελικό στόχο την αναπαραγωγή ενός συγκεκριμένου κοινωνικού μοντέλου – κυρίαρχες κοινωνικές σχέσεις και ρόλοι – το οποίο επιδιώκει ένα συνολικό κοινό συμφέρον. Ο τελικός αυτός στόχος επιτυγχάνεται μέσω της υπακοής των πολιτών στη νομοθεσία, είτε δια των εξαναγκαστικών πολιτικών του κράτους είτε δια των κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων.

Οι κοινωνικές αυτές διαδικασίες μπορεί να αφορούν στη διευθέτηση συγκρουόμενων συμφερόντων στις βάσεις κοινωνικής αλληλεπίδρασης και εν γένει στους κανόνες κοινωνικής συνύπαρξης. Κοινωνική συνύπαρξη σημαίνει ότι το κοινωνικό σύνολο διαβιεί κάτω από συγκεκριμένους κανόνες, τους οποίους πρέπει να αποδέχεται και να εφαρμόζει όποιος επιθυμεί να ενταχθεί σε αυτό. Οι κοινωνικές διαδικασίες και σχέσεις διαμορφώνονται αυθόρμητα ή οργανωμένα και μπορεί να είναι αποτέλεσμα μακροχρόνιων πρακτικών. Υπάρχουν λοιπόν κοινωνικές διαδικασίες που στηρίζονται σε άτυπους κανόνες, όπως αυτοί διαμορφώνονται εντός των κοινωνικών ομάδων ή μεταξύ αυτών, ενώ τυχόν απόκλιση ή αμφισβήτησή τους έχει μεν συνέπειες, όχι όμως καθολικής ισχύος. Έτσι, εντός αυτού του πλαισίου, τα άτομα που υιοθετούν για παράδειγμα διαφορετικές θρησκευτικές-πολιτικές πεποιθήσεις ή διαφοροποιούνται με άλλον τρόπο (λ.χ. φυλετικά κλπ) δεν σημαίνει ότι αμφισβητούν τους κυρίαρχους άτυπους κοινωνικούς κανόνες. Συνεπώς, γίνεται λόγος για τον άτυπο κοινωνικό έλεγχο, φορείς του οποίου αποτελούν κοινωνικοί σχηματισμοί όπως το σχολείο, η εκκλησία, τα ΜΜΕ ο στρατός, η οικογένεια ή και σήμερα το ίντερνετ (Βιδάλη, 2012).

Ως προς τον άτυπο κοινωνικό έλεγχο ερευνητικό ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος με τον οποίο κατασκευάζονται εγκληματικά στερεότυπα, ενώ όπως έχει δείξει και η πρόσφατη ιστορία, αλληλεπιδράσεις με «διαφορετικούς» τύπους ανθρώπων, όπως για παράδειγμα οι μετανάστες, και παράγοντες όπως η ανασφάλεια, ο φόβος και η ξеноφοβία σε συνδυασμό με τους ηθικούς πανικούς, επιδρούν δραστικά στην εδραίωση της εικόνας του παραβάτη (Καρύδης, 2010:37).

1.2.2. Τυπικός – Επίσημος Κοινωνικός Έλεγχος

Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος συνδέεται με τη νομιμοποιημένη ή ορθολογική βία που μπορεί να ασκηθεί από το κράτος, καθώς βασίζεται σε κανόνες και τυπικά κριτήρια και ως εκ τούτου συγκεντρώνει και την αντίστοιχη συναίνεση των πολιτών. Έτσι με βάση αυτή τη συναίνεση, το

κράτος μπορεί να ασκήσει νόμιμα βία μέσω των επίσημων φορέων καταστολής. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγεται καταρχάς η Αστυνομία, ως φορέας άμεσης καταστολής, έπειτα ακολουθεί το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, δια του οποίου επιβάλλονται προβλεπόμενες από τον ποινικό νόμο κυρώσεις, και τέλος το σωφρονιστικό σύστημα, το οποίο εμφανίζεται μετά την τυχόν επιβολή ποινικών κυρώσεων, στο στάδιο μεταχείρισης του εγκληματία (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:152).

Ο έλεγχος όπως ασκείται από κρατικούς φορείς, πραγματοποιείται βάσει γραπτών κανόνων με καθολική ισχύ. Οι τυπικοί κανόνες στοχεύουν στην προστασία συγκεκριμένων αγαθών, μέσα από την οποία διασφαλίζεται ένα κοινό συμφέρον. Τέτοια αγαθά είναι η ζωή, η ελευθερία, η ιδιοκτησία, η τάξη και η κρατική ασφάλεια. Τυχόν δε παραβίασή τους επισύρει ποινή, με κυριότερη τη στέρηση της ελευθερίας του εγκληματία. Ο τυπικός έλεγχος λοιπόν επιδιώκει την αφομοίωση θεμελιωδών κανόνων που έχουν ιδιαίτερη σημασία για το κράτος.

Αξίζει να σημειωθεί ότι για την εφαρμογή του ποινικού νόμου, δια του οποίου ασκείται ο τυπικός κοινωνικός έλεγχος, προβλέπονται στάδια αξιολόγησης της εξεταζόμενης πράξης, ώστε αυτή να καταλήξει τελικά να χαρακτηριστεί ως εγκληματική ή μη. Ο χαρακτηρισμός γίνεται μέσω της υπαγωγής στοιχείων της εξεταζόμενης πράξης με εκείνα της ποινικά τυποποιημένης πράξης που αποτελεί το έγκλημα. Κατά τη διαδικασία αυτή φιλτραρίσματος πλήθους υποθέσεων από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, ορισμένες περνούν σε επόμενες φάσεις περαιτέρω επεξεργασίας, ενώ άλλες τίθενται στο αρχείο (Δασκαλάκης, 1985), με αποτέλεσμα να αναδεικνύεται η προβληματική γύρω από τη διαδικασία επιλογής και των κριτηρίων της. Στα πλαίσια των θεωριών της σύγκρουσης, η απάντηση εντοπίζεται στο γεγονός ότι οι μηχανισμοί κοινωνικού ελέγχου χειραγωγούμενοι από τις κοινωνικές ελίτ, καταλήγουν σε μια νομιμοποιημένη επιλεκτική εφαρμογή του νόμου (Καρύδης, 2010).

1.3. Ηθικοί Πανικοί

Ο μηχανισμός των ηθικών πανικών είναι άμεσα συνδεδεμένος με την αντίληψη της κοινωνίας για το έγκλημα και τον εγκληματία και ως εκ τούτου συνδέεται τόσο με τον άτυπο κοινωνικό έλεγχο όσο και με τον τυπικό, στο σημείο όπου μπορεί να πυροδοτήσει την αντίδραση της πολιτείας. Ως

ηθικός πανικός ορίζεται μια υπερβολική και δυσανάλογη αντίδραση του κοινωνικού συνόλου προς μια κατάσταση ή άτομο/ομάδα ατόμων που θεωρείται ότι αποτελεί ή μπορεί να αποτελέσει κίνδυνο απέναντι στην ευταξία και την ηθική τάξη πραγμάτων της κοινωνίας (Ζαραφονίτου, 2015).

Κατά τη διαδικασία ενός ηθικού πανικού ένα κοινωνικό γεγονός προσλαμβάνεται στρεβλά - με αρνητικό ηθικό φορτίο - και έπειτα ακολουθεί μια υπερβολική κοινωνική αντίδραση σε αυτό που προβάλλεται ως παρέκκλιση. Αυτή δε η υπερβολική αντίδραση, υπό συνθήκες φόβου και ανασφάλειας, οδηγούν στη στοχοποίηση συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και στην περιθωριοποίησή τους (Καρύδης, 2010:44).

Σύμφωνα με τον Jock Young, ο ηθικός πανικός είναι μια ενόχληση και διατάραξη σε ηθικό επίπεδο, η οποία ακολούθως οδηγεί στην αντίδραση εκείνων που θίγονται, υπό το κράτος μιας στερεοτυπικά διαμορφωμένης εικόνας και δαιμονοποίησης του ατόμου ή της ομάδας που φέρεται να απειλεί την ηθική τάξη. Η αντίδραση αυτή όμως, πραγματοποιείται με τρόπο δυσανάλογο προς το γεγονός που την πυροδότησε. Παρόλα αυτά, η ερμηνεία αυτή δεν σημαίνει ότι η αρχική διατάραξη είναι και ανυπόστατη. Πράγματι το αρχικό γεγονός μπορεί να έρχεται σε αντίθεση με κυρίαρχους ηθικούς κώδικες/αξίες, καθώς εκείνοι που εκδηλώνουν τέτοια συμπεριφορά αμφισβητούν κυρίαρχα μοντέλα κοινωνικής λειτουργίας, δημιουργώντας πολλές φορές υποκουλτούρες εντός του κρατούντος κοινωνικού συνόλου. Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη και αυτόν τον παράγοντα θα ήταν ορθότερη η προσέγγιση ότι η αντίδραση είναι ανάλογη προς την ανησυχία του συνόλου απέναντι στον κίνδυνο, αλλά δυσανάλογη με το αρχικό γεγονός καθαυτό (Καρύδης, 2010:45,46).

Η ερμηνεία των ηθικών πανικών απαιτεί τη διερεύνηση των λόγων δημιουργίας της υποκουλτούρας ή των λόγων της υπερβολικής κοινωνικής αντίδρασης σε αυτήν. Έχουν διατυπωθεί τρία μοντέλα ερμηνείας τα οποία βασίζονται σε δύο πυλώνες, το κίνητρο πίσω από τη δημιουργία τους και τον φορέα διεκπεραίωσής τους. Καταρχάς, η θεωρία διατυπώνει το λαϊκό μοντέλο (grassroots), υπό το πρίσμα του οποίου το γενικό σύνολο έχει μια εμπεδωμένη πεποίθηση για έναν κίνδυνο ή απειλή προς τις αξίες του. Αυτή η αίσθηση που προέρχεται από τους ίδιους τους κόλπους της κοινωνίας, στη συνέχεια μπορεί να διογκωθεί από τα ΜΜΕ και τον κόσμο της πολιτικής, χωρίς ωστόσο να εκκινεί και να πυροδοτείται από τους τελευταίους.

Επιπλέον, έχει διατυπωθεί και η θεωρία για τις κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες (Elite-engineered), οι οποίες αποτελούν τον φορέα δημιουργίας και κατασκευής της αίσθησης απειλής απέναντι σε γεγονότα χαμηλής κοινωνικής βλαπτικότητας, με κίνητρο τον αποπροσανατολισμό της κοινής γνώμης από υπαρκτά προβλήματα. Τα προβλήματα αυτά συνδέονται αιτιωδώς με τη δράση της ελίτ της κοινωνίας, η οποία τελικά προκειμένου να μείνει στο σκοτάδι, επιστρατεύει τα MME και την δύναμή της προς επιρροή στην πολιτική και τη νομοθεσία.

Τέλος, υπογραμμίζεται και το μοντέλο των *Ηθικών Σταυροφοριών* με φορέα ομάδες συντεχνιακών συμφερόντων που τοποθετούνται στο μέσο της κοινωνικής πυραμίδας. Σύμφωνα με αυτό, προς διαφύλαξη οργανωμένων συμφερόντων – θρησκευτικών, επαγγελματικών, των MME κ.α. – οι αντίστοιχες ενδιαφερόμενες ομάδες εκμεταλλεύονται καταστάσεις προς όφελός τους, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον τους σε ζητήματα που εκλαμβάνονται από την κοινωνία ως απειλές. Έτσι, με τη συμμετοχή τους και τη διοργάνωση κοινωνικών δράσεων γύρω από θέματα που ο μέσος πολίτης αποζητά ενόψει κινδύνων ή απειλών, κερδίζουν την εμπιστοσύνη του κοινωνικού συνόλου ενώ παράλληλα προωθούν τα δικά τους συμφέροντα (Καρύδης, 2010:48,49).

Στο σχήμα των ηθικών πανικών, ο ρόλος των MME στη διαμόρφωση της κοινωνικής πραγματικότητας και την ερμηνεία της είναι καθοριστικός. Τα MME καταγράφουν αρχικά και μεταδίδουν ένα πραγματικό περιστατικό το οποίο στη συνέχεια ερμηνεύουν, για να καταλήξει τελικά η ερμηνεία που επιλέγεται να νοηματοδοτήσει το πραγματικό περιστατικό στη συλλογική συνείδηση. Μια από τις πρώτες μελέτες στα πλαίσια των ηθικών πανικών, για τη συμβολή των MME, ήταν η περίπτωση του «mugging», όρος που χρησιμοποιείται για την κακοποίηση ηλικιωμένων ατόμων στη Βρετανία του 1970. Από το πραγματικό περιστατικό της κακοποίησής τους τα MME, μεταξύ άλλων επίσημων κρατικών φορέων, γιγάντωσαν μια κατάσταση ενοχοποιώντας στη συνείδηση της κοινωνίας ως πηγή της απειλής και του κινδύνου τη μειονότητα μαύρων νεαρών ατόμων, με αποτέλεσμα η συνολική αγανάκτηση να νομιμοποιήσει μέτρα αυξημένης καταστολής σε βάρος της μαύρης κοινότητας (Ζαραφωνίτου, 2015).

Με λίγα λόγια, ο τρόπος που τα MME χειρίζονται ακανθώδη κοινωνικά ζητήματα, συμβάλει τελικά στην κλιμάκωση της κοινωνικής αντίδρασης και τη μετέπειτα ανάληψη αντίστοιχης αντεγκληματικής πολιτικής από την πλευρά του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

1.4. Τροπές Κοινωνικού Ελέγχου - Παράγοντες νοηματοδότησής του

Για να προσεγγίσει κανείς καλύτερα την έννοια και το περιεχόμενο του κοινωνικού ελέγχου, είναι απαραίτητη προϋπόθεση η θεώρησή του εντός ενός κοινωνικού και πολιτικοοικονομικού πλαισίου. Για τον λόγο ότι ο κοινωνικός έλεγχος αποτελεί μια κοινωνική κατασκευή, είναι επόμενο να εμφορείται από ιδέες, στόχους και πρακτικές οι οποίες δεν μπορεί παρά να ποικίλουν κάθε φορά κατ' αναλογία των εκάστοτε συνθηκών και αντιλήψεων. Έτσι λοιπόν, ειδικά ως προς τον τυπικό κοινωνικό έλεγχο, που συνίσταται κατά κύριο λόγο στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα και τον ποινικό νόμο, είναι χρήσιμο να συμπεριληφθεί στη μελέτη του και ο χαρακτήρας του κρατικού φαινομένου.

Σημαντικό λοιπόν για την καλύτερη κατανόηση του κοινωνικού ελέγχου, είναι να παρατεθεί μια ανάλυση για τις τροπές που αυτός έλαβε τις τελευταίες δεκαετίες και μάλιστα για τις διαφορές σε αυτές τις τροπές μεταξύ ΗΠΑ και Ευρώπης. Οι τροπές που έλαβε ο κοινωνικός έλεγχος στις δύο ηπείρους, ΗΠΑ και Ευρώπη, ακολούθησαν διαφορετική πορεία λόγω των διαφορών που εντοπίζονται σε κομβικής σημασίας για το περιεχόμενό του τομείς. Καταρχάς, σημειώνεται σε ένα πρώτο επίπεδο ότι το πρότυπο ελέγχου που επικράτησε στις ΗΠΑ διέφερε στη βάση του, καθώς στις μεν ΗΠΑ ο έλεγχος βασίσθηκε κατά κύριο λόγο στη συναίνεση, ενώ στην Ευρώπη σε περισσότερο αυταρχικά πρότυπα. Σε αδρές γραμμές ωστόσο, η πορεία του κοινωνικού ελέγχου συντελέστηκε με ανάλογο τρόπο και στις δύο περιπτώσεις, καθώς όπως αποδείχθηκε ο κοινωνικός έλεγχος θεμελιώθηκε αρχικά στο τιμωρητικό πρότυπο, στη συνέχεια μετεξελίχθηκε στο αναμορφωτικό-θεραπευτικό κι έπειτα στο εγγυητικό. Τέλος, η διαδρομή του κατέληξε στο διαχειριστικό πρότυπο (Βιδάλη, 2012:162).

1.4.1. Το σύστημα εξουσίας – απολυταρχικά πρότυπα πολιτικής – πολιτικές ενσωμάτωσης

Η διαφορετική τροπή του κοινωνικού ελέγχου μεταξύ των δύο ηπείρων, ανάγεται καταρχάς στην αντίληψη και στο σύστημα εξουσίας που επικρατούσε σε κάθε πλευρά. Στην Ευρώπη η εξουσία είναι παραδοσιακά συνδεδεμένη με την καταστολή, η οποία αντιδιαστέλλεται ουσιαστικά από την έννοια ενός εξορθολογισμένου ελέγχου. Αυτού του τύπου ο έλεγχος δεν ευοδώθηκε στην Ευρώπη – μεταξύ άλλων - και για τον λόγο ότι τα ηγετικά τμήματα της κοινωνίας υιοθετούσαν

περισσότερο αυταρχικά πρότυπα διακυβέρνησης, τα οποία συνίσταντο στη βασική στόχευση της διαφύλαξης του κράτους. Για κάθε πολιτική αντίληψη και στρατηγική βέβαια υπήρχαν και τα ανάλογα θεωρητικά θεμέλια, όπως αποτυπώνονταν εκείνη την περίοδο από τον Shmitt, στις θεωρητικές προσεγγίσεις του οποίου βασίστηκε η επικράτηση του ναζισμού με την αντίστοιχη συρρίκνωση δημοκρατικών ιδεολογιών. Την ίδια περίοδο σημαντικό ήταν επίσης το ζήτημα του τι θα συνέβαινε στην βάση της κοινωνικής πυραμίδας. Λαμβάνοντας υπόψη την μετεξέλιξη της βιομηχανικής κοινωνίας, όπως επέτασσε το καπιταλιστικό οικονομικό μοντέλο, τα κοινωνικά δεδομένα τοποθετούνταν πλέον σε νέες βάσεις. Ο έλεγχος της μάζας οικοδομήθηκε σε αντίστοιχα αυταρχικά ελεγκτικά πρότυπα, όπως αναμενόταν δεδομένων των ιδεολογιών και των πολιτικών επιλογών διακυβέρνησης. Το ποινικοκατασταλτικό σύστημα λοιπόν αναδείχθηκε σε απαραίτητο εργαλείο για τον έλεγχο αυτό και αντανakλούσε και τον ανάλογο χαρακτήρα (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012: 161 επ.).

Αντίθετα, στις ΗΠΑ οι κοινωνικές σχέσεις και η αλληλεπίδραση στη βάση της κοινωνικής πυραμίδας διαπνεόταν από μια μεγαλύτερη αυτονομία από την κεντρική εξουσία. Εκεί ήταν θεμελιώδης ο θεσμός της κοινότητας, του νόμου και της θρησκείας, παράγοντες που έθεταν το πλαίσιο της κοινωνικής συνύπαρξης. Με αυτά τα δεδομένα και συνδυαστικά με το ότι στις ΗΠΑ άρχισαν να καταφθάνουν κύματα μεταναστών, ο κοινωνικός έλεγχος στράφηκε στη δυνατότητα ενσωμάτωσης των μεταναστών στην κοινωνία της αφθονίας και του καταναλωτισμού και όχι στην ενσωμάτωσή τους στο κυρίαρχο κράτος. Η συγκέντρωση του πληθυσμού στις βιομηχανικές μητροπόλεις σε συνδυασμό με την εισροή μεταναστών αποτέλεσαν γεγονότα που πυροδότησαν ζητήματα ασφαλείας στις ΗΠΑ και ως εκ τούτου ακόμα και το εγκληματικό φαινόμενο απέκτησε ρίζες κοινωνικής και πολιτισμικής ανομοιογένειας. Γι' αυτό και η αντεγκληματική πολιτική προσανατολίστηκε στην ενσωμάτωση των μεταναστών στον πολιτισμικό κορμό των ΗΠΑ. Παρατηρείται επομένως η αποσύνδεση του κοινωνικού ελέγχου από το ποινικοκατασταλτικό σύστημα.

Ο έλεγχος του πληθυσμού τέθηκε σε εξολοκλήρου διαφορετική βάση από την περίπτωση της Ευρώπης, δεδομένης και της επιθυμίας των ΗΠΑ να αναδειχθούν στην υπέρτατη δύναμη σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτή η επιθυμία συνέβαλε στη θεώρηση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων σε όχημα πολιτικής και οικονομικής της ισχυροποίησής. Έτσι, η διαφορετική προσέγγιση ως προς τη θέση των κατώτερων κοινωνικών τάξεων ανάμεσα στις δύο ηπείρους,

επέφερε και διαφορετική προσέγγιση του εγκληματικού φαινομένου και της αντιμετώπισής του. Στα πλαίσια μάλιστα της κυριαρχίας των ΗΠΑ σε παγκόσμια ηγεμονική δύναμη, επηρεάστηκε σαφώς και η μέχρι τότε δεσπίζουσα θέση της Ευρώπης στο Παγκόσμιο σκηνικό. Η κατάσταση αυτή ανατράπηκε μετά τον Α΄ και Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο που έπληξε τη γηραιά ήπειρο, με τις ΗΠΑ να αναλαμβάνουν ρόλο καθοδηγητή, στα πλαίσια του οποίου πέραν του οικονομικού της μοντέλου «εξήγαγε» και πρότυπα αντεγκληματικής πολιτικής. Είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι η Ευρώπη μετά από δύο εξοντωτικούς πολέμους βρέθηκε σε αδυναμία διαχείρισης των νέων οικονομικών δεδομένων ενώ ταυτόχρονα κλονιζόταν κατόπιν μεταβολών και στο μοντέλο εξουσίας. Αυτά τα δεδομένα παρέχουν μια πιο καθαρή εικόνα για τις διαφορές ανάμεσα στις δύο ηπείρους και την κατανόηση των αιτιών για τις οποίες αφενός η Ευρώπη βαλλόταν από κρίσεις, ενώ παράλληλα οι ΗΠΑ εκμεταλλεύτηκαν τις συγκυρίες για την ανάπτυξη της ελεύθερης οικονομίας, με την τελευταία να επηρεάζει ουσιαστικά την κοινωνική διαστρωμάτωση (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012: 165-167).

Επιπλέον, στην Ευρώπη εντοπίζεται η ύπαρξη ενός εντελώς διαφορετικού μοντέλου εξουσίας. Η εξουσία συνδέθηκε στην πορεία της ιστορίας της με το κληρονομικό δικαίωμα ή τη θεία χάρη και είχε έναν απολυταρχικό χαρακτήρα, ο οποίος εισήγαγε πολιτικές και κοινωνικές συγκρούσεις διαμορφώνοντας έτσι την κοινωνική πυραμίδα σε εντελώς διαφορετικές βάσεις. Σταδιακά και κυρίως μετά τη Γαλλική επανάσταση το κράτος περιορίστηκε και η κοινωνική δομή θεμελιώθηκε πια στις ανάγκες όπως επιτάσσονταν από την μετάβαση της γαιοκτησίας στην εμπορευματική οικονομία και γίνεται αντιληπτό πως η ιστορία των ΗΠΑ και Ευρώπης αναφορικά με την έννοια του κράτους ακολούθησε διαφορετική πορεία, καθώς αφενός στις ΗΠΑ από τις ισχυρές και αυτόνομες κοινότητες έγινε το πέρασμα προς την εκχώρηση δικαιωμάτων προς το κράτος, αφετέρου στην Ευρώπη παρατηρήθηκε περιορισμός του τελευταίου απέναντι στην κοινωνία.

Ανάλογα με τον χαρακτήρα της εξουσίας επομένως διαμορφωνόταν και ο τρόπος που ελεγχόταν η κοινωνία. Όσο πιο πίσω ανατρέχει κανείς στην Ιστορία των ευρωπαϊκών κρατών όπου η πολιτική εξουσία συνδεόταν άρρηκτα με την Εκκλησία, ο έλεγχος της κοινωνίας κατευθυνόταν προς τη βάση της κοινωνικής πυραμίδας και δομούνταν σε κριτήρια αμαρτίας και αντίστοιχης τιμωρίας, ενώ ο τιμωρητικό-ανταποδοτικός χαρακτήρας του ποινικού νόμου εμφανίστηκε την περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης. Στο κάδρο μπαίνει και η αστυνομία, επιφορτισμένη με το καθήκον επίβλεψης των κατώτερων τάξεων υπό την απειλή του εγκλεισμού στη φυλακή,

κατασκευές γύρω από τις οποίες δομείται η κοινωνικός έλεγχος για τουλάχιστον δύο αιώνες, έως τα τέλη του 19ου αι. (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012: 169-171).

Από τις αρχές ωστόσο του 20ου αι. και υπό την επίδραση του Διαφωτισμού, η αλλαγή του κυβερνητικού μοντέλου από τη Συνταγματική Μοναρχία στην Αβασίλευτη Δημοκρατία, οδήγησε στη μετάβαση από την προστασία του κράτους στην προστασία του συνόλου της κοινωνίας. Παρόλα αυτά κατά την εξέλιξη του περασμένου αιώνα η Ευρώπη υποδέχθηκε διαφορετικά καθεστώτα τα οποία είτε τάσσονταν στην πλευρά του φιλελευθερισμού είτε στην πλευρά του κομμουνισμού, με το ποινικοκατασταλτικό σύστημα να προσανατολίζεται αναλόγως στην προστασία του οικονομικού συστήματος, όπως είχε αρχίσει να διαμορφώνεται με βάση τα νέα δεδομένα.

1.4.2. Ο παράγοντας της Οικονομίας: Φορντισμός και ελεύθερη οικονομία

Ο πιο πρόσφατος τύπος κοινωνίας που γνωρίζει ο άνθρωπος είναι η λεγόμενη καπιταλιστική κοινωνία. Βασικό της στοιχείο είναι το Κεφάλαιο (capital) και η αναπαραγωγή αυτού. Αυτή είναι η διαδικασία που καθορίζει και τις κοινωνικές σχέσεις. Στη διάρκεια του 20ου αιώνα ο τύπος της κοινωνίας δομείται στο πρότυπο της καπιταλιστικής οικονομίας επηρεάζοντας με καθοριστικό τρόπο τους κοινωνικούς συσχετισμούς και κατ' επέκταση και τον τυπικό και άτυπο κοινωνικό έλεγχο. Αν και η οικονομία επομένως είναι ένα μέγεθος που μπορεί να επηρεάσει τον προσανατολισμό του κοινωνικού ελέγχου, αποδεικνύεται στην πράξη και μέσα από μια συγκριτική μελέτη ανάμεσα στις ηπείρους της Ευρωπαϊκής χερσονήσου και των ΗΠΑ, ότι δεν είναι και το μοναδικό. Είναι επίσης και οι παράγοντες της τεχνολογίας και του πολέμου, που δίνουν τελικά το χαρακτήρα του φιλελεύθερου ή απολυταρχικού κοινωνικού ελέγχου (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:156 επ.).

Ο φορντισμός αφορά τη μαζική παραγωγή σε αλυσίδα και γραμμή παραγωγής με εξειδίκευση. Εισήγαγε ένα νέο πρότυπο ιδανικού πολίτη και κοινωνού του κράτους, ο οποίος έπρεπε να μπορεί να καταναλώνει σε μεγάλο βαθμό. Η κατανάλωση προϊόντων αναδείχθηκε σε εργαλείο εισαγωγής και ένταξης στο κράτος. Επομένως, η αλλαγή από το ένα οικονομικό μοντέλο στο άλλο αποτυπώνεται στην καθημερινότητα των ανθρώπων και κατ' αναλογία αποτυπώνεται και στο περιεχόμενο του κοινωνικού ελέγχου. Η αλλαγή στο πρότυπο του πολίτη και δη του εργαζόμενου

μέσου ανθρώπου επηρέασε και τη συλλογική του συνείδηση στρέφοντάς την στην καθαρά ατομική. Οι συλλογικότητες μεταπολεμικά εξέλειπαν ενόψει ενός άκρατου ατομισμού. Αυτή η εξέλιξη διευκολύνθηκε και από την εφαρμογή του Κοινωνικού Κράτους, που εμφανίστηκε ως εγγυητής του ατόμου για τη συμμετοχή του στην κοινωνία. Ωστόσο αυτή η εικόνα ευημερίας διεκόπη με την έλευση της τεχνολογίας στις γραμμές παραγωγής, η οποία αφενός οδήγησε μια ολόκληρη γενιά παλαιών εργατών στο περιθώριο και εισήγαγε μια νέα γενιά εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού και αφετέρου καθαίρεσε τον κοινωνικό χαρακτήρα του κράτους. Η τεχνολογική εξέλιξη όμως αλλάζει και τον βιομηχανικό χάρτη, καθώς με τη μετεγκατάσταση βιομηχανιών σε φορολογικούς παραδείσους και σε μη αναπτυγμένες χώρες πρώην βιομηχανικά κέντρα ερημώνουν. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο αλλάζει η εικόνα και για το έγκλημα και τον κοινωνικό έλεγχο. Σε αυτό το πλαίσιο ο κοινωνικός έλεγχος ταυτίζεται με την καταστολή και την φυλάκιση. Γίνεται λόγος πια για μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία, που οδηγεί τελικά στην εξάρτηση του κράτους από το επιχειρηματικό κεφάλαιο και στον ανταγωνισμό του με άλλα κράτη που αποτελούν φορολογικούς παραδείσους και αποθήκη κεφαλαίων. Τα έσοδα του κράτους μειώνονται και οι κοινωνικές παροχές επίσης. Η ανεργία εκτοξεύεται και ο ανταγωνισμός και η κρίση εμπιστοσύνης από τους πολίτες προς τους θεσμούς εντείνεται (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012: 180-188).

1.4.3. Το ζήτημα της ασφάλειας

Το θέμα της ασφάλειας είναι επίσης ένας ακόμη παράγοντας που επηρέασε τον προσανατολισμό του κοινωνικού ελέγχου. Γεγονότα που απείλησαν ή έπληξαν την εξωτερική ή εσωτερική ασφάλεια του κράτους, όπως μεταξύ άλλων ο πόλεμος, συνετέλεσαν στην αναδιαμόρφωση του κοινωνικού πεδίου.

Διαφορετική η αντίληψη του κινδύνου μεταξύ Ευρώπης και ΗΠΑ. Στις ΗΠΑ, λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία της κοινότητας για την επιβίωση, οι εκάστοτε απειλές προέρχονταν έξω από το πεδίο της κοινότητας. Αντίθετα η Ευρώπη, παραδοσιακά πληττόταν από εσωτερικές συγκρούσεις που ανάγονταν στο ταξικό ζήτημα – αντίπαλα στρατόπεδα οι κατώτερες με τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις. Η Ευρώπη πέραν των πολέμων από τους οποίους επλήγη ή απειλούνταν, είχε να αντιμετωπίσει και εσωτερικές αναταράξεις, οι οποίες εντάθηκαν από τον 18ο αι. και την πιο

ενεργή στάση του μαζικού πληθυσμού – εργατών ως αντίδραση στο κοινωνικό κατεστημένο που ευνοούσε τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις σε βάρος των πρώτων, κάτι που αποτυπωνόταν και στα πρότυπα κοινωνικού ελέγχου. Έτσι από τον 19ο αι., με την έννοια της ασφάλειας συνδέεται στενά η έννοια της εγκληματικότητας (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012: 172).

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν και ο τελευταίος συμβατικός πόλεμος που γνώρισε η Ευρώπη, με αποτέλεσμα από το 1945 μέχρι και το 1990, αυτός να περιορίζεται σε τοπικές συρράξεις στα πλαίσια ανταγωνισμού των δύο αντίπαλων παγκόσμιων υπερδυνάμεων. Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου συντάχθηκε μετά τη σφαγή εκατομμυρίων θυμάτων που άφησε πίσω του ο Β΄ ΠΠ, ενώ μετά το τέλος του τυποποιήθηκαν ως εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας πράξεις που εκτυλίχθηκαν στη διάρκειά του. Ο Ψυχρός πόλεμος που ακολούθησε έδωσε πνοή σε μια νέα αγορά τεχνολογίας ασφάλειας η οποία συνδέεται με πρακτικές κατασκοπείας, αντικατασκοπείας αλλά και εσωτερικής πολιτικής επιτήρησης στο όνομα της ασφάλειας.

Η επέκταση του αστυνομικού κράτους όμως και μετά τον τέλος του πολέμου προκάλεσε κύμα αντίδρασης από μεγάλες μερίδες του πληθυσμού, με αποτέλεσμα την ανάδειξη κοινωνικών κινημάτων από το 1960 και εντεύθεν, η θεωρητική ανάλυση των οποίων έφερε στην επιφάνεια και την κριτική απέναντι στο κρατούν σύστημα τυπικού κοινωνικού ελέγχου. Σε αυτό το πλαίσιο, πράγματι στις ανεπτυγμένες Ευρωπαϊκές χώρες οι πρακτικές επανένταξης προσανατολίζονταν σε μεγάλο βαθμό εκτός του κάδρου της ποινικής δικαιοσύνης, με πολιτικές επανένταξης και πρόληψης του εγκλήματος. Παρόλα αυτά ο φορέας της αστυνομίας βρισκόταν αρκετά μακριά από αυτό το σκεπτικό, ενώ άρχισε να προσανατολίζεται προς το έγκλημα της τρομοκρατίας, το οποίο αντικατέστησε το μέχρι τότε γνωστό πολιτικό έγκλημα (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012: 173-175).

Από την πτώση του τείχους του Βερολίνου το 1990 παρατηρείται σύμπτωση ως προς την αντεγκληματική πολιτική μεταξύ Ευρώπης και ΗΠΑ, η οποία θεμελιώνεται στο προληπτικό μοντέλο, με την αστυνομία να αναλαμβάνει ρόλο κομβικής σημασίας. Η ελεύθερη αγορά φέρνει σαν κυρίαρχο στόχο το ιδιωτικό κέρδος, με αποτέλεσμα οι κοινωνικές σχέσεις να κινούνται γύρω από αυτόν ακριβώς το στόχο και μακριά από οτιδήποτε δημόσιο, άλλως κοινό. Περαιτέρω, από τον 21ο αι. έγινε σε οικουμενικό επίπεδο μια επιστροφή στο κατασταλτικό κράτος ενόψει μιας διεθνούς πλέον απειλής, δηλαδή της διεθνούς τρομοκρατίας και του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος. Αν και τα δεδομένα σε κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό επίπεδο έχουν αλλάξει

με την έλευση κυρίως της ελεύθερης οικονομίας και της τεχνολογικής εξέλιξης, παρατηρείται η αντίφαση ότι ο κοινωνικός έλεγχος στον πυρήνα του, αντί να εξελιχθεί αντίστοιχα, ανακυκλώνεται. Έτσι, η άμυνα της κοινωνίας απέναντι στο έγκλημα εξακολουθεί – αν και η έννοια του κοινωνικού ελέγχου τείνει προς συρρίκνωση, καθώς περιορίζεται περισσότερο στον έλεγχο του εγκλήματος παρά στην πιο ευρεία έννοια που του αποδιδόταν σε πρώιμα στάδια για την ένταξη των πολιτών στο κράτος (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012: 176).

1.4.4. Σύγχρονη μορφή κοινωνικού ελέγχου – επιστροφή στο προγνωστικό πρότυπο

Σε συνέχεια των ανωτέρω, όπως επισημάνθηκε εντοπίζεται επιστροφή στις αρχικές προσεγγίσεις για το εγκληματικό φαινόμενο και τον εγκληματία, όπως διατυπώθηκαν από τη θετικιστική θεωρία. Ο λόγος για το προγνωστικό πρότυπο κοινωνικού ελέγχου, που αποτελεί τον πυρήνα της θετικιστικής σκέψης, η οποία θεμελιώνεται στον εμπειρισμό και την αιτιοκρατία. Για κάθε μια εκδήλωση στον εμπειρικό κόσμο δηλαδή υπάρχει κάποια αιτία και κατ' αναλογία μια εγκληματική πράξη έχει τη δική της. Παρατηρώντας επομένως τα μοτίβα πίσω από κάποιες συμπεριφορές, αυτές μπορούν να προβλεφθούν και έτσι να προληφθούν και αποφευχθούν οι συνέπειές τους. Έτσι, το ενδιαφέρον εστιάζεται στον εγκληματία, στον άνθρωπο που για ορισμένους λόγους – ψυχολογικούς βιολογικούς - ενέχει επικινδυνότητα για το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Η θετικιστική σχολή σκέψης ανοίγει το δρόμο για τη μελέτη του εγκληματία – ατόμου και των παραγόντων που το οδήγησαν στην εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς (βιολογικοί, κοινωνικοί, ψυχικοί), σχηματίζοντας μεθόδους πρόγνωσης του κινδύνου. Έχει μεγάλο ενδιαφέρον η προσέγγιση του Φουκώ, ο οποίος έκανε λόγο για εφαρμογή βιο-πολιτικής, μιας πρακτικής των κυβερνώντων ή όσων βρίσκονται σε περίοπτη κοινωνική θέση να ρυθμίζουν την καθημερινότητα των πολιτών εκφράζοντας συγκεκριμένη ιδεολογία και ηθική, στην οποία μπορεί κάποιος να συμμορφώνεται ή να παρεκκλίνει, ενώ τελικός στόχος αυτής της πρακτικής είναι κατά τον ίδιο, ο έλεγχος της κοινωνίας και η αφομοίωση των «αντιφρονούντων» στο πρότυπο του ιδανικού πολίτη-εργαζόμενου (Φουκώ, 2012).

Η θετικιστική σκέψη μπορεί να αναπτύχθηκε τον 19ο αι., ωστόσο τα τελευταία χρόνια παρατηρείται η επαναφορά στους θεωρητικούς της κόλπους. Στο επίκεντρο είναι και πάλι το άτομο-εγκληματία, ο οποίος μπορεί να εγκληματεί λόγω εσωτερικών χαρακτηριστικών του.

Αντίστοιχα λοιπόν και η αντίδραση απέναντί του βρίσκει έρεισμα στη θεωρία της άμυνας της κοινωνίας από το επικίνδυνο άτομο και της μηδενικής ανοχής, που αντιλαμβάνονται τον δράστη ως εχθρό της κοινότητας. Σε αυτά τα πλαίσια αναπτύσσονται ακόμη περισσότερο τεχνικές μέτρησης και πρόγνωσης της επικίνδυνης συμπεριφοράς ως προς την πιθανότητα δηλαδή εκδήλωσης εγκληματικών ενεργειών. Πιο συγκεκριμένα, ως εργαλεία αναδεικνύονται η στατιστική και τα μαθηματικά, όπως εφαρμόζονται σε δεδομένα που αφορούν συνήθειες, μορφωτικό επίπεδο, κοινωνική κατάσταση και άλλους προσωπικούς παράγοντες. Ο πληθυσμός υποδιαιρείται σε κατηγορίες με παρόμοια χαρακτηριστικά και ανάλογη απόδοση επικινδυνότητας. Ένα μείζον πρόβλημα εδώ ανακύπτει από το γεγονός ότι η επιλογή χαρακτηριστικών και η ομαδοποίηση συγκεκριμένων τύπων ανθρώπου σε επικίνδυνες ή λιγότερο επικίνδυνες ομάδες βασίζεται σε στερεοτυπικές αντιλήψεις που μόνο εντείνουν την ανισότητα και την επιλεκτικότητα του κοινωνικού ελέγχου σε βάρος ατόμων προερχόμενων από τα χαμηλά της κοινωνικής ιεραρχίας.

Σε πραγματικό κοινωνικό πλαίσιο, στα τέλη του προηγούμενου αιώνα και πρόσφατα, η δημοσιονομική κρίση, η μείωση των κοινωνικών παροχών και μεταξύ άλλων και η αύξηση των μεταναστευτικών κυμάτων δημιουργεί ένα κλίμα γενικευμένου φόβου και ανασφάλειας, με αποτέλεσμα να προκύπτει μια ανάγκη για προστασία από περαιτέρω κινδύνους. Έτσι, η πρόληψη επανέρχεται ως αίτημα και συγκεντρώνει τη συναίνεση της ίδιας της κοινωνίας. Ωστόσο, στο σύγχρονο περιβάλλον το προγνωστικό πρότυπο κοινωνικού ελέγχου προβάλλει προς τα πίσω την ίδια την εγκληματική πράξη και ενδιαφέρεται για το στάδιο που εντοπίζεται πριν καν εμφανιστεί ο κίνδυνος επέλευσης ενός συγκεκριμένου αποτελέσματος. Δε μελετά την πιθανότητα επικινδυνότητας ενός συγκεκριμένου ατόμου, αλλά ομαδοποιεί άτομα σε κατηγορίες βάσει ορισμένων χαρακτηριστικών που θεωρεί ότι μπορεί και να διαπράξουν μελλοντικά αξιόποινες πράξεις. Επομένως, ενδιαφέρει η ευρύτερη κοινωνική ομάδα προέλευσης του ατόμου για να του αποδοθεί η επικινδυνότητα και όχι αποκλειστικά το ίδιο στον πυρήνα του. Με άλλα λόγια λοιπόν το κέντρο βάρους του κοινωνικού ελέγχου μετατοπίζεται από το ποινικοκατασταλτικό σύστημα εν γένει και ειδικά από το στάδιο απονομής ποινικού χαρακτηρισμού στην πράξη, στο στάδιο της προληπτικής και διευρυμένης αστυνόμευσης και παρακολούθησης του πληθυσμού, πολλώ δε μάλλον των πιο συγκεκριμένων και ήδη χαρακτηρισμένων ως επικίνδυνων κοινωνικών ομάδων (Γασπαρινάτου, 2016).

1.5. Αντεγκληματική Πολιτική

Η Αντεγκληματική Πολιτική αποτελεί σύνολο μέτρων και πολιτικών που σκοπό έχουν την αντιμετώπιση και την πρόληψη του εγκληματικού φαινομένου. Υπό την έννοια αυτή γίνεται αντιληπτός ο συσχετισμός της με την έννοια του κοινωνικού ελέγχου, καθώς με λίγα λόγια συνιστά ένα από τα μέσα έκφρασης του τελευταίου (Βιδάλη, 2017:13). Κρίσιμο μέγεθος της αντεγκληματικής πολιτικής αποτελεί το ποινικοκατασταλτικό σύστημα, το οποίο συνθέτουν η Αστυνομία, η ποινική δικαιοσύνη, καθώς και το σωφρονιστικό σύστημα.

Τα μέτρα της αντεγκληματικής πολιτικής που μπορεί να εφαρμόσει το εκάστοτε κράτος στην επικράτειά του μπορεί να έχουν προληπτικό, κατασταλτικό ή αποτρεπτικό χαρακτήρα. Ωστόσο, ανάλογα με τον ιδεολογικό προσανατολισμό που τη διαπνέει μπορεί να υπερέχει ένα από αυτά. Αν και η προσέγγιση των ιδεολογικών τάσεων έχει στραφεί γύρω από το κομμάτι του σκοπού της ποινής, είναι χρήσιμη η αποτύπωσή της δεδομένου αν την αντιληφθεί κανείς, μπορεί εύκολα να αντιληφθεί και την ιδεολογία πίσω από τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο συνολικά.

Το πρότυπο της άμυνας της κοινωνίας από το έγκλημα που αναπτύχθηκε ήδη από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, ανάγει το έγκλημα σε προσβολή του γενικού συμφέροντος της κοινωνίας και αναδύθηκε τόσο στους κόλπους του Κλασικισμού όσο και σε εκείνους του Θετικισμού. Σύμφωνα με αυτό το πρότυπο, η κοινωνία πρέπει να αμυνθεί απέναντι σε άτομα που την απειλούν και το κάνουν αυτό στη βάση της ελεύθερης βούλησής τους – κατά τους Κλασικιστές – ή να αμυνθεί απέναντι σε άτομα τα οποία βιολογικά και οντολογικά διαφέρουν από το κοινωνικό σύνολο – προσέγγιση Θετικισμού (Βιδάλη, 2017). Μεταξύ 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα η αντεγκληματική πολιτική στηριζόταν στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης και στις σωφρονιστικές διαδικασίες, ενώ σημαντικός και ενεργός για τον έλεγχο της μάζας ήταν και ο ρόλος της αστυνομίας (Βιδάλη, 2007). Κατά την περίοδο αυτή λοιπόν, η οποία ιστορικά συμπίπτει με την βιομηχανική επανάσταση, αξιοσημείωτη ήταν η επίδραση της θεωρίας του Κλασικισμού, η οποία ως πρότυπο αντεγκληματικής πολιτικής προέκρινε το ανταποδοτικό-τιμωρητικό μοντέλο, καθώς θεωρούσε τον εγκληματία ένα ον με ελευθερία βούλησης, ο οποίος σταθμίζοντας τα συμφέροντά του προχωρά συνειδητά στην εγκληματική πράξη την οποία αξιολογεί πιο ωφέλιμη. Σε αυτή τη βάση λοιπόν η Κλασσική Σχολή του Ποινικού Δικαίου εκλαμβάνει το σκοπό της ποινής και της αντεγκληματικής πολιτικής εν γένει ως τιμωρία του υποκειμένου για το κακό που προκάλεσε και αυτό του ανταποδίδει προς

αποκατάσταση της κοινωνικής ισορροπίας. Αυτή η ιδέα της ανταπόδοσης στην τιμωρία ενέχει και το στοιχείο της αποτροπής από την τέλεση άδικων πράξεων στο μέλλον, που πηγάζει από τον πόνο που βιώνει ο εγκληματίας μέσω της ποινής-τιμωρίας του (Κουράκης, 2009:157,158).

Η φυλακή εμφανίζεται επίσης τον 18^ο αιώνα ως μέσο κοινωνικού ελέγχου, ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο για την αχρήστευση του εγκληματία, καθώς ο εγκλεισμός τον αποκλείει από περαιτέρω βλάβη της κοινωνίας, ενώ παράλληλα με την καθιέρωση της εργασίας ως σωφρονιστικού μέσου, τον εκπαιδεύει στην εργασία αποτελώντας έτσι αποθήκη τροφοδοσίας εργατικού δυναμικού για την κοινωνία (Κουκουτσάκη, 2014).

Από το πεδίο του Κλασικισμού και του αντίστοιχου μοντέλου ανταπόδοσης του κακού στον εγκληματία, γίνεται το πέρασμα στην εποχή που κυριαρχεί η Θετικιστική Θεωρία, ήδη από τον 20^ο αιώνα. Αν και δεν υπάρχουν διαφορές ως προς την αντίληψη για το έγκλημα ως μια απειλή προς την κοινωνία, εντούτοις η προσέγγιση των αιτιών του εγκλήματος δεν ταυτίζεται για τις δύο θεωρίες. Κατά τη Θετική προσέγγιση ο εγκληματίας διαφέρει ποιοτικά-βιολογικά από το κοινωνικό σύνολο, γι' αυτό και εκδηλώνει επικίνδυνα συμπεριφορά προς αυτό. Βάσει αυτής της αντίληψης διαμορφώνεται και το σχέδιο αντιμετώπισης του προβλήματος, δηλαδή θεωρείται ότι εφόσον ο εγκληματίας νοσεί, τότε μπορεί να θεραπευτεί είτε μέσα από την εργασία είτε και μέσω άλλων μέτρων ψυχιατρικού περιεχομένου (Βιδάλη, 2017:33).

Όλα αυτά μάλιστα μέσα σε ένα πραγματικό ιστορικό πλαίσιο των πρώτων δεκαετιών του 20^{ου} αι., όπως αναλύθηκαν ανωτέρω. Στην Ευρώπη καταρρέουν οι παλιές, μεγάλες αυτοκρατορίες, ενώ παράλληλα η εκβιομηχάνιση επεκτείνεται και το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού συγκεντρώνεται στις μεγάλες πόλεις, με αποτέλεσμα η προσαρμογή στα νέα δεδομένα να απαιτεί περισσότερο το ποινικό σύστημα και την καταστολή.

Από τη δεκαετία του '50 και έπειτα άρχισε να ασκείται έντονη κριτική στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα, μέσα από εγκληματολογικές θεωρίες όπως εκείνες της Ετικέτας, της Κοινωνικής αλληλεπίδρασης και της Κριτικής εγκληματολογίας. Εντοπίσθηκε η επιλεκτικότητα του ποινικού μηχανισμού του κράτους, ο οποίος δεν δρα αμερόληπτα, αντιθέτως στρέφεται ενάντια στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα που γίνονται συνώνυμο της εγκληματικότητας (Βιδάλη, 2017:36). Αρχίζουν να διαδίδονται περισσότερο οι θεωρήσεις του Καταργητισμού, αλλά και το Δικαιοκρατικό πρότυπο και ο Ποινικός Εγγυητισμός. Σύμφωνα με τις τελευταίες προτάσσονται

τα δικαιώματα των κρατουμένων και το δικαίωμα σε Δίκαιη Δίκη μέσα σε ένα περιβάλλον γενικευμένης ταραχής, όπου αναδύονται κινήματα νέων και ομάδων εργαζομένων και όπου οι νέες τεχνολογίες αλλάζουν το εργασιακό περιβάλλον αυξάνοντας την ανεργία, ενώ παράλληλα εμφανίζεται και η απειλή της τρομοκρατίας και της Μαφίας.

Από το 1970 εισήχθη στην αντεγκληματική πολιτική το Πρότυπο ελέγχου του εγκλήματος, το οποίο ανέτρεπε τις μέχρι τότε διατυπωθείσες φιλελεύθερες προσεγγίσεις για τη μεταχείριση του δράστη ενός εγκλήματος και το Επανορθωτικό μοντέλο τις οποίες και έκρινε ως αναποτελεσματικές. Έτσι, προσπερνώντας τα προτάγματα του Ποινικού Εγγυητισμού, επανήλθε στην εντεγκληματική πολιτική η προσέγγιση των κλασσικών θεωριών του 19ου αι. περί ανταποδοτικών ποινών με την ταυτόχρονη στροφή του ποινικοκατασταλτικού συστήματος σε αυταρχικές πρακτικές. Η θεωρία των ανταποδοτικών ποινών λέει ότι η τέλεση του εγκλήματος αποτελεί προϊόν συνειδητής επιλογής του δράστη, ο οποίος έκρινε προς το συμφέρον του τη διάπραξή του, και έτσι η απάντηση της πολιτείας σε αυτή δεν μπορεί παρά να του ανταποδίδει σε ανάλογη ένταση μια ποινή, λαμβάνοντας υπόψη τη βαρύτητα της πράξης του. Ο λόγος λοιπόν, για μια τροπή του κράτους προς την άκρατη καταστολή (Βιδάλη, 2017:37).

Ανοίγει έτσι μια νέα εποχή για την καταστολή και τον πόλεμο κατά του εγκλήματος. Εφαρμόζεται ένα προληπτικό πρότυπο αντεγκληματικής πολιτικής και ο ιδεολογικός πυρήνας του αποτυπώνεται και στις αντίστοιχες θεωρίες που διαδόθηκαν κατά την περίοδο αυτή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η θεωρία των σπασμένων παραθύρων, που πραγματεύεται τις αρνητικές συνέπειες που επιφέρει η επικράτηση της αταξίας στο δημόσιο χώρο (Wilson & Kelling, 1982), αλλά και η θεωρία της μηδενικής ανοχής (Τζανετάκη, 2006). Στα πλαίσια της τελευταίας ωστόσο, διευρύνθηκε υπερβολικά η ποινικοποίηση καταστάσεων που εκλαμβάνονταν ως διατάραξη της κοινωνικής τάξης, όπως μεταξύ άλλων η επαιτεία, η μέθη κ.α., και ως εκ τούτου η προσοχή στράφηκε περισσότερο στην καταστολή της μικροεγκληματικότητας στοχοποιώντας τις αντίστοιχες κοινωνικές ομάδες, ενώ παράλληλα οδήγησε σε αύξηση του αριθμού των κρατουμένων αλλά και σε παραβιάσεις των ατομικών δικαιωμάτων από πλευράς της αστυνομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Υποπολιτισμοί και Κριτική Εγκληματολογία

2.1. Σχολή Σικάγου - Κοινωνιολογικός Θετικισμός

Η Θετική Σχολή Σκέψης επιδιώκει να απαντήσει στο ερώτημα του γιατί κάποιος εγκληματεί και ποιοι είναι οι παράγοντες που τον οδηγούν στην απόκλιση από τους κυρίαρχους κανόνες συμπεριφοράς. Ερευνώνται δηλαδή τα αίτια της εγκληματικότητας (Σπινέλλη, 2005:178). Ο θετικισμός ανατρέπει την αντίληψη που εισήγαγε ο Κλασικισμός για την ελεύθερη βούληση του εγκληματία και διαπνεόμενος από το φιλοσοφικό ρεύμα της Αιτιοκρατίας θεμελιώθηκε στη σκέψη ότι η κοινωνία λειτουργεί με κανόνες, όπως και η φύση με τους νόμους της φυσικής. Το επιστημονικό βάρος συγκεντρώνεται στον πρόσωπο του εγκληματία και όχι τόσο στην ίδια την πράξη, η οποία κατά την ερμηνεία της εν λόγω Σχολής αποτελούσε φαινόμενο οντολογικό, το οποίο υπάρχει και τελεί εκτός του πεδίου ελέγχου του ατόμου.

Η Ιταλική Θετική Σχολή διέκρινε σε βιολογικό θετικισμό, σύμφωνα με τον οποίο η εγκληματική πράξη αποτελεί απόρροια φυσικού ελαττώματος του δράστη της και σε κοινωνιολογικό θετικισμό, βάσει του οποίου υπάρχει μεν κάποια παθολογία του δράστη η οποία όμως συνδυάζεται με κοινωνικούς παράγοντες και οδηγεί στην εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς (Βιδάλη, 2013:76 επ.).

Το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο εντός του οποίου αναπτύσσεται η εν λόγω Σχολή σκέψης διαμορφώνεται σε νέες βάσεις αναφορικά με το πρότυπο παραγωγικής διαδικασίας. Τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα αντιμετωπίζουν την πρόκληση της προσαρμογής στην εκβιομηχανισμένη κοινωνία την οποία όριζαν οι ανάγκες της αστικής τάξης. Το επίπεδο ζωής του ανειδίκευτου εργάτη υποβαθμίζεται άρδην δεδομένου του αποκλεισμού του από την παραγωγική διαδικασία. Η μερίδα του πληθυσμού που δεν ενσωματώνεται στη νέα τάξη πραγμάτων, όπως επιτάσσουν τα συμφέροντα της αστικής τάξης, γίνεται συνώνυμο της ηθικής απόκλισης από τις κυρίαρχες αξίες και αρχές και ως εκ τούτου και της επικινδυνότητας και της παρανομίας. (Λάζος, 2011: 139 επ.) Γίνεται λοιπόν μια ομαδοποίηση της εγκληματικότητας σε πληθυσμιακές ομάδες που βρίσκονται στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα (οικονομικά αδύναμοι, μετανάστες, άτομα του περιθωρίου) και συγκεντρώνουν χαρακτηριστικά ηθικού εκφυλισμού, με αποτέλεσμα να

εμφανίζουν αυξημένη συγκριτικά με άλλες ομάδες, τάση προς την εγκληματικότητα. Αυτό μάλιστα παρατηρείται έντονα, σύμφωνα με στατιστικά δεδομένα των Adolphe Quetelet και André-Michel Guerry, σε περιόδους μετάβασης από καταστάσεις οικονομικής ευμάρειας σε καταστάσεις οικονομικής καμψής (Κουλούρης, 2019:22).

2.1.1. Θεωρίες Υποπολιτισμών υπό τον Κοινωνιολογικό Θετικισμό

Κρίσιμες για το υπό πραγμάτευση ζήτημα των υποπολιτισμών είναι οι Κοινωνιολογικές θεωρίες που αναπτύχθηκαν επίσης στους κόλπους της Θετικής Σχολής Σκέψης και πιο συγκεκριμένα στα πλαίσια της Σχολής του Σικάγου. Ο κοινωνιολογικός θετικισμός αναδύθηκε από τη Σχολή του Σικάγου το διάστημα 1920 έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα και εστίαζε στο ζήτημα της εγκληματικότητας με όρους κοινωνικής παθογένειας. Η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά δηλαδή ερμηνεύεται ως αποτέλεσμα κάποιας κοινωνικής ασθένειας, η θεραπεία της οποίας θα επερχόταν μέσα από την ανάπτυξη κοινωνικής αλλά και αντεγκληματικής πολιτικής. Το κέντρο βάρους επομένως είναι μεν στο άτομο, αλλά εντός ενός συγκεκριμένου κοινωνικού πεδίου, όπως το αστικό περιβάλλον. Η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά δεν ερμηνεύεται, όπως κατά τον βιολογικό θετικισμό, με όρους ατομικής παθογένειας, αντίθετα όμως αυτή μαθαίνεται και μεταδίδεται από γενιά σε γενιά, είναι επίκτητη και συνάρτηση του αστικού περιβάλλοντος (Βιδάλη, 2013:107). Αντικείμενο μελέτης λοιπόν για τους κοινωνιολογικούς θετικιστές είναι οι κοινωνικοί παράγοντες που μπορεί να ευνοούν την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, δηλαδή εκφάνσεις της «γειτονιάς» ή της ίδιας της κοινωνικής δομής που οδηγούν στην εγκληματογένεση. Αυτές οι προσεγγίσεις μάλιστα πραγματοποιούνται στο πλαίσιο ενός πλουραλιστικού μοντέλου κοινωνίας, συντιθέμενου από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες ως προς ζητήματα εθνικότητας, φυλής, οικονομικής δύναμης ή θρησκειότητας (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:56-57).

2.1.2. Επίδραση του περιβάλλοντος στην ανθρώπινη συμπεριφορά – Κοινωνική Οικολογία

Σύμφωνα με τις προσεγγίσεις της κοινωνιολογικής θεωρίας, είναι δυνατόν το περιβάλλον να επιδρά στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Με άλλα λόγια, η ανθρώπινη συμπεριφορά – και δη η

παραβατική - γίνεται αντιληπτή ως παράγωγο του περιβάλλοντος χώρου και όχι ως αυθύπαρκτο γεγονός, αναγόμενο σε τυχόν ψυχικές ή βιολογικές ιδιαιτερότητες της προσωπικότητας του ατόμου, όπως όριζαν οι αντίστοιχες θεωρίες. Η ανάπτυξη της Σχολής του Σικάγου συνέπεσε με μια εποχή μαζικής εισροής μεταναστών από Ευρώπη και Αφρική, κάτι που ανήγαγε την πόλη του Σικάγου στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος, ως ενός μεγάλου μεταναστευτικού και βιομηχανικού κέντρου (Λαμπροπούλου, 2009:259-260). Σύμφωνα με τους Park και Burgess, που συγκαταλέγονται στους βασικούς εκφραστές της υπό εξέταση θεωρίας, καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς διαδραματίζει το εξωτερικό και κοινωνικό περιβάλλον, ο τρόπος δηλαδή που οργανώνεται η κοινωνία (Λαμπροπούλου, 2009).

Ο Κοινωνιολογικός Θετικισμός θεμελιώνεται στην επιστημολογική προσέγγιση της κοινωνικής οικολογίας, όπως συγκεκριμένα αναπτύσσεται στα έργα των McKenzie και Park, οι οποίοι προσεγγίζουν το ζήτημα της ανθρώπινης οικολογίας ως την επίδραση που μπορεί να έχει το περιβάλλον στο άτομο. Ο τρόπος που μεταβάλλεται το αστικό πεδίο επιδρά άμεσα στην κοινωνία με τον ίδιο τρόπο που ένας έμβιος οργανισμός επηρεάζεται από τις αλλαγές στο εκάστοτε οικοσύστημα (Βιδάλη, 2013:2η έκδοση, 60). Σε συνέχεια αυτής της θεωρητικής προσέγγισης που ορίζει το περιβάλλον ως παράγοντα επίδρασης στην ανθρώπινη συμπεριφορά και υπό τη γενικότερη οπτική της εγκληματογένεσης από κοινωνικά αίτια, ο Burgess αναπτύσσει μια συστηματική μελέτη του αστικού περιβάλλοντος. Ο ίδιος προχώρησε στη χαρτογράφηση της πόλης με όρους εγκληματικότητας, δίδοντας ένα σχήμα ομόκεντρων κύκλων-ζωνών του αστικού πεδίου. Η ζώνη εκείνη που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μελέτη του, καθώς συγκέντρωσε τα υψηλότερα περιστατικά εγκληματικότητας, ήταν η λεγόμενη μεταβατική ζώνη. Αυτή η ζώνη τοποθετείται χωρικά ακριβώς γύρω από το κέντρο της πόλης και εκεί βρίσκονται εγκατεστημένοι κατά κύριο λόγο μετανάστες, ενώ οι συνθήκες διαβίωσης είναι ιδιαίτερα υποβαθμισμένες και απαντώνται έντονα κοινωνικά προβλήματα, όπως συχνά φαινόμενα θνησιμότητας και έντονης φτώχειας. Μέσα από την έρευνά του κατέληξε στο πόρισμα ότι η εγκληματικότητα είναι υψηλότερη σε συγκεκριμένες περιοχές, όπως η μεταβατική ζώνη, ενώ όσο απομακρύνεται κανείς από αυτή προς τα περίχωρα, η εγκληματικότητα μειώνεται αισθητά. Η σχηματοποίηση αυτή της πόλης σε συνάρτηση με την παραβατική συμπεριφορά, οδήγησε τον Burgess στο συμπέρασμα ότι η μεταβατική ζώνη διακρίνεται για την κοινωνική της αποδιοργάνωση, δηλαδή ελλιπή κοινωνική συνοχή, αλλά και έλλειψη προσωπικών δεσμών, με συνέπεια αυτή να ανάγεται στον βασικό

παράγοντα κοινωνικής παθογένειας (Βιδάλη:2013, 2^η έκδοση, 61 επ.). Την έννοια της κοινωνικής αποδιοργάνωσης όμως, αξιοποίησε και ο Thomas, σύμφωνα με τον οποίο υπάρχουν τέσσερις κατηγορίες επιθυμιών που πυροδοτούν την αυθόρμητη συμπεριφορά του ανθρώπου. Αυτές συνοψίζονται στις νέες συγκινήσεις, που αντιστοιχούν στην αξία βίωσης νέων εμπειριών, στον φόβο, που αντιστοιχεί στην ανάγκη της αίσθησης ασφάλειας, στην εξουσία, που συνδέεται με την υπευθυνότητα, και τέλος στις σεξουαλικές επιθυμίες, που συνδέονται με την αίσθηση της αναγνώρισης (Λαμπροπούλου, 2009 αναφορά σε Thomas & Znaniecki 1927: 1, 73). Όμως, συμβαίνει οι πρώτες να συγκρούονται με τις προσδοκίες και τους ηθικούς κώδικες της ευρύτερης κοινωνίας, με αποτέλεσμα να γεννάται κατά τον ίδιο η έννοια και η κατάσταση της κοινωνικής αποδιοργάνωσης. Για παράδειγμα, οι νέοι, οι οποίοι μεγαλώνουν σε μια «έτοιμη» κοινωνία με προκαθορισμένους τύπους και ηθικούς κώδικες, βιώνουν μια διαρκή σύγκρουση ανάμεσα στον δικό τους πηγαίο αυθορμητισμό-επιθυμίες και στο ήδη διαμορφωμένο κοινωνικό αξιακό σύστημα (Λαμπροπούλου, 2009 αναφορά σε Thomas, 1923/1969: The Unadjusted Girl).

2.1.3. Πολιτισμική μεταβίβαση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς

Στις βάσεις των θέσεων των Park και Burgess στηρίχθηκε στη συνέχεια η εμπειρική έρευνα των Shaw και McKay, οι οποίοι εστιάζοντας το ερευνητικό τους ενδιαφέρον στα νεαρά άτομα, επεξεργάστηκαν δεδομένα που άντλησαν μέσα από στατιστικές του δικαστηρίου του Σικάγου. Ερμήνευσαν την εγκληματικότητα και πιο συγκεκριμένα τη νεανική παραβατικότητα, μέσα από τους φακούς της κοινωνικής οικολογίας. Τα πιο βασικά συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν ήταν πως οι περιοχές όπου εντοπίζεται εντονότερα η εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς είναι συγκεκριμένες και όχι διάσπαρτες με τυχαίο τρόπο στο χάρτη της πόλης. Επιπλέον, επιβεβαιώνεται και πάλι το πόρισμα για τη συνάρτηση της εγκληματικότητας με το υποβαθμισμένο βιοτικό επίπεδο και τη φτώχεια, ενώ πιο συγκεκριμένα οι «φτωχογειτονιές» διακρίνονται για την σταθερότητά τους στη σχέση τους με το έγκλημα. Τέλος, και για τους Shaw και McKay η μετεγκατάσταση μερίδας του πληθυσμού σε άλλες περιοχές, κατέδειξε την απομάκρυνσή τους από εγκληματικές συμπεριφορές. Έτσι λοιπόν άνοιξε και η συζήτηση για την πολιτισμική μεταβίβαση των εγκληματικών προτύπων συμπεριφοράς.

Για τους Shaw και McKay και την εξήγηση του εγκληματικού φαινομένου είναι πρωταρχικής σημασίας η μετάδοση των κανόνων συμπεριφοράς αλλά και πολιτισμικών προτύπων, που πραγματοποιούνται μέσα από τη συμμετοχή σε κοινωνικές ομάδες και οργανώσεις. Πρόκειται δηλαδή για διαδικασίες εκμάθησης εγκληματικής συμπεριφοράς στη βάση υιοθέτησης διαφορετικών αξιών και προτύπων, η οποία ξεκινά ήδη από την παιδική ηλικία και μπορεί να εξελιχθεί στη διαμόρφωση μιας εγκληματικής καριέρας. Σε κάθε περίπτωση πάντως αυτές οι ομάδες, στους κόλπους των οποίων λαμβάνουν χώρα αυτές οι διαδικασίες, εντοπίζονται σε περιοχές που συνδέονται με μικρή εισοδηματική δύναμη και ανάλογα χαμηλό βιοτικό επίπεδο και κοινωνικό status. Αναδεικνύεται μέσα από την προσέγγισή τους η δύναμη που υπάρχει σε ομάδες που δρουν σε αυτό το πλαίσιο, κυρίως για τα νεαρά άτομα, τα οποία πέραν του ότι εκπαιδεύονται σε τεχνικές διάπραξης του εγκλήματος αποκτούν συνήθειες, ενσωματώνονται και προσαρμόζονται στην ομάδα ολοκληρώνοντας έτσι την αντίληψη για τον εαυτό τους (Βιδάλη, 2013:2^η έκδοση 2022, 63 επ.). Ο κοινωνιολογικός θετικισμός με άλλα λόγια, απαντά στο ερώτημα για τη γέννηση του εγκληματικού φαινομένου στρεφόμενος στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα.

2.1.4. Sutherland– Θεωρία Διαφορικών Συναναστροφών

Όπως ήδη αναφέρθηκε η διατύπωση των θεωριών των υποπολιτισμών εντοπίζεται στους κόλπους της Σχολής του Σικάγου. Ουσιώδης ήταν όμως και η συμβολή της θεωρίας των διαφορικών συναναστροφών, όπως αποτυπώθηκε από τον Ed. Sutherland (Σωτηρόπουλος, 1985:60).

Ο Sutherland βασιζόμενος σε πορίσματα των Shaw και McKay επικεντρώθηκε στη πολιτισμική μεταβίβαση της εγκληματικής συμπεριφοράς από γενιά σε γενιά, η οποία «μαθαίνεται» μέσω της αλληλεπίδρασης. Η θεωρία των διαφορικών συναναστροφών του Sutherland συνοψίζεται σε εννέα θέσεις που διατύπωσε ο ίδιος. Καταρχάς, η εγκληματική συμπεριφορά είναι κάτι που μαθαίνεται και μάλιστα αυτή η διαδικασία εκμάθησης προϋποθέτει μια επικοινωνία και αλληλεπίδραση με άλλα άτομα από τα οποία θα μάθει ο δράστης το έγκλημα. Αυτοί οι «άλλοι», από τους οποίους μαθαίνεται η εγκληματική συμπεριφορά, σχηματίζουν ομάδες και συνδέονται μεταξύ τους με στενούς δεσμούς, ενώ η διαδικασία εκμάθησης περιλαμβάνει τόσο την εσωτερική ψυχική στάση του δράστη απέναντι στην πράξη του, όσο και το πρακτικό κομμάτι των τεχνικών διάπραξής της. Επιπλέον, κατά τον Sutherland, η παραβατική συμπεριφορά μαθαίνεται από ένα

άτομο το οποίο περιβάλλεται κατά κύριο λόγο και υπερεκτίθεται σε ανάλογα πρότυπα συμπεριφοράς απ' ότι στα αντίθετα που πρεσβεύουν μια συμβατική στάση απέναντι στις επιταγές του νόμου και του κυρίαρχου ήθους. Η παραβατική συμπεριφορά μπορεί να είναι αποτέλεσμα επιδίωξης στόχων και αξιών και κάλυψης αναγκών που είναι ίδιες και στην περίπτωση της νόμιμης συμπεριφοράς. Έτσι, αυτό που αποτελεί την ειδοποιό διαφορά είναι η διαφοροποιημένη κοινωνική οργάνωση. Μια ομάδα προσώπων μπορεί να είναι δομημένη έτσι ώστε να εγκληματεί, ενώ άλλη έτσι ώστε να συμπεριφέρεται σύννομα. Το έγκλημα επομένως κατά τον Sutherland αναδύεται μέσα από την κοινωνική οργάνωση (Βιδάλη, 2013:120 επ.).

Η τομή που εισέφερε η θεωρία και η προσέγγιση του Sutherland για την εγκληματική συμπεριφορά συνίσταται στο γεγονός ότι αυτή παύει να συνδέεται αποκλειστικά και μόνο με τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα και εκλαμβάνεται πια ως συμπεριφορά που μπορεί να υιοθετηθεί από οποιονδήποτε, ανεξάρτητα από την κοινωνική του τάξη. Έτσι, πέραν του εγκλήματος του δρόμου, ξεκίνησε η συζήτηση για το γνωστό ως το Έγκλημα του Λευκού Κολάρου, δράστες του οποίου είναι άτομα με κύρος και σημαίνοντα ρόλο στο κοινωνικό γίγνεσθαι (Sutherland, 1944). Μέσα από τη μελέτη του ίδιου ωστόσο, ανακύπτει και ένα άλλο συμπέρασμα. Εντοπίζεται η προβληματική της ευνοϊκής μεταχείρισης των δραστών του λευκού κολάρου από το ποινικοκατασταλτικό σύστημα. Έτσι, η προσέγγισή του προσφέρει νέα πεδία ερευνών για την εγκληματολογική θεωρία, καθώς αφενός πραγματοποιείται μια μετάβαση από την ατομική παθολογία της θετικιστικής θεωρίας στην κοινωνική, ενώ παράλληλα εισφέρεται και μια νέα παράμετρος για την επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:46 επ.).

2.1.5. Υποπολιτισμοί του εγκλήματος

Η έννοια των εγκληματικών υποπολιτισμών αν και ουσιαστικά ανάγεται σε παλαιότερη περίοδο στις ΗΠΑ με την υποδοχή των πρώτων μεταναστών αναπτύχθηκε σε βάθος από την δεκαετία του '50 όταν επικράτησε η αντίληψη ότι μεταξύ των νέων της εργατικής τάξης αναπτύχθηκαν εγκληματικοί πολιτισμοί υπό την επίδραση τόσο διαφορετικών συναναστροφών συγκρότησης συμμοριών και κοινωνικής αποδιοργάνωσης όσο και της ίδιας της δομής της κοινωνίας (Βιδάλη, 2013:2^η έκδοση, 98).

Ο όρος υποπολιτισμός αποδίδει ένα σύστημα διαφορετικών αξιών που ρυθμίζει τον τρόπο συμπεριφοράς των κοινωνιών του, το οποίο διαμορφώνεται εντός ενός γενικότερου πολιτισμικού συστήματος. Το συγκεκριμένο τμήμα του πληθυσμού λοιπόν χαρακτηρίζεται από διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία όπως παραδόσεις ένδυση κ.α. δηλαδή μοιράζεται με τα μέλη του ορισμένα ιδιαίτερα στοιχεία, χωρίς ωστόσο να είναι αποκομμένο από τον κυρίαρχο πολιτισμό. Η επινόηση αυτών των υποομάδων άνοιξε τη συζήτηση για τις συγκρούσεις που μπορεί να αναπτύσσονται μεταξύ των υποομάδων αυτών, εξαιτίας της ύπαρξης διαφορετικών κανόνων συμπεριφοράς. Με τον ίδιο τρόπο η εκάστοτε υποομάδα μπορεί να εκλαμβάνει διαφορετικά την αποκλίνουσα συμπεριφορά, δεδομένου ότι αυτή υφίσταται όταν καταστρατηγούνται οι δικοί της κανόνες. Αποτέλεσμα αυτής της διαφοροποίησης για τα άτομα που εντάσσονται σε μία ή περισσότερες υποομάδες είναι αυτά να βιώνουν εντάσεις ως προς την προσδοκώμενη συμπεριφορά. Στη βάση αυτή αναπτύχθηκαν και οι θεωρίες του χαρακτηρισμού από τον Becker και τον Lemert, σύμφωνα με τις οποίες ως αποκλείον ορίζεται το άτομο στο οποίο αποδίδεται ο χαρακτηρισμός αυτός (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, 18 επ.).

Η έννοια του εγκληματικού υποπολιτισμού εκφράστηκε μεταξύ άλλων από τον Albert Cohen, σύμφωνα με τον οποίο ο υποπολιτισμός αποτελεί ένα σύνολο αξιών, οι οποίες παρουσιάζονται ανεστραμμένες από εκείνες που υιοθετεί η κυρίαρχη κουλτούρα, και το οποίο συνιστά μια απάντηση των νέων που προέρχονται από τα κατώτερα στρώματα, στα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν (Cohen, 1955: 24 επ., 121 επ.). Ο Cohen διερεύνησε την εγκληματικότητα των συμμοριών υπό το πρίσμα των υποπολιτισμών ήδη από το σχολείο. Γίνεται εμφανής για τον Cohen η νομοτελειακή ανάπτυξη των υποπολιτισμών των νέων προερχόμενων από τα εργατικά στρώματα δεδομένου ότι τα κριτήρια αξιολόγησης τους περιορίζονται στα πρότυπα του πολιτισμού της μεσαίας τάξης εργαζομένων. Η άμυνα τους επομένως συνίστατο στον σχηματισμό των συμμοριών ως απάντηση στην αποτυχία τους στα πλαίσια του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος.

2.1.6. Διαφορικές ευκαιρίες και υποπολιτισμοί – Law class Culture

Για τους Cloward και Ohlin, η σκέψη των οποίων βασίστηκε στη θεωρία του Merton, η εγκληματική συμπεριφορά ερμηνεύεται σύμφωνα με τη θεωρία της «διαφορικής ευκαιρίας», δια της οποίας επιχειρούν να εξηγήσουν την ένταξη νέων ατόμων προερχόμενων από τα κατώτερα

κοινωνικά στρώματα σε συμμορίες. Οι νέοι σύμφωνα με τη θεωρία τους, ασπάζονται και επιδιώκουν στόχους, η επίτευξη των οποίων ωστόσο προϋποθέτει σύμφωνα με την κυρίαρχη ηθική θεμιτά μέσα τα οποία και στερούνται. Έτσι, για να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτούς δεδομένων των ευκαιριών που προσφέρονται εντός του κοινωνικού πλαισίου στο οποίο κινούνται, επιλέγουν τελικά να ενσωματωθούν στην αντίστοιχη υποπολιτισμική ομάδα. Οι παράνομοι υποπολιτισμοί κατά τη θεωρία των Cloward και Ohlin διακρίνονται σε τρία είδη, δηλαδή στις εγκληματικές, τις συγκρουσιακές και τις αναχωρητικές συμμορίες. Οι «Εγκληματικές συμμορίες» διαθέτουν εγκληματικό υπόβαθρο και στους κόλπους της εντάσσονται τόσο ενήλικα όσο και ανήλικα μέλη που αναπτύσσουν μεταξύ τους δεσμούς, ενώ οι ανήλικοι μπορεί να ανελιχθούν ιεραρχικά στο πέρας του χρόνου. Οι «συγκρουσιακές συμμορίες» από την άλλη πλευρά εντοπίζονται σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από έντονη κοινωνική αποδιοργάνωση, ενώ τέλος στις «αναχωρητικές συμμορίες» συγκεντρώνονται εκείνοι που δεν κατάφεραν να ενταχθούν στις προηγούμενες κατηγορίες (Βιδάλη, 2013:2^η έκδοση, 98, Σπινέλλη, 2014: 254-256).

Μια άλλη προσπάθεια εξήγησης της εγκληματικότητας των νέων των κατώτερων κοινωνικών τάξεων αποτελεί η πολιτισμική θεωρία του Walter Miller για την εγκληματικότητα των νεανικών συμμοριών. Για τον ίδιο υφίστατο ένα τέτοιο αξιακό σύστημα και ένας κώδικας συμπεριφορών στις κατώτερες τάξεις, που θεμελιώνεται σε εγκληματικά κίνητρα, με αποτέλεσμα ο νεαρός εγκληματίας να υιοθετεί τα συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφοράς προκειμένου να ενσωματωθεί στον εν λόγω υποπολιτισμό (low class culture).

2.1.7. Υποπολιτισμοί βίας και του Ghetto

Στη συνέχεια ενδιαφέρον παρουσιάζει και η ερμηνεία του Wolfgang Marving και Ferrauti Franco για τους υποπολιτισμούς της βίας. Η θεωρία αυτή αποτελεί την εξήγηση για την εμφάνιση ιδιαίτερα υψηλών τιμών βίας μεταξύ των Αφροαμερικανών στις ΗΠΑ. Στα πλαίσια αυτού αναπτύσσεται η βία ως μέσο επίλυσης διαφορών σε περιπτώσεις σύγκρουσης ανάμεσα σε πολιτισμούς ή και απέναντι στον κυρίαρχο πολιτισμό, ευαίσθητες μάλιστα σε ζητήματα τιμής. Η βία διαπνέει λοιπόν το σύστημα αξιών και του τρόπου ζωής των μελών του πολιτισμού αυτού. Από την μελέτη του Thrasher στις νεανικές συμμορίες εξήχθη το συμπέρασμα πως τα αγόρια συγκεκριμένα που ήταν μέλη τέτοιων ομάδων ασπάζονταν διαφορετικές αξίες από εκείνες που

ήταν εμπεδωμένες στην κουλτούρα της ευρύτερης κοινωνίας. Αυτές οι αξίες υιοθετούνταν από το σύνολο των μελών της ομάδας. Η θεωρία αυτή της υποκουλτούρας επεκτάθηκε αργότερα πέραν της νεανικής παραβατικότητας και στην υποκουλτούρα της φτώχειας και του γκέτο (Λαμπροπούλου 2009: 259-285).

Τις κοινότητες των Αφροαμερικανών μελέτησε όμως και ο Anderson Elijah, ο οποίος καταλήγει στη διατύπωση της θεωρίας του Ghetto, δηλαδή ενός «κώδικα του δρόμου», άλλως ενός συστήματος άτυπων κανόνων για την επιβίωση των κοινωνικά υποβαθμισμένων στρωμάτων. Αυτός ο κώδικας συνιστά απάντηση σε συνθήκες κοινωνικής αποστέρησης ανεργίας και απομόνωσης από τον κυρίαρχο κοινωνικό πολιτισμό. Το Ghetto ρυθμίζει άτυπα τους τρόπους έκφρασης της βίας, άμεσα ή έμμεσα, λεκτικά ή μη, και τα νεαρά άτομα μαθαίνουν τον τρόπο επιβίωσης στο δρόμο υπό συνθήκες απουσίας γονικής επίβλεψης και μέσα από τη συναναστροφή με συνομήλικα άτομα. Στο αξιακό πλαίσιο του κώδικα του δρόμου κεντρικό ρόλο έχει η έννοια του σεβασμού, η γνώση χρήσης της βίας, αλλά και το ντύσιμο ως ένα τμήμα του συνολικού τρόπου συμπεριφοράς που αναπαράγεται από τους κοινωνούς του.

2.1.8. Merton Θεωρία της Ανομίας

Μια άλλη πολύ σημαντική προσέγγιση της παραβατικής συμπεριφοράς, η επιρροή της οποίας στη Θεωρία των Υποπολιτισμών είναι φανερή, είναι η θεωρία της Ανομίας, όπως διατυπώθηκε από τον Robert Merton. Σύμφωνα με τον Merton, διαπιστώνεται μια διάσταση μεταξύ των κυρίαρχων στόχων της κοινωνίας και των νόμιμων μέσων που προσφέρονται προς επίτευξή τους (Merton, 1938: 672-682).

Η ανομία αποτελεί μια κατάσταση που διαμορφώνεται όταν η πολιτισμική δομή θέτει ως κυρίαρχους στόχους συμπεριφορές, στην υλοποίηση των οποίων θέτει εμπόδια η κοινωνική δομή. Όπως αναλύει ο ίδιος, την πολιτισμική δομή συναποτελούν αξίες μιας κοινωνίας που οριοθετούν τη συμπεριφορά των μελών της και από τις οποίες προκύπτουν συγκεκριμένοι στόχοι κοινώς αποδεκτοί από τα μέλη της. Από την άλλη μεριά ως κοινωνική δομή ορίζεται το πλέγμα των κοινωνικών σχέσεων που συνδέει τα μέλη μιας κοινωνίας. Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, στην Αμερικανική κοινωνία επικρατούσε η φιλοδοξία για το «Αμερικάνικο όνειρο», το οποίο

συνοψίζεται στην ιδέα ότι καθένας μπορεί να επιτύχει τον κυρίαρχο πολιτισμικό στόχο που επέβαλε η καπιταλιστική οικονομία, δηλαδή τη συνεχή κατανάλωση και απόκτηση υλικών αγαθών που εξασφαλίζει στο άτομο η οικονομική ευμάρεια, την οποία μπορούσε να επιτύχει με επίμονη εργασία. Εντούτοις, αυτή η αμερικάνικη πρακτική αποτέλεσε αντικείμενο σκληρής κριτικής από τον Merton, για τον λόγο ότι μια ρεαλιστική ανάγνωση της κατάστασης καταδείκνυε ότι εκ των πραγμάτων ήταν αδύνατη αυτή η επιτυχία για το κάθε μέλος της κοινωνίας, δεδομένου ότι τα μέσα επίτευξης του στόχου αυτού δεν ήταν διαθέσιμα για όλους. Έτσι, ο ίδιος πολιτισμικός στόχος παρεμποδιζόμενος από την κοινωνική δομή, αποτέλεσε τελικά παράγοντα εκδήλωσης παραβατικών συμπεριφορών (Βιδάλη, 2013, 143 επ.) .

2.2. Νέα - Κριτική Εγκληματολογία

Αν και η σχέση του εγκλήματος και των υποπολιτισμών υπό το πρίσμα της Νέας – Κριτικής Εγκληματολογίας απαντάται εμφανώς διαφορετικά σε σύγκριση με την εφαρμογή της θεωρίας τους στα πλαίσια του κοινωνιολογικού θετικισμού, ωστόσο αυτοί συναντώνται και πάλι στα πλαίσια της τελευταίας με δύο τρόπους.

Αφενός, το έγκλημα αποτελεί διαταξικό φαινόμενο που διατρέχει το σύνολο της κοινωνίας ανεξαρτήτως κοινωνικο-οικονομικού status και δεδομένου ότι ως κατασκευή, προϋποθέτει τόσο το νομοθέτη όσο και τον εφαρμοστή του νόμου, δηλαδή τον εξουσιαστικό κρατικό παράγοντα, ο οποίος ως στενά συνδεδεμένος με τις οικονομικές ελίτ μπορεί να τις προστατεύει προτάσσοντας τα κατώτερα, ευάλωτα και αδύναμα τμήματα της κοινωνίας ως εγκληματικά. Μπορεί δηλαδή να διαπράττονται ελεύθερα και σκιωδώς εγκληματικές δραστηριότητες από τους ισχυρούς της κοινωνίας, οι οποίες ωστόσο παραμένουν στη σκιά εφόσον το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο «απασχολείται» με το κοινό και συμβατικό έγκλημα των κατώτερων τάξεων. Έτσι, το έγκλημα ταυτίζεται με άτομα που κινούνται σε συγκεκριμένους κύκλους και συγκεντρώνουν χαρακτηριστικά που συνδέονται με την επικινδυνότητα και την απειλή προς την κοινωνία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η ταύτιση του εγκληματία κατά τη δεκαετία του '90 στην Ελλάδα με τους μετανάστες.

Αφετέρου, μέσα από τους φακούς της Κριτικής Εγκληματολογίας για τη μελέτη του οργανωμένου εγκλήματος, διαπιστώνεται πώς το οργανωμένο έγκλημα προκειμένου να εξαπλωθεί και να εξυπηρετήσει της ανάγκες του, εκμεταλλεύεται κατώτερα κοινωνικά στρώματα και ομάδες ανθρώπων που μάχονται για την επιβίωσή τους. Με άλλα λόγια, οι υποπολιτισμοί αποδεικνύονται χρήσιμοι για την ερμηνεία που κάνει η Κριτική Εγκληματολογία προς το εγκληματικό φαινόμενο, διότι από τη μια εργαλειοποιούνται ως ασπίδα και πέπλο προστασίας του εγκλήματος των ισχυρών, ενώ από την άλλη χρησιμεύουν για την αναπαραγωγή και την κοινωνική εδραίωση των αντίστοιχων εγκλημάτων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το οργανωμένο έγκλημα.

Σε συνέχεια λοιπόν, της Κοινωνιολογικής Θεωρητικής Θεωρίας, η οποία όπως προεκτέθηκε προσεγγίζει το έγκλημα με όρους εγκληματογένεσης μέσα από κοινωνικούς παράγοντες με το ενδιαφέρον να στρέφεται κατ' αποκλειστικότητα στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, εμφανίζονται οι Σχολές σκέψης της Νέας – Κριτικής Εγκληματολογίας, οι οποίες προσεγγίζουν το εγκληματικό φαινόμενο από διαφορετική οπτική γωνία. Πλέον ακολουθεί η διερεύνηση γύρω από τον ποινικό νόμο και από τις διαδικασίες παραγωγής του. Η μετάβαση και η μετατόπιση του ερευνητικού ενδιαφέροντος στους παράγοντες που οδηγούν το άτομο στην εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς γίνεται αρχικά με την αμφισβήτηση της έννοιας του εγκλήματος ως οντολογικού φαινομένου καθώς και το ότι μέσω μιας τέτοιας συμπεριφοράς προσβάλλονται θεμελιακές αξίες της κοινωνίας βασισμένες σε μια ευρεία συναίνεση αυτής, όπως προδίδουν οι θεωρίες της Αλληλόδρασης-ετικέτας και της σύγκρουσης αντίστοιχα. Εν συνεχεία εμφανίζεται η Σχολή σκέψης της Νέας ή Κριτικής Εγκληματολογίας που επιδιώκει μια νέα προσέγγιση. Έτσι, το ερευνητικό ενδιαφέρον μετατοπίζεται από το άτομο στο κράτος και τις διαδικασίες εγκληματοποίησης (Χουλιάρας 2019:64, αναφορά σε Cohen 1988 και Sim & Scraton & Gordon 1987).

2.2.1. Διαδικασίες Εγκληματοποίησης

Οι διαδικασίες εγκληματοποίησης γίνονται το πεδίο ερευνών από τη δεκαετία του 1950 και έπειτα, οπότε και εκκινεί μια διαφορετική εποχή για την Εγκληματολογία. Σε αυτό το πλαίσιο εμφανίζεται και η Αμερικανική Ριζοσπαστική Θεωρία, η οποία περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και τις θεωρίες της σύγκρουσης. Σύμφωνα με τις τελευταίες η κοινωνία δεν αποτελεί έναν οργανισμό η λειτουργία

του οποίου βασίζεται στη συναίνεση των μελών του, αλλά αντίθετα συστατικό της στοιχείο αποτελεί η σύγκρουση μεταξύ των κοινωνικών ομάδων. Κατά τον Vold ο χαρακτηρισμός ενός ατόμου ως εγκληματία αποτελεί συνάρτηση των ήδη υφιστάμενων ανισοτήτων ως προς την κατανομή της εξουσίας. Ο ίδιος θεωρούσε ότι υπάρχουν τέσσερις κατηγορίες κοινωνικών συγκρούσεων, δηλαδή αυτές που σχετίζονται με εργασιακά δικαιώματα, με πολιτικά ζητήματα, οι συγκρούσεις μεταξύ ανταγωνιστικών ενώσεων και τέλος συγκρούσεις φυλετικού-πολιτισμικού χαρακτήρα. Τα άτομα δηλαδή εντάσσονται σε κάθε περίπτωση σε ομάδες εντός των οποίων αναπτύσσουν δυνατούς δεσμούς και οι οποίες συγκρούονται μεταξύ τους λόγω αντιτιθέμενων συμφερόντων που εκπροσωπούν. Το συμπέρασμά στο οποίο κατέληξε λοιπόν συνίσταται στο ότι τελικά οι σχέσεις εξουσίας δύνανται να επηρεάσουν το νομοθέτη προς το συμφέρον τους, επιδρώντας έτσι καταλυτικά στη διαδικασία τυποποίησης ενός εγκλήματος (Βιδάλη & Κουλούρης 2012:244-245).

Η έννοια της εγκληματοποίησης αναπτύχθηκε περαιτέρω και με μεγαλύτερη πληρότητα στους κόλπους της Σχολής της Κοινωνικής Αλληλόδρασης, η οποία περιλαμβάνει την θεωρία της ετικέτας. Ένας από τους θεωρητικούς που συνέβαλαν ουσιωδώς με το έργο του στην ανάπτυξη της θεωρίας αυτής ήταν ο H. Becker που μελέτησε την κατασκευή της απόκλισης. Ο Becker διερεύνησε τις κοινωνικές διαδικασίες μέσα από τις οποίες η εμπλοκή ενός ατόμου με μια αποκλίνουσα συμπεριφορά, καταλήγει στο τέλος να τυποποιείται σε απαγορευτικό κανόνα. Μέσα από εμπειρική μελέτη οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι επειδή η ευρύτερη κοινωνία θεωρεί μια συμπεριφορά ως παραβατική, εκείνη αποκτά αρνητικό περιεχόμενο και τυποποιείται τελικά σε κανόνα. Με άλλα λόγια, καμία πράξη δεν είναι οντολογικά καλή ή κακή. Όπως αναλύθηκε ήδη στο πρώτο κεφάλαιο, η σκέψη του Becker βασίζεται στο γεγονός ότι υφίσταται κάποια ομάδα προσώπων με ορισμένα κοινά συμφέροντα, η οποία εντείνει μέσα από τις ηθικές σταυροφορίες τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και αντιδράσεις απέναντι στην εκλαμβανόμενη ως αποκλίνουσα συμπεριφορά, χρησιμοποιώντας και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, ώστε να επιταχυνθεί τελικά η διαδικασία τυποποίησής της.

Για τον Becker, εφόσον τυποποιηθεί σε νόμο μια αποκλίνουσα συμπεριφορά, ακολουθεί και η εφαρμογή του για κάθε περίπτωση παράβασής του. Ωστόσο, ο εκάστοτε επαγγελματίας εφαρμοστής του νόμου που καλείται να διευθετήσει σωρεία πραγματικών περιστατικών, με κάποιον τρόπο προτεραιοποιεί τις υποθέσεις, άλλως προχωρά σε μια επιλογή του πότε και σε

ποιόν θα επιβάλει την εφαρμογή του. Σε αυτό το σημείο επομένως, γίνεται λόγος και για εξωνομικούς παράγοντες που επιδρούν στον χαρακτηρισμό κάποιου ως εγκληματία, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται τόσο η δωροδοκία όσο και οποιαδήποτε πολιτική επιρροή. Η επιλεκτικότητα χαρακτηρισμού κάποιου ως εγκληματία εντοπίζεται και στην περίπτωση όπου ο εφαρμοστής του νόμου υπό την πίεση του δικού του φόρτου εργασίας κατατάσσει ορισμένες παρανομίες ως πιο σοβαρές σε σύγκριση με άλλες, όπως στην περίπτωση όπου δείχνουν μεγαλύτερη επιείκεια στους χρήστες μαριχουάνας, συγκριτικά με εκείνους του οπίου, οι οποίοι στατιστικά διαπράττουν περαιτέρω εγκλήματα για να καλύψουν τις ανάγκες της εξάρτησής τους (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:250 επ).

2.2.2. Εγκλήματα των ισχυρών

Πέραν των θεωριών της σύγκρουσης και της αλληλόδρασης όμως, κριτικά στέκεται απέναντι στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης και το Ρεύμα της Κριτικής Εγκληματολογίας, Η Κριτική Εγκληματολογία προσεγγίζει το ζήτημα της εγκληματικότητας από την οπτική των ταξικών σχέσεων και των σχέσεων εξουσίας. Μέσα από τη συζήτηση που ανοίγει στα πλαίσια της Κριτικής Εγκληματολογίας για το ρόλο που έχουν για το εγκληματικό φαινόμενο πολιτικοί, πολιτιστικοί και ιδεολογικοί παράμετροι, αναδεικνύεται κατά κύριο λόγο η προβληματική της εξουσίας, δεδομένου του καθοριστικού ρόλου της πολιτικής παραμέτρου στη διαμόρφωση του ποινικού φαινομένου. Έτσι, η αποδόμηση της έως τότε κρατούσας αντίληψης ότι το έγκλημα ταυτίζεται με το συμβατικό έγκλημα που διαπράττεται από τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις, οδηγεί στην ανάδειξη της κατηγορίας των εγκλημάτων των ισχυρών και του κράτους ως ρυθμιστικού παράγοντα του εγκλήματος αλλά και ως πηγή δημιουργίας του (Χουλιάρας, 2019:63 επ.).

Σύμφωνα με τον Pearce στα πλαίσια της μελέτης του γύρω από το εταιρικό και το οργανωμένο έγκλημα τη δεκαετία του 1970, διαπιστώνεται ένα κενό ως προς τη διερεύνηση του ρόλου του κράτους, αλλά και των ανώτερων κοινωνικών τάξεων στη συζήτηση για το εγκληματικό φαινόμενο. Το έργο *Policing the Crisis* πραγματεύεται με συστηματικό τρόπο την εστίαση του ποινικοκατασταλτικού συστήματος αποκλειστικά σε άτομα περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων με την παράλληλη σκόπιμη αγνόηση των κοινωνικά βλαπτικών συμπεριφορών μελών της οικονομικής και πολιτικής ελίτ ή εκπροσώπων που ασκούν επιρροή στην οικονομικο-πολιτική

εξουσία. Επιπλέον, ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι και η προσέγγιση του Jeffrey Raiman, ο οποίος παρομοιάζει το ποινικό σύστημα απονομής δικαιοσύνης με έναν παραμορφωτικό καθρέπτη, καθώς μέσα από την μεγέθυνση του κινδύνου που προέρχεται από τα κατώτερα και φτωχά κοινωνικά στρώματα, καταλήγει σε σμίκρυνση του αντίστοιχου κινδύνου των κοινωνικά ισχυρών. Όπως διαπιστώνει και ο ίδιος μέσα από την ανάλυσή του, τελικά καταλήγουμε στην εγκληματοποίηση της ίδιας της φτώχειας, διαδικασία που αδιαμφισβήτητα βαίνει προς όφελος των ισχυρών εγκληματιών, οι οποίοι έτσι μένουν στην σκιά και αθέατη πλευρά του εγκλήματος (Χουλιάρης, 2019:66-67).

Η πρώτη προσέγγιση της έννοιας της εγκληματικότητας των ισχυρών όμως, έγινε από τον Edwin Sutherland, ο οποίος θεμελίωσε το ερευνητικό του έργο, όπως ήδη αναφέρθηκε, στη θεωρία των Διαφορικών Συναναστροφών. Ο Sutherland διερευνώντας ένα ευρύ φάσμα εγκλημάτων και δραστηριοτήτων, διατύπωσε μια γενική θεωρία για την ερμηνεία του εγκλήματος ως διαταξικού φαινομένου, το οποίο διατρέχει κάθε κλίμακα της κοινωνικής δομής, αναδεικνύοντας έτσι το γνωστό ως έγκλημα του «λευκού κολάρου», δηλαδή μιας καινοτόμου προσέγγισης του εγκλήματος των ανώτερων-ισχυρών της κοινωνίας, το οποίο οι μέχρι τότε θεωρίες αδυνατούσαν να ερμηνεύσουν (Βιδάλη, 2013). Ο ίδιος προχώρησε σε συστηματική μελέτη δικαστικών αποφάσεων για τις εβδομήντα σημαντικότερες εταιρείες στην Αμερική, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι οι δράστες του εγκλήματος του λευκού κολάρου είναι εταιρείες και πως αυτή η μορφή εγκλήματος συνιστά οργανωμένο έγκλημα (Βιδάλη, 2017). Υπογράμμισε μάλιστα την πολιτική διάσταση στο ζήτημα και την έξαρση που έλαβε το φαινόμενο σε περιόδους μετάβασης από έναν τύπο πολιτικής-οικονομικής οργάνωσης σε έναν διαφορετικό. Κατά τις περιόδους δε αυτές, η εκάστοτε κυρίαρχη κοινωνικά ομάδα διαμορφώνει μια πρακτική, προκειμένου να εξυπηρετήσει ίδια συμφέροντα ανεξαρτήτως αν η πρακτική αυτή προσκρούει στους υπάρχοντες κανόνες. Η δύναμη για μια τέτοια συνθήκη προέρχεται από τη θέση της ομάδας στην κοινωνική κλίμακα η οποία της επιτρέπει τόσο να επηρεάζει το νόμο όσο και να εκφεύγει του κοινωνικού ελέγχου (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

Κρίσιμη ωστόσο και για την παρούσα μελέτη είναι η επιστημονική προσέγγιση του εγκληματικού φαινομένου από τον W. Chambliss. Ως ένας εκ των εκπροσώπων της Κριτικής Σχολής σκέψης ξεκινά την αναζήτηση του από την προβληματική που απορρέει λόγω της διαφοράς μεταξύ του νόμου ως κανονιστικού χαρακτήρα κειμένου και της εφαρμογής του στην πράξη. Αυτή η διαφορά

συνεπάγεται τη συστηματική ατιμωρησία των δραστών των ισχυρών κοινωνικών τάξεων και την αντίστοιχη υπερ-έκθεση του συμβατικού εγκλήματος με δράστες άτομα των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων (Βασιλαντωνοπούλου. 2014). Ασκείται από τον Chambliss κριτική θεώρηση του εγκληματικού φαινομένου μέσα από την οπτική των μαρξιστικών ιδεών, ενώ εντοπίζει πιέσεις μεταξύ δύο αντιτιθέμενων δυνάμεων, δηλαδή της άρχουσας τάξης και εκείνης των εξουσιαζομένων, οι οποίες εκφράζεται μέσω της κοινωνικής σύγκρουσης. Η σύγκρουση αυτή αποδίδεται από τον ίδιο, στο γεγονός ότι η εργατική τάξη αποξενώνεται από το προϊόν της εργασίας της, από τα μέσα παραγωγής με ταυτόχρονη συσσώρευση κεφαλαίου σε λίγους ιδιώτες. Σε αυτή τη βάση συνεπώς, πραγματοποιείται από το κράτος η ποινικοποίηση-εγκληματοποίηση εκείνων των συμπεριφορών που απειλούν τα συμφέροντα των ισχυρών κοινωνικών ομάδων. Συμπερασματικά, ο Chambliss αντιλαμβάνεται την εγκληματικότητα ως άμεση συνέπεια του τρόπου κοινωνικής οργάνωσης σύμφωνα με τα πρότυπα του καπιταλιστικού συστήματος (Chambliss, 1975).

2.3. Οργανωμένο έγκλημα

Ένα από τα πεδία που εξετάζει η θεωρία για το έγκλημα είναι ο τομέας του οργανωμένου εγκλήματος, το οποίο ως άμεσα συνδεδεμένο με την έννοια των εγκλημάτων των ισχυρών μπορεί να τροφοδοτήσει τη συζήτηση για τη σχέση των υποπολιτισμών με το έγκλημα.

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί φαινόμενο η παρουσία του οποίου γίνεται ιδιαίτερα αισθητή σε περιόδους μετάβασης από ένα οικονομικό μοντέλο σε ένα άλλο και διαπιστώνεται ότι μπορεί να καλύπτει ορισμένα κενά. Κατέχει τη θέση μιας παράλληλης προς το κράτος οικονομίας και έχει βαθιές ρίζες στην κοινωνία. Καταρχάς, η κοινωνική οργάνωση του Οργανωμένου εγκλήματος αναδεικνύεται δια του καταμερισμού της εργασίας που το χαρακτηρίζει, κάτι που αποτελεί τελικά τον τρόπο να εξαπλώνεται στο σύνολο του κοινωνικού ιστού. Ειδικότερα, στους κόλπους του οργανωμένου εγκλήματος καταφεύγουν τμήματα του πληθυσμού που προέρχονται κατά κύριο λόγο από περιθωριοποιημένες ομάδες, προκειμένου να καλύψουν ορισμένες βασικές τους ανάγκες. Μια από αυτές είναι το ζητούμενο της επιβίωσης και του βιοπορισμού. Με την παροχή δηλαδή εργασιακών ευκαιριών προσεγγίζονται άτομα από τα κατώτερα στρώματα, τα οποία

μπορεί να εξασφαλίζουν έτσι το βασικό τους εισόδημα αλλά και ανάλογες παροχές που θα μπορούσε να προσφέρει μια κοινή νόμιμη επιχείρηση, όπως για παράδειγμα ασφάλεια σε περίπτωση ατυχήματος ή ενίσχυση της οικογένειας σε περίπτωση θανάτου. Πέραν της ανάγκης για επιβίωση όμως, η ένταξη στο οργανωμένο έγκλημα καλύπτει και την αίσθηση του ατόμου να ανήκει σε μια ομάδα και να διαμορφώνει μέσα από αυτή μια κοινωνική ταυτότητα. Ο καταμερισμός της εργασίας στο οργανωμένο έγκλημα αποτελεί αντανάκλαση της κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Πιο συγκεκριμένα, είναι γεγονός ότι το πρακτικό κομμάτι των εργασιών του, που πολύ συχνά εμπεριέχει και την άσκηση βίας, ανατίθεται στους γνωστούς ως χειρώνακτες του Ο.Ε. που βρίσκονται στη βάση του και προέρχονται από τα κατώτερα στρώματα (παραδείγματος χάριν μετανάστες). Το αποτέλεσμα της διαστρωμάτωσης αυτής είναι ότι τα συγκεκριμένα άτομα, που αποτελούν ένα μικρό τμήμα του οργανωμένου εγκλήματος, είναι περισσότερο εκτεθειμένα στο ενδεχόμενο της σύλληψης από την αστυνομία, ενώ οι «ισχυροί παίκτες» που πραγματικά κινούν τα νήματα και εισπράττουν το μεγαλύτερο κέρδος, να μένουν στην αφάνεια (Βιδάλη, 2017: 152-153).

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα των ανωτέρω αποτελεί εκείνο των ναρκωτικών στην αγροτική κοινωνία. Από την περίπτωση της υπόθεσης των Ζωνιανών, συνάγεται το συμπέρασμα ότι στην αγροτική κοινωνία, όπου παρατηρείται υπο-ανάπτυξη και κοινωνικός αποκλεισμός, η παράνομη δραστηριότητα του οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί ευκαιρία εύκολου πλουτισμού και επομένως εκεί βρίσκει πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξή του. Στο παράδειγμα λοιπόν των ναρκωτικών, οι εργασίες της καλλιέργειας και της διακίνησης χασίς, ανατίθενται σε άτομα προερχόμενα από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (Βιδάλη 2017: 154). Επιβεβαιώνεται έτσι η άποψη ότι το οργανωμένο έγκλημα αφενός εκμεταλλεύεται για την ανάπτυξη του τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα που παρέχουν την εργατική τους δύναμη, αφετέρου ο καταμερισμός των επικίνδυνων εργασιών εξυπηρετεί και την εξασφάλιση της ατιμωρησίας των ιθυνόντων, ασπίδα προστασία των οποίων αποτελούν οι αδύναμοι κρίκοι της αλυσίδας και παραδοσιακά εκτεθειμένοι στον κοινωνικό έλεγχο.

Επειδή το οργανωμένο έγκλημα αναπτύσσεται σε συγκεκριμένο κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο, όπου νομιμοποιημένα ασκεί έλεγχο το κράτος δια του τυπικού νόμου και της εφαρμογής του, η λειτουργικότητά του μπορεί να διασφαλιστεί μόνο μέσα από τη δημιουργία δικτύου συνεργασίας με το τελευταίο. (Βιδάλη, 2017, σελ. 155) Οι σχέσεις αυτές εξαπλώνονται σε ολόκληρο τον

κρατικό μηχανισμό, δηλαδή από την κεντρική Κυβέρνηση που αρμοδιότητά της είναι η διαμόρφωση πολιτικής και νομοθετικού πλαισίου, μέχρι και τις κατασταλτικές δυνάμεις της αστυνομίας. Κλειδί στην επικοινωνία των δύο μερών είναι η πρακτική της διαφθοράς, τόσο υπό τη μορφή κοινής δωροδοκίας υπαλλήλων, όσο με την εξασφάλιση θέσης εντός του οργανωμένου εγκλήματος (Green, Ward, 2004, σελ. 87-88, Bezlov, Gounev, 2012, σελ. 95. επ). Η εδραίωση επομένως, του οργανωμένου εγκλήματος δεν θα ήταν δυνατή χωρίς τις απαραίτητες συνδέσεις του με μέρος του ελεγκτικού μηχανισμού του κράτους, που διασφαλίζεται μεταξύ άλλων και με την πρακτική της διαφθοράς. Μέσω δηλαδή της διανομής των κερδών του εξασφαλίζεται η κοινωνική ανοχή προς αυτό και η επιτυχής εδραίωσή του στην κοινωνία (Βιδάλη, 2017:154-155, Chambliss, 1988:50 επ.).

Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά της Κριτικής Εγκληματολογίας, διερευνάται στη βάση των εγκλημάτων που διαπράττονται από ισχυρές κοινωνικές ομάδες (Βασιλαντωνοπούλου, 2015), με αποτέλεσμα να βαρύνουν για τη μελέτη του τόσο οι σχέσεις εξουσίας, όσο και οι κοινωνικές ανισότητες (Martizez, 2014). Δεδομένου ότι οι κοινωνικές ανισότητες αποτυπώνονται και στις διαδικασίες εγκληματοποίησης και εφαρμογής του νόμου, γίνεται λόγος για την επιλεκτικότητα του ποινικού συστήματος, το οποίο ευνοεί τις κοινωνικές και οικονομικές ελίτ, η διαπλοκή με τις οποίες καταλήγει στη συστηματική ατιμωρησία τους, σε βάρος ωστόσο των κοινωνικά και οικονομικά εύάλωτων ομάδων της κοινωνίας (Βιδάλη, 2017:74 επ.).

Μία από τις πιο διαδεδομένες θεωρίες στην επιστήμη της εγκληματολογίας, είναι εκείνη που ανέπτυξε ο Cressey για το οργανωμένο έγκλημα και τη διάρθρωσή του, γνωστή ως θεωρία της συνωμοσίας. Με βάση τη θεωρία αυτή το οργανωμένο έγκλημα είναι ένα εισαγόμενο στην αμερικανική κοινωνία φαινόμενο συνδεδεμένο με τη Σικελική Μαφία. Η εμφάνισή του στην Αμερική λαμβάνει τη μορφή της εγκληματικής οργάνωσης της La Cosa Nostra, η οποία παρουσιάζει ιεραρχική δομή και τα μέλη της είναι οι απόγονοι των Ιταλών μεταναστών, δηλαδή μετανάστες δεύτερης γενιάς. Το οργανωμένο έγκλημα δηλαδή υπό την οπτική αυτή ταυτίζεται με συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες με βάση πολιτισμικά-εθνοτικά χαρακτηριστικά, οι οποίες στη συνολική κοινωνική συνείδηση προσλαμβάνονται με αρνητικό τρόπο και σε μια βάση καχυποψίας. Στην κορυφή της ιεραρχίας των εγκληματικών οργάνωσεων βρίσκονται ισχυρά άτομα, στα οποία δεν μπορεί να φτάσει ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος, καθώς έχουν τη δύναμη να εξαφανίσουν τα δικά τους ίχνη, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να διαπιστωθεί παράνομη

δραστηριότητα από μέρους τους. Για τον λόγο αυτό ο κοινωνικός έλεγχος καταλήγει τελικά να στρέφεται κατά των μελών που περιορίζονται στα χαμηλά κλιμάκια της οργάνωσης, δηλαδή σε επίπεδο δρόμου (Βιδάλη, 2017:47-49).

Και για τον Chambliss όμως, κρίσιμο είναι το ζήτημα της επιλεκτικότητας του νόμου, ενώ το ίδιο το πολιτικό σύστημα – καπιταλιστική κοινωνία - με τον τρόπο που δομείται γεννά το έγκλημα του λευκού κολάρου αλλά και των εγκληματικών δικτύων (Chambliss, 1988:181). Η προσέγγιση του Chambliss απομακρύνει το ενδιαφέρον από τη συναναστροφή των ατόμων με ομάδες που τείνουν προς την εγκληματικότητα και το στρέφει στον τρόπο τέλεσης των εγκλημάτων των ισχυρών, που καταδεικνύει τις εγγενείς αδυναμίες του ίδιου του συστήματος. Το τελευταίο είναι έτσι θεμελιωμένο ώστε να επιτρέπει την ανάπτυξη σχέσεων διαπλοκής και την συμβιωτική συνύπαρξη των κυρίαρχων τάξεων με τον κόσμο της πολιτικής, ενώ ταυτόχρονα περιθωριοποιεί μεθοδευμένα, όποιον δεν δεχθεί να συμβιώσει (Βασιλαντωνοπούλου, 2014).

Στη μετανεωτερική περίοδο, ο σκοπός της οργάνωσης μεταβάλλεται και οι θεωρίες για τη δομή της ποικίλουν. Εκτός της προσέγγισης περί αυστηρής ιεραρχικής δομής που διατύπωσε ο Cressey ή από την άλλη περί χαλαρών σχέσεων σε ένα ευρύτερο, χωρίς σύνορα εγκληματικό δίκτυο, σύμφωνα με τον Chambliss, υποστηρίχθηκε από τον Morselli ότι η εγκληματική οργάνωση είναι μια ομάδα που χαρακτηρίζεται από ευελιξία, συνεργασία των μελών και εξειδίκευση. Είναι δυνατόν όμως λόγω της ανάγκης για εξασφάλιση μυστικότητας, μέλη της ίδιας ομάδας να μην συναντηθούν ποτέ. Αυτού του τύπου η δομή είναι εύκολα προσαρμόσιμη συγκριτικά με εκείνη της στενής σύνδεσης με μια κεντρική εξουσία, διακρίνεται για την αυτοοργάνωση των μελών της μέσω της μεταξύ τους αλληλεπίδρασης. Χαρακτηριστικό της είναι η ύπαρξη περισσότερων κεντρικών πόλων εξουσίας και του υπόλοιπου δικτύου, στο οποίο συνυπάρχουν κεντρικοί και περιφερειακοί παράγοντες. Σε αντίθεση με τους περιφερειακούς, οι κεντρικοί είναι πιο ευάλωτοι και εκτεθειμένοι σε διώξεις, εξαιτίας της ανάπτυξης περισσότερων επαφών εντός του δικτύου (Morselli, 2009: 4, 8, 10-13).

Στη μελέτη του οργανωμένου εγκλήματος βασικό αντικείμενο διερεύνησης αποτέλεσε η παραδοσιακή Μαφία της Ιταλίας, τόσο για τους τρόπους οργάνωσής της όσο και για τις «αξίες» που υιοθετούσε, οι οποίες άνοιξαν τη συζήτηση για τις αιτίες ενσωμάτωσης των μελών. Οι δύο πιο γνωστές μαφιόζικες οργανώσεις ήταν αυτές της Σικελικής Cosa Nostra και της Καλαβριανής 'Ndrangheta. Αυτές εκπροσωπούσαν για μέλη τους έναν ολόκληρο κόσμο στον οποίο μπορούσαν

να ενταχθούν ώστε να αποκτήσουν την ιδιότητα του «man of honor». Στα πλαίσια αυτών οικοδομούνται το «υποσύμπταν νοήματος» (Paoli, 2003:67) με βάση το οποίο η οργάνωση προσιδιάζει στην έννοια της οικογένειας, και μέλος είναι σημαντικό και διατεθειμένο να κάνει οτιδήποτε προκειμένου να διατηρηθεί ενότητα και η εμπιστοσύνη. Έτσι, διαμορφώνεται μια συλλογική συνείδηση και τα μέλη αποκτούν ισχυρούς δεσμούς μεταξύ τους.

Ακόμα και ο τρόπος υποδοχής του κάθε μέλους στην οργάνωση καταδεικνύει τη σημασία της για αυτά, καθώς η οργάνωση πλέον αποτελούσε τη νέα οικογένειά τους και τον νέο κόσμο με τους δικούς του κανόνες, ο οποίος θα αντικαθιστούσε τον προηγούμενο. Η μύηση εμπειρείχε έντονα θρησκευτικά στοιχεία και πολλούς συμβολισμούς, προσδίδοντας ιερότητα στη διαδικασία και οδηγώντας σε μια ισοβιότητα της σχέσης του ατόμου με την ομάδα, ενώ τυχόν προδοσία της εναντίον της θα οδηγούσε σε θάνατο του μέλους. Η συμπεριφορά του ατόμου πλέον διαμορφωνόταν στη βάση των κανόνων της οργάνωσης και όχι του κανόνες του κράτους (Paoli, 2003: 67-72). Προκύπτει από τις πρακτικές αυτές η ύπαρξη βαθιών ψυχολογικών στοιχείων και συναισθημάτων που αντιστοιχούν σε τελετές αδελφοποίησης, με συνέπεια την αφοσίωση του μέλους όχι στη βάση του εξαναγκασμού, αλλά της επιθυμίας (Paoli, 2003: 76).

Διαπιστώνεται λοιπόν εκ των ανωτέρω, ότι και στην περίπτωση της Νέας Εγκληματολογίας το έγκλημα συνδέεται με την κοινωνική οργάνωση, με τρόπο που οι ανισότητες οι οποίες εντοπίζονται στην κοινωνία αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για την εμπλοκή με το έγκλημα, υπό το πρίσμα της επιλεκτικότητας και των διαδικασιών εγκληματοποίησης. Στη συνέχεια και με πυξίδα τη θεωρία για τους υποπολιτισμούς τόσο υπό την οπτική του Κοινωνιολογικού Θετικισμού, όσο και υπό εκείνη της Κριτικής Εγκληματολογίας θα εκτεθούν ορισμένα πρακτικά παραδείγματα οργανωμένου εγκλήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Παραδείγματα από την Ελληνική Πραγματικότητα

Σε συνέχεια της παράθεσης των θεωριών της υποπολιτισμικής θεωρίας για το έγκλημα και της Κριτικής Εγκληματολογίας στα πλαίσια της οποίας επανέρχεται και πάλι το ζήτημα των υποπολιτισμών ως ασπίδα προστασίας των ισχυρών εγκληματιών παρατίθενται ορισμένα παραδείγματα από την Ελληνική πραγματικότητα. Από την τελευταία, επιλέχθηκε η υπόθεση της Μανωλάδας η οποία οδήγησε στην καταδίκη της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, όπως επίσης η περίπτωση της Ελληνικής Μαφίας και της εγκληματικής οργάνωσης της Χρυσής Αυγής, τα οποία επιχειρείται να προσεγγισθούν στη βάση της θεωρίας που αναλύθηκε ανωτέρω.

3.1. Υπόθεση της Μανωλάδας

Η υπόθεση της Μανωλάδας μπορεί να αξιοποιηθεί ως ένα παράδειγμα από την ελληνική πραγματικότητα, το οποίο εισφέρει υλικό για συζήτηση τόσο λόγω της εφαρμογής της θεωρίας των υποπολιτισμών σε σχέση με την εγκληματικότητα, όσο και ως παράδειγμα μορφής οργανωμένου εγκλήματος υπό την οπτική εκμετάλλευσης ευάλωτων κοινωνικά ομάδων. Στην υπόθεση αυτή η Ελλάδα καταδικάστηκε από το ΕΔΔΑ σε πολλαπλά πρόστιμα για το αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων και συγκεκριμένα μεταναστών από το Bangladesh.

3.1.1. Πραγματικά περιστατικά

Χρήσιμο είναι σε ένα πρώτο επίπεδο να εκτεθούν τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης. Πρόκειται για περίπτωση που εκτυλίχθηκε στην περιοχή της Δυτικής Πελοποννήσου, όπου την περίοδο του Οκτωβρίου του 2010 μέχρι και τον Φεβρουάριο του 2013 εργάστηκαν εποχιακά μετανάστες με καταγωγή από το Bangladesh ως εργάτες στην καλλιέργεια φράουλας. Για την εργασία τους, οι εργοδότες τους Τ.Α. και Ν.Β., υποσχέθηκαν προς καταβολή ημερομισθίου ύψους είκοσι δύο ευρώ για επτάωρη εργασία, με επαύξηση τριών ευρώ για κάθε ώρα επιπλέον εργασίας.

Παράλληλα συμφωνήθηκε η αφαίρεση τριών ευρώ για τη διατροφή τους. Οι μετανάστες παρείχαν καθημερινή εργασία από τις επτά το πρωί έως τις επτά το βράδυ και μάλιστα υπό την ένοπλη επίβλεψη φρουρών. Οι συνθήκες διαβίωσής τους ήταν άθλιες, καθώς η διαμονή τους περιοριζόταν σε πρόχειρα παραπήγματα δομημένα από φθηνά υλικά, όπως νάιλον και χαρτόνι, ενώ εξέλειπαν τόσο χώροι στοιχειώδους υγιεινής όσο και πρόσβαση σε νερό. Σε αυτές λοιπόν τις συνθήκες και παρόλες τις υποσχέσεις των εργοδοτών για παροχή μισθών, οι ίδιοι δεν κατέβαλαν αυτούς και μάλιστα επιχειρούσαν να χειραγωγήσουν με απειλές τους μετανάστες εποχιακούς εργαζόμενους προκειμένου να συνεχίσουν να παρέχουν εργασία ώστε να λάβουν τα δεδουλευμένα τους. Τελικά, οι εργαζόμενοι προχώρησαν σε απεργία το Φεβρουάριο, Μάρτιο και Απρίλιο του 2013 αιτούμενοι την καταβολή των δεδουλευμένων μισθών τους. Ωστόσο, παρά τις σχετικές κινήσεις των τελευταίων, οι εργοδότες έφεραν στις 17 Απριλίου του 2013 άλλους εργάτες να εργαστούν στις καλλιέργειες. Την ίδια ημέρα, όταν περί τους 100-150 μετανάστες εργαζόμενους μετέβησαν στο χώρο εργασίας, προκειμένου να απαιτήσουν και πάλι τους οφειλόμενους μισθούς τους, ένας εκ των οπλισμένων φρουρών εξαπέλυσε σειρά πυροβολισμών εναντίον τους, με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να τραυματιστούν σοβαρά. Στις 18 με 19 Απριλίου του 2013 έγιναν τέσσερις συλλήψεις, των δυο εργοδοτών, ενός φύλακα και του ενόπλου επιστάτη, και ασκήθηκε ποινική δίωξη αρχικά για απόπειρα ανθρωποκτονίας, η οποία μεταβλήθηκε έπειτα στην κατηγορία της σοβαρής σωματικής βλάβης. (Chrowdury and Others v. Greece, Application No. 21884/15, 2017, Publ.Eur. Court H.R., Δερβίση, 2017)

3.1.2. Ο Υποπολιτισμός των Εργαζόμενων Μεταναστών

Οι θεωρίες των υποπολιτισμών τυγχάνουν εφαρμογής στο συγκεκριμένο παράδειγμα, τόσο για την ερμηνεία της συμπεριφοράς και της κοινωνικής οργάνωσης των μεταναστών εργατών όσο και των εργοδοτών τους. Όπως προεκτέθηκε, αυτές οι θεωρίες διερευνούν πώς ορισμένες κοινωνικές ομάδες αναπτύσσουν διαφορετικούς κανόνες, αξίες και συμπεριφορές από τον κυρίαρχο πολιτισμό, ως απάντηση στις κοινωνικές συνθήκες στις οποίες διαβιούν.

Εν προκειμένω, από τη μια πλευρά υπάρχει η ομάδα των μεταναστών από το Bangladesh, οι οποίοι χωρίς να έχουν άδεια εργασίας, «προσλήφθηκαν» ως εργάτες σε καλλιέργειες φράουλας στη Μανωλάδα. Ως μέλη δηλαδή μιας υποπολιτισμικής ομάδας με κοινά βιώματα και εμπειρίες, αλλά

και με κοινό πολιτισμικό υπόβαθρο, επέλεξαν να εργασθούν χωρίς να έχουν λάβει προηγουμένως τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα. Η δε επιλογή τους αυτή - χωρίς να αξιολογείται καταρχήν αν ήταν ελεύθερη επιλογή ή αποτέλεσμα εξαναγκασμού - αποσκοπούσε στην εξασφάλιση πόρων για την επιβίωσή τους. Ωστόσο, κατέληξαν να διαβιούν σε άθλιες συνθήκες, όπως καταγράφηκε πιο πάνω, ενώ λόγω της εκμετάλλευσης από πλευράς των εργοδοτών ανέπτυξαν κοινές πολιτικές δράσης και αντίδρασης προς αποκατάσταση της αδικίας που βίωναν. Έτσι, διοργάνωσαν συλλογικές διαμαρτυρίες και απεργίες, ώστε να λάβουν τα δεδουλευμένα τους. Μπορεί εδώ να γίνει αναφορά στη θεωρία του Cohen, για την απογοήτευση της πολιτισμικής αυτής μειονότητας απέναντι σε ένα καθεστώς εργασιακής εκμετάλλευσης, το οποίο τους στερεί όχι μόνο την δυνατότητα επίτευξης του κυρίαρχου πολιτισμικού στόχου, αλλά της ίδιας της επιβίωσής τους. Η επιλογή τους επομένως για παράνομη εργασία, αλλά και οι μετέπειτα αντιδράσεις τους θεωρούνται πρακτικές αμφισβήτησης της κυρίαρχης τάξης και αντίδρασης απέναντι σε πρακτικές περιθωριοποίησής τους. Στο ίδιο πλαίσιο, προσμετράται και το γεγονός ότι η υποπολιτισμική αυτή ομάδα είναι αόρατη για την Πολιτεία, η οποία μένει αδρανής ως προς την κατοχύρωση της νομικής τους προστασίας, αλλά και ως προς την ομαλή ένταξή τους στην κοινωνία. Αντ' αυτού, όπως αποδεικνύεται από τα πραγματικά περιστατικά, η περιθωριοποίησή τους έγινε ανεκτή τόσο στο στάδιο πριν την είσοδο της υπόθεσης στην ποινική διαδικασία όσο και μετά από αυτήν, με την απόφαση του ΕΔΔΑ να καταδεικνύει την πραγματικότητα (Δερβίση, 2017, Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2014). Είναι αξιοσημείωτη η στάση του κράτους απέναντι σε αυτή την εκμετάλλευση, καθώς το κέντρο βάρους μετατίθεται από τον θύτη-εργοδότη, στο θύμα-μετανάστη, ο οποίος παραβιάζοντας τον νόμο επέλεξε να εργαστεί υπό αυτές τις συνθήκες και δεν δικαιώθηκε παρά μόνο κατόπιν προσφυγής στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ, 2014).

3.1.3. Κριτική Θεώρηση: Εκμετάλλευση του υποπολιτισμού – Συγκάλυψη των Ισχυρών

Με την προσέγγιση της Κριτικής Εγκληματολογίας, έμφαση δίνεται στο σημείο όπου εντοπίζονται οι κοινωνικές ανισότητες που υπεισέρχονται και στο τμήμα της εργασιακής εκμετάλλευσης, της δυνατότητας που παρέχουν οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στους «ισχυρούς» να

διαιώνίζουν μια κατάσταση ανισότητας και κοινωνικής αδικίας, αλλά και στην επιλεκτικότητα του ίδιου του κρατικού-δικαιοδοτικού μηχανισμού.

Όπως καταδεικνύουν και τα γεγονότα, σε εθνικό επίπεδο δεν επήλθε αποκατάσταση της αδικίας σε βάρος μια πολιτισμικής-εθνοτικής μειονότητας. Τα εθνικά Δικαστήρια, ακόμη και το Αναιρετικό, επέβαλαν τις ηπιότερες των απειλούμενων ποινών στους εργοδότες και τους ένοπλους επιστάτες που τραυμάτισαν τους εργάτες στη Μανωλάδα, ενώ οι ιθύνοντες απαλλάχθηκαν από την κατηγορία της εμπορίας ανθρώπων.

Παρατηρείται από πλευράς οργανωμένου εγκλήματος, η τέλεση του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων δια της εργασιακής εκμετάλλευσης μιας μεταναστευτικής μειονότητας από μια οργανωμένη ένωση προσώπων, η οποία μάλιστα παρουσιάζει και μια οργάνωση ατόμων ιεραρχικά δομημένη. Στην κορυφή βρίσκονται οι επιχειρηματίες-εργοδότες, ενώ κατεβαίνοντας στην κλίμακα υπάρχουν και οπλισμένα άτομα που επιβλέπουν την παραγωγή. Οι εργαζόμενοι στη βάση της επιχείρησης είναι άτομα του περιθωρίου, χωρίς νομική προστασία λόγω και της έλλειψης νόμιμης άδειας εργασίας, προερχόμενα από τρίτες χώρες. Η κοινωνική θέση των τελευταίων αποτυπώνεται στον τρόπο που αντιμετωπίζονται από τους εργοδότες τους, ο οποίος αναπαράγει τις ήδη υφιστάμενες κοινωνικές ανισότητες. Εντοπίζεται έντονα το στοιχείο της άνισης κατανομής ισχύος, δεδομένου ότι οι εργοδότες βρίσκονται σε θέση οικονομικής ισχύος, ενώ οι μετανάστες προσπαθούν να καλύψουν βασικές βιοτικές τους ανάγκες. Αυτή η κατάσταση ωστόσο, δεν ανατρέπεται ούτε από τον κρατικό μηχανισμό, που στέκεται αδρανής ενώπιον της προστασίας των μεταναστών εργατών, κάτι που αποτυπώνεται έντονα τόσο στο στάδιο της πρόληψης της παράτυπης εργασίας, όσο και κατά το στάδιο της ποινικής δίκης, όπως αποδεικνύεται από τη σχετική δικαστική απόφαση. Η Κριτική θεωρία ασκεί δριμεία κριτική στην επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος, καθώς ενώ διαπιστώθηκε η παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τελικά η κοινωνική θέση κάθε πλευράς οδήγησε σε ένα διατακτικό που έκλινε προς την προστασία όχι των πραγματικά αδικημένων, αλλά των ισχυρών της υπόθεσης.

Συμπερασματικά για το συγκεκριμένο παράδειγμα, οι εργοδότες ως μια ομάδα με κοινούς στόχους και συμφέροντα έχει κανονικοποιήσει και εκλογικεύσει αθέμιτες και ανήθικες πρακτικές προς τους εργαζομένους της. Πρόκειται για έναν εξορθολογισμό της στάσης τους, που αποτελεί απάντηση σε ένα πλαίσιο καπιταλιστικού τρόπου οργάνωσης της κοινωνίας, όπου οι οικονομικές πιέσεις και ο ανταγωνισμός είναι συχνά και έντονα φαινόμενα. Πρακτικά, οι πράξεις τους

μπορούσαν να τους αποφέρουν μεγαλύτερο κέρδος δια της μείωσης του κόστους εργασίας. Έτσι, θεμελίωσαν καταχρηστικά και λόγω της θέσης ισχύος που κατείχαν έναντι των μεταναστών, μια συνθήκη εκμετάλλευσης, με πρακτικές εκβιασμού ή και (απειλής) χρήσης βίας. Τα πραγματικά αυτά περιστατικά μπορούν να ερμηνευθούν υπό την οπτική του Chambliss για τη συμβιωτική σχέση νομιμότητας και παρανομίας (Βιδάλη, 2017), καθώς αν και στα πλαίσια νόμιμης επιχείρησής τους, οι εργοδότες της υπόθεσης της Μανωλάδας προέβησαν σε έκνομες ενέργειες, ήτοι στην εμπορία ανθρώπων, προκειμένου να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους. Είναι επίσης εμφανής σε αυτό το σημείο, πως ο υποπολιτισμός των εργαζόμενων μεταναστών που μπορεί να κατηγορηθεί για παράνομη εργασία, υποκρύπτει παράλληλα την οργανωμένα εγκληματική δράση των ισχυρών της συγκεκριμένης υπόθεσης.

3.2. Περίπτωση της Greek Mafia

3.2.1. Επίσημα στατιστικά στοιχεία για τη σύνθεση των ομάδων του εγχώριου Οργανωμένου Εγκλήματος

Το οργανωμένο έγκλημα ως εγκληματολογικός όρος αποδίδει την συστηματική εγκληματική συμπεριφορά ως κοινωνικό φαινόμενο, με στόχο τον προσπορισμό οικονομικού κέρδους. Η διάρθρωσή του, όπως έχει καταδειχθεί, δεν είναι προσωποπαγής, αλλά αντιθέτως πραγματοπαγής, δεδομένου ότι δεν προσεγγίζεται πλέον ως δομή στενά συνδεδεμένη με τον αρχηγό, αλλά περισσότερο ως ένα δίκτυο που προσομοιάζει σε επιχειρηματική οντότητα, όπου βαρύνουν περισσότερο οι ρόλοι, παρά τα πρόσωπα. (Βιδάλη, 2017: 150).

Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα αναγνωρίστηκε αρχικά κατά την περίοδο του 1990 ως ένα εισαγόμενο φαινόμενο, το οποίο αποδιδόταν στις μαζικές εισροές μεταναστών. Στις επίσημες εκθέσεις της αστυνομίας παρατίθενται κατά κύριο λόγο στατιστικά στοιχεία αναφορικά με την εθνική προέλευση των εγκληματιών, ενώ σε επίπεδο ποιοτικής έρευνας, όπως αποτυπώθηκε από τον Αντωνόπουλο, το οργανωμένο έγκλημα συνδέεται με τη μεγάλη εισροή μεταναστών την προαναφερθείσα δεκαετία. Έτσι, το τελευταίο εκλαμβάνονταν από το σύνολο της κοινωνίας ως ένα

φαινόμενο εισαγόμενο και συνδεδεμένο με στερεοτυπικό τρόπο με εθνοτικές μειονότητες (Βιδάλη, 2017, Antonopoulos, 2009).

Η πρόσληψη του οργανωμένου εγκλήματος από τους επίσημους κρατικούς φορείς αποτυπώνεται στις εκθέσεις της Αστυνομίας για το οργανωμένο έγκλημα, στις οποίες επισημαίνεται ότι σε αυτό ανήκουν πολυμελείς ομάδες με οργανωτική δομή, αυστηρή ιεραρχία και διαμοιρασμό των αρμοδιοτήτων. Η δράση δε των ομάδων δεν παρουσιάζεται ως περιστασιακή, δεδομένου ότι χαρακτηρίζεται από διάρκεια στο χρόνο, η οποία πολλές φορές δεν παύει μέχρι την ενδεχόμενη σύλληψη των μελών της. Τα αρχηγικά μέλη είναι Έλληνες, ενώ η βάση αποτελείται κατά κύριο λόγο από αλλοδαπούς. Ωστόσο, σε αυτό το σημείο υπογραμμίζεται ότι τα τελευταία χρόνια και ειδικότερα κατόπιν της εκτέλεσης του αρχηγού των αρχηγών της ελληνικής μαφίας, Βασίλη Στεφανάκου, ηγετικές θέσεις διεκδικούν και άτομα διαφορετικής εθνικότητας (Κατακουζηνός, 2024, και Έκθεση για το Σοβαρό και Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, 2015).

Ειδικότερα, στην έκθεση της Αστυνομίας για το έτος 2022 για το Οργανωμένο έγκλημα, αναφέρονται ως εγκληματογενείς ορισμένοι κοινωνικοί παράγοντες, όπως για παράδειγμα η δυναμική αστικοποίηση, η ύπαρξη περιοχών γκέτο, η ανεργία, η κοινωνική διαστρωμάτωση και η παράτυπη μετανάστευση. Παράλληλα ωστόσο, παρατίθενται στατιστικά στοιχεία και για τη σύνθεση των εγκληματικών οργανώσεων που εξαρθρώθηκαν εντός του ίδιου έτους. Ενδεικτικά, μεταξύ των βασικών παράνομων δραστηριοτήτων του οργανωμένου εγκλήματος συγκαταλέγεται η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, η εμπορία λευκής σαρκός, τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, το λαθρεμπόριο. Στην ανάλυση στοιχείων για τη διακίνηση ηρωίνης επισημαίνεται, ως προς την υπηκοότητα των μελών των σχετικών εγκληματικών οργανώσεων, ότι στη συντριπτική τους πλειοψηφία είναι Έλληνες, ενώ ακολουθούν άτομα αλβανικής καταγωγής. Μεταξύ των Ελλήνων μάλιστα που αποτελούν το 69,41% των συνολικών υποθέσεων που εντοπίστηκαν από τις αρχές, τονίζεται ότι το σημαντικότερο μέρος είναι Ρομά. Αντίστοιχη είναι η προσέγγιση και στην περίπτωση των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας (κλοπές, ληστείες κ.α.), όπου από το σύνολο των εγκληματικών ομάδων που εξαρθρώθηκαν, το 67% ήταν εγχώριες, ενώ το 77% των τελευταίων αποτελούνταν από άτομα Ρομά. Αλβανία, Ρουμανία, Πακιστάν, Πολωνία κ.α. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία που αποτυπώνονται στις εκθέσεις της αστυνομίας για το οργανωμένο έγκλημα και τη σύνθεσή του με βάση περιπτώσεις εγκληματικών οργανώσεων που εξαρθρώθηκαν το εξεταζόμενο έτος, αν και αναγνωρίζεται πια ότι το μεγαλύτερο ποσοστό

αποτελούν άτομα ελληνικής καταγωγής, τονίζεται πως στην πλειονότητά τους προέρχονται από την υποπολιτισμική ομάδα των Ρομά, με το υπόλοιπο ποσοστό να απαρτίζεται από αλλοδαπούς (Έκθεση ΕΛ.ΑΣ. για το Σοβαρό και Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, 2022).

Η κοινωνική οργάνωση του εγχώριου οργανωμένου εγκλήματος, σύμφωνα με δεδομένα της Ελληνικής Αστυνομίας αλλά και ρεπορτάζ, συνίσταται σε μια εσωτερική διαστρωμάτωση που προσομοιάζει στην κοινωνική πραγματικότητα. Στα χαμηλότερα επίπεδα δράσης μιας εγκληματικής οργάνωσης εντοπίζονται άτομα προερχόμενα από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και μειονότητες, τα οποία προσλαμβάνουν τη συμμετοχή τους στην οργάνωση ως ένα μέσο επιβίωσης και εξόδου από το περιθώριο (Έκθεση ΕΛ.ΑΣ. για το Σοβαρό και Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, 2013).

3.2.2. Δομή και δράση της Greek Mafia

Πολλά είναι τα περιστατικά εγκληματικής δράσης της γνωστής ως Greek Mafia, ωστόσο επί της ουσίας αυτή αποκαλύπτεται συνήθως εξαιτίας του συχνού φαινομένου των συμβολαίων θανάτου και παρατηρούνται συλλήψεις εκτελεστών (Βιδάλη 2017), ενώ οι υπαίτιοι που κινούνται παρασκηνιακά και λόγω της θέσης τους καταφέρνουν να εκφεύγουν του κοινωνικού ελέγχου και του επίσημου χαρακτηρισμού τους ως εγκληματίες.

Ήδη από τη δεκαετία του 1980 εντοπίζεται στη χώρα δράση οργανωμένων εγκληματικών ομάδων σε τομείς όπως ο έλεγχος της οικονομίας της νύχτας, το ποδόσφαιρο, τα ναρκωτικά, τη διακίνηση μεταναστών, την εμπορία ανθρώπων, τον έλεγχο της πορνείας και το λαθρεμπόριο (Βιδάλη, 2017:160, Σταμούλη, 2021). Οι ομάδες αυτές είναι πολυμελείς, παρουσιάζουν ιεραρχική δομή και αντίστοιχο καταμερισμό «εργασίας», ενώ περιλαμβάνουν την ύπαρξη αρχηγών και εκτελεστικών μελών (Σταμούλη, 2021, Κρουσταλλη, 2022). Προς την κορυφή της πυραμίδας της Ελληνικής Μαφίας βρίσκονται οι αρχηγοί, οι ισχυροί των εγκληματικών ομάδων, οι οποίοι ως εντολείς κινούν την οργάνωση και δεν συνδέονται άμεσα με το πεδίο της παρανομίας στο οποίο εμπλέκονται οι «χειρώνακτες» με αποτέλεσμα να συλλαμβάνονται πιο δύσκολα. Ωστόσο, επισημαίνεται ότι η περίπτωση του εγκλεισμού στη φυλακή μπορεί να αποτελέσει τείχος προστασίας της ζωής των ισχυρών του οργανωμένου εγκλήματος, όπως αποδείχθηκε και στην

περίπτωση του Στεφανάκου, ο οποίος όντας φυλακισμένος επί μακρόν, κατάφερε να κερδίσει περισσότερο χρόνο ζωής (Εκθεση ΕΛ.ΑΣ. για το Σοβαρό και Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, 2013 και Καλαφάτης, 2018).

Η Greek Mafia ξεκίνησε την πορεία της αρχικά με τη εμπλοκή της στις παράνομες δραστηριότητες της εκβιαστικής παροχής προστασίας και το λαθρεμπόριο, ενώ στη συνέχεια επεκτάθηκε και σε άλλους τομείς, όπως το trafficking, τα ναρκωτικά και το ξέπλυμα χρήματος. Ευνοϊκός σε κάθε περίπτωση παράγοντας για την προσέλκυση «εργατικού δυναμικού» ήταν η οικονομική κρίση κατά την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα, δεδομένων των ευκαιριών επιβίωσης που υποσχόταν. Η επιδείνωση των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών δίνει τη δυνατότητα στη μαφία να εργαλειοποιεί άτομα από ευπαθείς κοινωνικές ομάδες και περιβάλλοντα (Lampropoulou, Paramichail & Schizas, 2018). Στα χαμηλά επίπεδα της ιεραρχικής δομής επομένως, βρίσκονται συνήθως άνδρες και μάλιστα σε παραγωγική ηλικία, οι οποίοι αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα και δοκιμάζονται από την ανεργία, ενώ διαθέτουν συγκεκριμένη σωματοδομή, ανάλογη των καθηκόντων τους. Έτσι, χώροι άντλησής τους αποτελούν γυμναστήρια και σχολές πολεμικών τεχνών (Σταμούλη 2021, News247 2014). Το οργανωμένο έγκλημα με άλλα λόγια, εκμεταλλεύεται την ευαλωτότητα συγκεκριμένων ατόμων υποσχόμενο οικονομικά και άυλα ενδεχομένως οφέλη – όπως για παράδειγμα την αίσθηση του ανήκειν και την απόδοση ταυτότητας – και σε αντάλλαγμα την ίδια στιγμή που αυτά εκτίθενται στην ορατότητα απέναντι στον κοινωνικό έλεγχο, ταυτόχρονα ο πυρήνας και τα συμφέροντά του προστατεύονται, παραμένοντας στη σκιά. Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα σύλληψης των λεγόμενων «8 της οργάνωσης» που εκτέλεσαν τους Γ. Σκαφτούρο, Β. Ρουμπέτη και Δ. Μουζακίτη, οι 3 εκ των οποίων είναι Γεωργιανοί, ένας Ρώσος και ένας Αλβανός, 2 με καταγωγή από το Ουζμπεκιστάν, ενώ ένας μόνο είναι Έλληνας (Πρώτο Θέμα, 2024).

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό του εγχώριου οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί η εσωτερική πειθαρχία (Σταμούλη, 2021) και η σχέση μεταξύ των μελών του, η οποία διαπνέεται από πίστη και αφοσίωση στον αρχηγό και την ομάδα, η οποία μεταφράζεται σε περίπτωση της σύλληψης, ως στάση ομερτά, δηλαδή απόλυτης σιωπής, απέναντι στο σύστημα ποινικής διαδικασίας (Συνοδινός, 2024). Αξίζει να παρακολουθήσει κανείς μαγνητοσκοπημένο στιγμιότυπο στη φυλακή μετά το θάνατο του Στεφανάκου, θεωρούμενου ως αξιοσέβαστου προσώπου για τον κόσμο της νύχτας, όταν τρόφιμοι συγκεντρώθηκαν για να αποδώσουν τιμή μετά το θάνατό του,

τηρώντας ενός λεπτού σιγή στη μνήμη του (<https://www.youtube.com/watch?v=6Vl1ssNM5MU>, λεπτό 3:12). Σημειώνεται ότι για την τήρηση αυτής της σιωπής σημαντικό ρόλο κατέχει η άσκηση βίας από πλευράς της οργάνωσης. Η βία αν και δεν αποτελεί τον κανόνα για τη λειτουργία του οργανωμένου εγκλήματος, εντούτοις αξιοποιείται τόσο εσωτερικά - για την τιμωρία ή τη διασφάλιση της ομερτά σε περιπτώσεις σύλληψης - όσο και για την εξουδετέρωση εξωτερικών κινδύνων, λόγου χάρη ανταγωνιστών ή απόδοσης αντιποιόνων (Σταμούλη, 2021).

Όπως προκύπτει εκ των ανωτέρω, η ελληνική «μαφία» δεν αποτελεί μια ενιαία εγκληματική οργάνωση, αντιθέτως σε αυτήν περιλαμβάνονται διακριτές ομάδες – φατρίες οι οποίες αρχικά κινούνταν σε προκαθορισμένες γεωγραφικές περιοχές, αν και στη συνέχεια και κυρίως από την περίοδο της πανδημίας και έπειτα διεκδικούν ολοένα και μεγαλύτερο μερίδιο στις παράνομες αγορές, πράγμα που θολώνει κατά κάποιον τρόπο τον χάρτη δραστηριοποίησης των φατριών (Dikastiko.gr, 2011, Κατακουζηνός, 2024). Οι ομάδες της ελληνικής μαφίας υπολογίστηκαν αρχικά σε 6 με 7 κατά τη δεκαετία του 1990. Στη συνέχεια αυξήθηκαν σε 15 ομάδες, η καθεμία από τις οποίες αριθμούσε περίπου 30 με 40 μέλη. Μέχρι σήμερα έχουν εκτελεστεί περί τα 45 συμβόλαια θανάτου σε έναν αγώνα ξεκαθαρίσματος λογαριασμών ανάμεσα στις διαφορετικές ομάδες της ελληνικής μαφίας. Ο λόγος της εκτέλεσης τέτοιων συμβολαίων συνίσταται στην επιθυμία καθεμίας από αυτές να μονοπωλήσει περισσότερους τομείς παράνομων δραστηριοτήτων με σκοπό την αντίστοιχη αύξηση των οικονομικών κερδών (Παναγιωτίδης, 2018).

Αυτό που συνάγεται από τα παραπάνω είναι ότι αν γίνεται αντιληπτό κατόπιν των ανωτέρω, ότι σχηματίζεται ένα είδος υποπολιτισμού στα πλαίσια του κυρίαρχου πολιτισμού. Αυτό προκύπτει μεταξύ άλλων από το γεγονός ότι η βία κανονικοποιείται ως «θεμιτός» τρόπος επίλυσης των διαφορών τους, παρέχονται ευκαιρίες οικονομικής αποκατάστασης σε άτομα του περιθωρίου, υιοθετούνται κώδικες και κανόνες συμπεριφοράς που αποκλίνουν από τους καθιερωμένους της ευρύτερης κοινωνίας, ενώ δημιουργείται ένας «κόσμος» στον οποίο τα μέλη αποκτούν ταυτότητα.

3.2.3. Συμβιωτική σχέση παρανομίας-νομιμότητας στο παράδειγμα της Greek Mafia

Εν συνεχεία, κρίσιμο για το παράδειγμα της Greek Mafia είναι και το γεγονός ότι στις περισσότερες υποθέσεις που παίρνουν δημοσιότητα, έχει αποδειχθεί η εμπλοκή αστυνομικών οι

οποίοι συμβάλουν στη συγκάλυψη των εγκληματικών δραστηριοτήτων του οργανωμένου εγκλήματος. Τα πρόσωπα πίσω από αυτές τις δραστηριότητες συνήθως δεν κινούν υποψίες για εμπλοκή με την παρανομία και βρίσκονται σε θέσεις οικονομικής και κοινωνικής ισχύος, ενώ μπορεί να διατηρούν νόμιμες επιχειρήσεις (Σταμούλη, 2021). Η εμπλοκή ατόμων από τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις σε οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, σε πολλές περιπτώσεις δεν περιορίζεται απλώς στην εξυπηρέτηση των δραστηριοτήτων τους, αλλά φαίνεται ότι τα ίδια πρόσωπα μπορεί να αποτελούν και μέλη των ομάδων αυτών. Ειδικότερα, σύμφωνα με πηγές ερευνητικής δημοσιογραφίας ο όρος Greek Mafia εμπλουτίζεται με την προσθήκη του χαρακτηρισμού Police. Από το καλοκαίρι του 2022 εκκίνησε δίκη της Greek Police Mafia, στην οποία κατηγορούμενοι βρέθηκαν πρόσωπα της νύχτας, δικηγόροι, όπως επίσης απόστρατοι αστυνομικοί αλλά και ένας εν ενεργεία υψηλόβαθμος Αξιωματικός της. Πρόκειται για δίκτυο προσώπων με μεγάλη οργάνωση και συγκεκριμένη δομή, καθώς από δραστηριότητες παροχής προστασίας σε οίκους ανοχής, χαρτοπαικτικές λέσχες και κλαμπ αποκόμιζαν κέρδη που άγγιζαν το 1.000.000 ευρώ μηνιαίως. Τα χρήματα αυτά συγκεντρώνονταν στον ταμία της οργάνωσης, ο οποίος στη συνέχεια τα μοίραζε σε πρώην υψηλόβαθμα στελέχη και δικηγόρους, οι οποίοι με τη σειρά τους εξαγόραζαν νυν ένστολους. Μεταξύ των κατηγορούμενων ήταν και επτά ταμίες του κυκλώματος (Εκδήλωση: Greek Police Mafia, βίντεο, 2023).

Για την υπόθεση αυτή πολύ λίγες πληροφορίες έχουν δημοσιευθεί, κάτι που επισημαίνεται και από την καθηγήτρια, Σ. Βιδάλη, η οποία κάνει λόγο για μια διαφορετική μεταχείριση της δημοσιότητας συγκριτικά με άλλες υποθέσεις, η οποία ωστόσο δημιουργεί σοβαρά προβλήματα για την κατανόηση των πραγματικών διαστάσεων του προβλήματος (Βιδάλη, 2023). Στα πλαίσια της δίκης για την Greek Police Mafia, επισημαίνεται από τον δημοσιογράφο Πολυχρονόπουλο η απουσία δημοσιογράφων για την κάλυψη του ρεπορτάζ. Επιπλέον, ιδιαίτερα αρνητική εντύπωση προκάλεσε και το γεγονός ότι μεταξύ των κατηγορούμενων ήταν και ένας εν ενεργεία Αξιωματικός της Ελληνικής Αστυνομίας, ο οποίος αν και ήταν υπόδικος ήδη από προηγούμενα έτη και κατηγορούμενος τόσο στη δίκη για τα πλημμελήματα, όσο και για τα κακουργήματα της Greek Mafia, όχι απλώς δεν τέθηκε σε διαθεσιμότητα, αλλά αντιθέτως προήχθη τον Απρίλιο του 2022 σε Αρχηγό της Ασφάλειας Αττικής. Κάτι τέτοιο, δημιουργεί έντονο προβληματισμό και για τη λειτουργία του ίδιου του κράτους, δεδομένου ότι η κατηγορίες που τον βάρυναν, δεν οδήγησαν όπως θα αναμενόταν σε απομάκρυνσή του από το σώμα (Εκδήλωση: Greek Police Mafia, βίντεο,

2023 και Reporters United, 2023). Παρόλα αυτά, η κατάληξη της πρώτης αυτής δίκης ήταν ευνοϊκή για όλους τους κατηγορούμενους, οι οποίοι κρίθηκαν αθώοι λόγω έλλειψης αποδεικτικών στοιχείων (Κουκουμάκας, 2023).

Σύμφωνα με τους Reporters United, σύνδεση με την υπόθεση της Greek Mafia εντοπίζεται και στην περίπτωση της 12χρονης στον Κολωνό. Μέσα από σχετική έρευνα αναδεικνύεται σύνδεση του οίκου ανοχής στον οποίο εξέδιδε ο κατηγορούμενος στην υπόθεση τη 12χρονη, καθώς η ιδιοκτήτρια του οίκου συνέλεγε χρήματα για την προστασία οίκων ανοχής, την οποία προσέφερε πρώην στέλεχος της Αντιτρομοκρατικής Υπηρεσίας και τότε αστυνομικός διευθυντής. Η ίδια, γνωστή με το όνομα «Μαρίνα» βρέθηκε κατηγορούμενη στη δίκη για τα πλημμελήματα που προαναφέρθηκε, με την ιδιότητα μίας εκ των ταμιών του κυκλώματος η οποία όπως αποκάλυψε η ερευνητική ομάδα των «Reporters United» φέρεται να είναι η ιδιοκτήτρια τόσο του οίκου ανοχής στον οποίο εξέδιδε ο Η.Μ. τη 12χρονη από τον Κολωνό, όσο και ιδιοκτήτρια ενός διαδικτυακού ιστοτόπου γνωριμιών που συνδέεται με την υπόθεση βιασμού και σωματεμπορίας της Ηλιούπολης (Ξένου, 2022). Όλα αυτά βέβαια εντός ένα πλαισίου παράνομης λειτουργίας όλων των σχετικών οίκων, την προστασία των οποίων μονοπωλούσαν κυκλώματα στα οποία όπως καταδεικνύεται συμμετείχαν άτομα με σημαντικές θέσεις σε δημόσιες κρατικές υπηρεσίες (Πολυχρονιάδης, 2022). Αξίζει να σημειωθεί μάλιστα, ότι κατηγορούμενες για την υπόθεση της παράνομης λειτουργίας του οίκου ανοχής βρέθηκαν δύο αλλοδαπές γυναίκες, μια Ρουμάνα ως μισθώτρια και μια Βουλγάρα ως εκμισθώτρια, αν και υπήρξαν καταθέσεις που υποδείκνυαν άλλα πρόσωπα με τις ανωτέρω ιδιότητες (Πολυχρονιάδης, 2022).

Η σύνδεση του παραδείγματος της Greek Mafia τόσο με τις θεωρίες για τους υποπολιτισμούς όσο και με την οπτική της Κριτικής εγκληματολογίας είναι εμφανής. Από τη μία πλευρά, το κομμάτι των υποπολιτισμών διαφαίνεται αρχικά στις συνθήκες υπό τις οποίες στρατολογούνται νέα μέλη στερούμενα νομίμων μέσων οικονομικής και κοινωνικής καταξίωσης, ενώ παράλληλα μυσούνται σε έναν νέο κόσμο όπου μαθαίνουν τεχνικές διάπραξης του εγκλήματος. Από την άλλη πλευρά, εντοπίζεται τόσο η εκμετάλλευση από πλευράς της Μαφίας περιθωριοποιημένων ατόμων προσφέροντάς τους ευκαιρίες για οικονομική ανέλιξη, με αντάλλαγμα την εργασία τους και την έκθεσή τους σε ενδεχόμενες συλλήψεις, όσο και η διαφθορά του κρατικού μηχανισμού, η διείσδυση σε αυτόν και η επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος. Ο τρόπος με τον οποίο διαπλέκεται η νομιμότητα με την παρανομία στο συγκεκριμένο παράδειγμα είναι

εμφανής, αποτελώντας αλληλοτροφοδοτούμενα στοιχεία για τη συντήρηση και τη διασφάλιση των συμφερόντων τόσο του οργανωμένου εγκλήματος όσο και των προσώπων που προέρχονται από τον κόσμο της νομιμότητας (Della Porta & Vanucci, 2012 και Chambliss, 1988 και Ruggiero, 2012).

3.3. Η περίπτωση της Χρυσής Αυγής

Το μόρφωμα της Χρυσής Αυγής αποτελεί εγκληματική οργάνωση, όπως κρίθηκε δικαστικά και από Δευτεροβάθμιο Δικαστήριο, βάσει του άρθρου 187 ΠΚ. Το ενδιαφέρον που παρουσιάζει ως παράδειγμα εγκληματικής οργάνωσης στην παρούσα διπλωματική εργασία συνίσταται αφενός στη μελέτη της εγκληματικής συμπεριφοράς των μελών της και στο τρόπο που αυτά οργανώθηκαν, τους δεσμούς που ανέπτυξαν μεταξύ τους και προς τους σκοπούς της οργάνωσης. Αυτές οι πτυχές της καταδεικνύουν τον σχηματισμό μια ομάδας ατόμων, που αν και δεν συγκεντρώνουν αμιγώς πολιτισμικά χαρακτηριστικά που τη διακρίνουν από τον κυρίαρχο πολιτισμό, παρόλα αυτά την ξεχωρίζουν στη βάση χαρακτηριστικών και κινήτρων που της προσδίδουν προσήλωση προς τη διάπραξη εγκληματικών πράξεων και πράξεων ακραίας βίας. Από την άλλη πλευρά, προσφέρεται ως παράδειγμα για μια ερμηνεία εργαλειοποίησης ευάλωτων κοινωνικών ομάδων προς όφελος του κυρίαρχου τελικά πολιτικο-οικονομικού συστήματος και των κυρίαρχων πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων.

3.3.1. Κοινωνική οργάνωση της Χρυσής Αυγής – Συμβολισμοί – Αξιακός Κώδικας - Δομή

Από τα στοιχεία που προέκυψαν στα πλαίσια της δίκης, γίνεται αντιληπτή η ύπαρξη μιας συλλογικής ταυτότητας. Η Χρυσή Αυγή δημιούργησε μια ισχυρή συλλογική ταυτότητα μεταξύ των μελών της, στις βάσεις εθνικιστικών, ξενοφοβικών και αντιμεταναστευτικών αισθημάτων. Αυτή μάλιστα η ταυτότητα ενισχύθηκε μέσω συμβόλων, τελετουργιών και προπαγάνδας, δημιουργώντας την αίσθηση του ανήκειν και του σκοπού.

Υπογραμμίζεται αρχικά το γεγονός ότι στην οικία στελέχους της ΧΑ βρέθηκε χειρόγραφο με ημερομηνία από 30-6-1983, το οποίο αποτελούσε τον όρκο που έδιναν όλα τα μέλη στην οργάνωση. Τα μέλη ορκίζονταν στρατιωτική πίστη και πειθαρχία στην οργάνωση και την Εθνικοσοσιαλιστική Κοσμοθεωρία, για την οποία μάλιστα δήλωναν ότι θα θυσιάζαν και την ίδια τους τη ζωή. Ορκίζονταν αγωνιστικότητα με φανατισμό προκειμένου να εξοντώσουν τον εχθρό της φυλής τους, ο οποίος παρουσιαζόταν εκφυλιστικός απέναντι στον πολιτισμό. Μάλιστα, στο τέλος του όρκου περιλαμβάνεται δήλωση για την αποδοχή της πλέον σκληρότερης και απάνθρωπης τιμωρίας από τους συναγωνιστές του, σε περίπτωση προδοσίας (Iefimerida, 2013). Ενδεικτικό της σύνδεσης και αλληλοπροστασίας των μελών της οργάνωσης είναι και ένα ηχητικό ντοκουμέντο μεταξύ δύο μελών της ΧΑ, κατόπιν της δολοφονίας του Παύλου Φύσσα, όπου σε ενόψει δηλώσεων τρίτων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που αποκαλούσαν μέλη της ΧΑ ως δολοφόνους, ηγετικό στέλεχος υπογραμμίζει και απειλεί για πράξεις αντιποίνων και μάλιστα στο πολλαπλάσιο (Πολίτη, 2021). Είναι εμφανές σε αυτό το σημείο η σημασία της οργάνωσης για τα μέλη της, τα οποία εκτός της αίσθησης του ανήκειν σε μια ομάδα η οποία τα προστατεύει, αναπτύσσουν και μια κοινωνική ταυτότητα (Βιδάλη, 2017, Paoli, 2003)

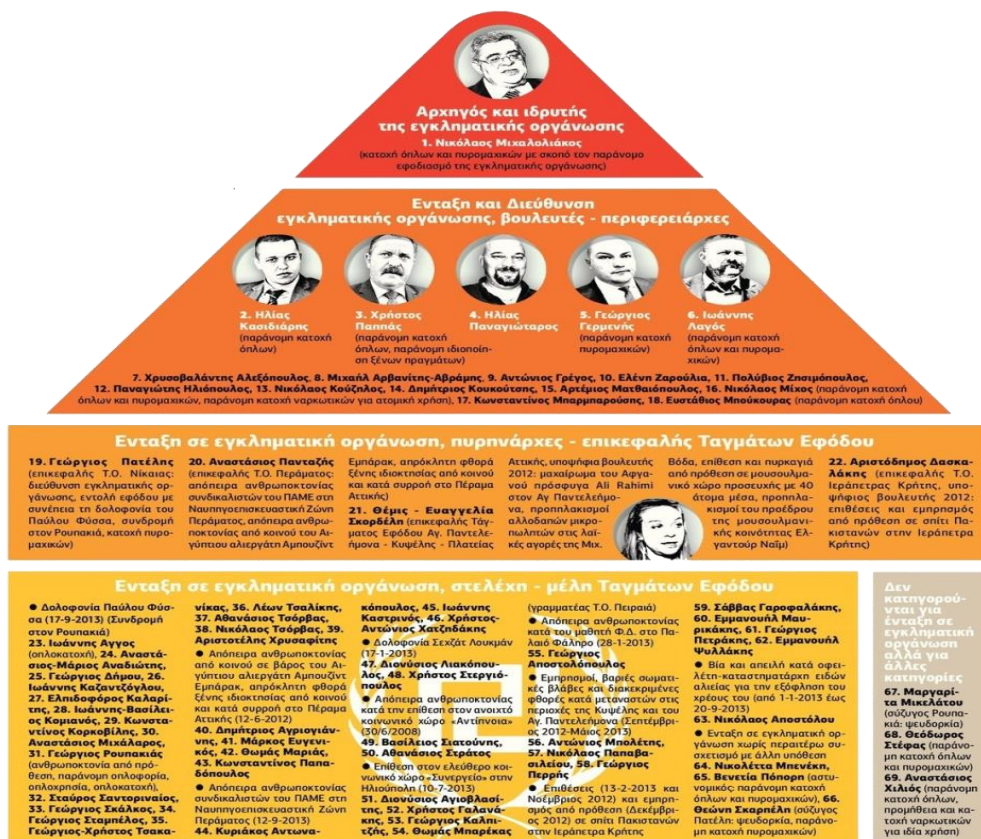
Εν συνεχεία και όσον αφορά στην ιδεολογική βάση και την αυστηρή οργάνωση της εγκληματικής οργάνωσης, αυτές προκύπτουν μεταξύ άλλων και από το γεγονός ότι ο ενδιαφερόμενος καλούνταν αρχικά να απαντήσει γραπτώς σε ένα ερωτηματολόγιο πολλαπλών απαντήσεων, στο οποίο εμπεριέχονταν ερωτήσεις και ιδεολογικού χαρακτήρα, δηλαδή σχετικά με τις αντιλήψεις του για τον εθνικισμό ή τη στάση του απέναντι σε μετανάστες. Ειδικότερα, αναφέρεται ενδεικτικά στην παρούσα, η ερώτηση σχετικά με το ποιο θεωρεί ως βαρύτερο παράπτωμα ο ενδιαφερόμενος, μεταξύ της διακίνησης ναρκωτικών, της παιδεραστίας ή της φυλετικής μίξης (με επεξήγηση «γάμος λευκής με μαύρο»). Επιπλέον, στο ερωτηματολόγιο περιλαμβάνεται ερώτηση για την αντίδραση που θα είχε ο ενδιαφερόμενος απέναντι σε πιθανή δήλωση ανθρώπων της γειτονιάς του ότι έχουν προβλήματα με λαθρομετανάστες και χρειάζονται τη βοήθεια του ίδιου και των συντρόφων του από το γραφείο. Η τελευταία ερώτηση, όπως προκύπτει από τη φύση της αλλά και από τις προτεινόμενες απαντήσεις - μεταξύ των οποίων βρίσκεται εκείνη που το υποψήφιο μέλος ζητά από τον εκπαιδευτή του συνδρομή με την ομάδα συναγωνιστών του – αποσκοπεί στη διερεύνηση των προθέσεων του υποψηφίου να συμμετέχει στα τάγματα εφόδου της οργάνωσης (Στέφου, 2018).

Όπως συνάγεται, θεμελιώδες ζήτημα για την περίπτωση της Χρυσής Αυγής ήταν η απόρριψη των κυρίαρχων δημοκρατικών αξιών. Αυτό βέβαια συνεπαγόταν μια ευθεία πρόκληση απέναντι στο πολιτικό status quo, έναντι του οποίου προτασσόταν αυτού μια αυταρχική ιδεολογία. Θα μπορούσε σε αυτό το σημείο να γίνει μια σύνδεση με τη θεωρία του Cohen, για τον οποίο θεμελιώδες στοιχείο μια υποπολιτισμικής ομάδας αποτελεί η υιοθέτηση ενός αξιακού συστήματος, το οποίο παρουσιάζεται ανεστραμμένο από εκείνο που υιοθετείται από την κυρίαρχη κουλτούρα (Cohen, 1955). Μέσα σε αυτή την ομάδα-οργάνωση η βία αναγόταν σε θεμιτό μέσο για την επίτευξη των στόχων της και περιελάμβανε επιθέσεις εναντίον μεταναστών, πολιτικών αντιπάλων και άλλων περιθωριοποιημένων ομάδων, οι οποίες θεωρούνταν αποδεκτές και αναγκαίες ενέργειες. Στα πλαίσια κανονικοποίησης της βίας υπογραμμίζεται η στρατιωτική οργάνωση και ο σχηματισμός Ταγμάτων Εφόδου. Πραγματοποιούνταν παραστρατιωτικές εκπαιδεύσεις των μελών, τα οποία και υιοθετούσαν ομοιόμορφη στρατιωτική ενδυμασία, ενώ ήταν οπλισμένα με μαχαίρια, σίδερα, κοντάρια και παράνομα όπλα. Η εκπαίδευσή τους ήταν σκληρή και περιλάμβανε υπαίθριες σωματικές ασκήσεις, καταρριχήσεις-αναρριχήσεις, έρπινγκ και εκπαίδευση στη χρήση όπλων.

Οι επιθέσεις που πραγματοποιούσαν εναντίον των στόχων τους ήταν συντονισμένες και προγραμματισμένες διάρκειας μέχρι 15 λεπτών και αποδείχθηκε ότι υπήρχε παγιωμένο modus operandi. Οι επιθέσεις γίνονταν παραδοσιακά από ομάδες ατόμων περισσότερων σε αριθμό από τους στόχους τους, τα μέλη συνήθως φορούσαν μπλούζες με το διακριτικό της οργάνωσης, ενώ οι επιθέσεις εκκινούσαν με δήλωση της ταυτότητας της οργάνωσης και έληγαν με παράγγελα από ανώτερο στέλεχος αυτής (Η Αυγή, 2022).

Όσον αφορά στη δομή της εγκληματικής οργάνωσης, αυτή ήταν ιεραρχική και σχηματικά παρατίθεται με πυραμιδοειδές γράφημα παρακάτω. Στην κορυφή της ιεραρχίας βρισκόταν ο αρχηγός και ιδρυτής της ΧΑ, αμέσως πιο κάτω από εκείνον βρίσκονταν βουλευτές του κόμματος οι οποίοι είχαν ρόλο περιφερειάρχων για συντονισμό των δράσεων στις αντίστοιχες εκλογικές περιφέρειες, ενώ υπήρχαν και υπεύθυνοι για κάθε τοπική οργάνωση της ΧΑ, γνωστοί ως «πυρηνάρχες». Στην οργάνωση όλα τα μέλη ενεργούσαν κατ' εντολή του ανώτερου και χαρακτηρίζονταν από την απόλυτη πειθαρχία και τυφλή πίστη και υπακοή στον αρχηγό (Η Αυγή, 2022). Η κοινωνική οργάνωση της Χρυσής Αυγής φαίνεται ότι αποτυπώνει μια ιεραρχική δομή που προσομοιάζει με την κοινωνική διαστρωμάτωση, δεδομένου ότι ο καταμερισμός των

εργασιών και σε αυτή την περίπτωση γινόταν με τρόπο τέτοιο, ώστε πράγματι η κεφαλή ή τα ανώτερα στελέχη δεν εκτίθεντο στον κοινωνικό έλεγχο με τον τρόπο που αυτό συνέβαινε για τα μέλη στα χαμηλά της ιεραρχίας (Βιδάλη, 2017).

Γραφική επεξήγηση της οργανωτικής δομής της Χρυσής Αυγής, όπως δημοσιεύτηκε στις 20 Απριλίου 2015 στην Εφημερίδα των Συντακτών.

Από όλα τα παραπάνω συνάγεται ότι η Χρυσή Αυγή συγκεντρώνει πολλά από τα χαρακτηριστικά που σύμφωνα με την Ραοί προσημοιάζουν στις εγκληματικές οργανώσεις οι οποίες συγκεντρώνουν στοιχεία «αδελφότητας» μεταξύ των μελών τους. Διαπιστώνεται ότι τα μέλη της Χρυσής Αυγής ανέπτυσαν στενούς δεσμούς μεταξύ τους στη βάση της αλληλεγγύης και αλληλοπροστασίας ενόψει επίτευξης του κοινού τους στόχου, που έγκειτο στην εξουδετέρωση των μεταναστών. Επιπλέον, εντοπίζονται συμβολισμοί με βαθύτερα νοήματα για τα μέλη, ενώ η σύνδεση των μελών με την οργάνωση και τους σκοπούς της είναι τόσο έντονη, ώστε ενδεχόμενη προδοσία επιφέρει σκληρή τιμωρία τους. Παρατηρώντας επίσης τις διαδικασίες ένταξης και

εκπαίδευσης των μελών της Χρυσής Αυγής, μπορεί να γίνει μεταξύ άλλων και αναγωγή στη θεωρία των Διαφορικών Συναναστροφών του Sutherland, ο οποίος ανέλυσε τον τρόπο της πολιτισμικής μεταβίβασης της εγκληματικής συμπεριφοράς από γενιά σε γενιά, η οποία «μαθαίνεται» μέσω της αλληλεπίδρασης.

3.3.2. Θεώρηση της Χρυσής Αυγής υπό την Κριτική θεωρία

Μια άλλη προσέγγιση της περίπτωσης της Χρυσής Αυγής θα μπορούσε να είναι και εκείνη που παρατηρεί τη συνολική δυσaréσκεια του πληθυσμού απέναντι στους μετανάστες και τους πρόσφυγες, σαν μια ευκαιρία για την ακόμα μεγαλύτερη εξάπλωση της ιδεολογίας της αλλά και της εκλογικής της δύναμης πλέον στον κοινωνικό ιστό. Η Χρυσή Αυγή ιδρύθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1980 από τον Αρχηγό της και μέχρι το 2012 που εισήχθη ως πολιτικό κόμμα στη Βουλή, δραστηριοποιούνταν στη βάση του ανωτέρω περιγραφέντος πλαισίου. Την περίοδο της βαθιάς οικονομικής αλλά και κοινωνικής ύφεσης της χώρας το 2010 και εντεύθεν, όταν παράλληλα σημειωνόταν και μαζική εισροή μεταναστών και προσφύγων, σχηματίστηκε μια γενικότερη δυσaréσκεια των πολιτών απέναντι στα καθιερωμένα πολιτικά κόμματα και τις πρακτικές τους, ενώ παράλληλα τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, οι συνεχείς περικοπές μισθών και συντάξεων που επιβάλλονταν και στα πλαίσια των Μνημονίων που είχαν υπογράψει οι τότε Κυβερνήσεις της χώρας, αποτέλεσαν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την ενίσχυση και την είσοδο της Χρυσής Αυγής ως πολιτικού κόμματος στο Κοινοβούλιο (Κουζής, Δημουλάς και Καρλάνης, 2019). Σε αυτό το πλαίσιο η ΧΑ ως πολιτικό κόμμα φαίνεται με βάση την κοινοβουλευτική της συμπεριφορά να βρίσκεται σε μία σύμπνοια με παγιωμένες πολιτικές πρακτικές και εμποδωμένα οικονομικά συμφέροντα (αυστηροποίηση κανονιστικού πλαισίου για την απόδοση της ελληνικής ιθαγένειας, θετική στάση ως προς την πώληση ελληνικών νησιών σε ιδιώτες, συμφωνία της για μειωμένη φορολογική πολιτική απέναντι σε Έλληνες εφοπλιστές κ.α.) (Ψαρράς, 2014). Τα μέτρα της τότε κυβέρνησης στα πλαίσια των πολιτικών λιτότητας έπληξαν κατά κύριο λόγο τα κεκτημένα δικαιώματα και συμφέροντα των εργατικών τάξεων και το κοινωνικό κράτος.

Εντούτοις, για τη διάσωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, το βάρος της οποίας έπρεπε να σηκώσουν τα χαμηλότερα στρώματα, ώστε να μην πληγούν τα ανώτερα, ήταν

αναγκαία η εφαρμογή των συγκεκριμένων πολιτικών λιτότητας και συνεχών περικοπών μισθών και κοινωνικών παροχών. Η πολιτική αυτή ωστόσο, προϋπέθετε και την αντίστοιχη κοινωνική συναίνεση. Παράλληλα, μέσα σε κλίμα γενικευμένης δυσαρέσκειας και έλλειψης εμπιστοσύνης στα μέχρι τότε κόμματα, το κόμμα της ΧΑ το οποίο δεν είχε συνδεθεί με τη διαφθορά και την διαπλοκή, λειτούργησε τελικά προς τη διασφάλιση εμποδωμένων οικονομικών συμφερόντων, στρέφοντας την προσοχή στους πλέον ευάλωτους στόχους, δηλαδή πρόσφυγες και μετανάστες. (Εμμανουηλίδης και Κουκουτσάκη, 2013). Οι τελευταίοι εργαλειοποιήθηκαν κυριολεκτικά τόσο από τη ΧΑ όσο και από το κυρίαρχο πολιτικό σύστημα και λειτούργησαν ως αποδιοπομπαίοι τράγοι εκτόνωσης της δυσαρέσκειας και της αγανάκτησης των πολιτών.

Ενδεικτικά πρακτικά παραδείγματα της ανωτέρω προσέγγισης της υπό εξέταση εγκληματικής οργάνωσης, από τα οποία προκύπτει η διαφύλαξη τελικώς του κυρίαρχου πολιτικο-οικονομικού συστήματος, αποτελούν περιπτώσεις στοχοποίησης συνδικαλιστικών δράσεων που αντιστρατεύονται εργοδοτικά συμφέροντα. Τον Ιούνιο του 2012 πραγματοποιήθηκε επίθεση της ΧΑ σε Αιγύπτιους αλιεργάτες στο Πέραμα. Οι τελευταίοι συνέστησαν ένα ανεξάρτητο δίκτυο για τη διανομή και την πώληση ψαριών, τα οποία μάλιστα πωλούσαν σε χαμηλότερες τιμές από εκείνες ντόπιων εμπορών, αυξάνοντας έτσι τον ανταγωνισμό. Εναντίον τους κινήθηκαν μέλη της ΧΑ με παράγγελμα βουλευτή της, κάνοντας επίθεση και χρησιμοποιώντας απειλές προκειμένου να διαλυθεί το δίκτυο των Αιγυπτίων αλιεργατών που απειλούσε συμφέροντα Ελλήνων εμπορών (Γκαβαϊσέ, 2014). Επιπλέον, υπογραμμίζεται και το περιστατικό στα Ναυπηγεία του Πειραιά το 2013, όταν μέλη της ΧΑ αφού επιτέθηκαν και τραυμάτισαν μέλη του Κομμουνιστικού κόμματος, ίδρυσαν στη συνέχεια Σωματείο για τους Έλληνες Εργατοϋπαλλήλους, το οποίο και εξυπηρετούσε απεργοσπαστικό σκοπό. Η δράση του Σωματείου αυτού μάλιστα απέφερε μεγάλα έσοδα στην οργάνωση, ενώ χρησίμευσε και ως μέσο πρόσληψης μελών της σε εργοδότες της Ναυπηγοεπισκευαστικής Ζώνης (Υπόμνημα Πολιτικής Αγωγής, 2014).

Ακόμα και μέσα από το παράδειγμα της Χρυσής Αυγής, αντιλαμβάνεται κανείς ότι πέραν των θεωριών για τους υποπολιτισμούς βίας που διαμορφώνονται κατ' επιταγή είτε του περιβάλλοντος είτε των συνθηκών ανέχειας και απογοήτευσης, γίνεται άμεση σύνδεση και με την Κριτική Θεώρηση του εγκλήματος, το οποίο ως χαρακτηρισμός αποδίδεται σύμφωνα με τα συμφέροντα των κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων. Παρατηρείται συνεπώς, πως και σε αυτή την περίπτωση όπου μια εγκληματική οργάνωση όπως κρίθηκε μεταγενέστερα, κατέχοντας θέση ισχύος διέφευγε επί

μακρόν του κοινωνικού ελέγχου, με την ανοχή τόσο της κοινωνίας, όσο και της Πολιτείας, ενώ παράλληλα ως πηγή όλων των δεινών, της ανεργίας και της εγκληματικότητας, υπερπροβάλλονται οι μετανάστες, οι οποίοι μάλιστα στα πλαίσια μιας οικονομικής κρίσης θεωρείται ότι επιβαρύνουν περαιτέρω το κοινωνικό σύνολο, απορροφώντας και τις ελάχιστες εναπομείνουσες κοινωνικές παροχές. Όλα αυτά ωστόσο συντελούνταν, ενώ παράλληλα τα μέτρα σε βάρος των συμφερόντων των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων αντιστάθμιζαν την προστασία των συμφερόντων των ισχυρών ομάδων της κοινωνίας.

Συμπεράσματα

Κατόπιν της ανάλυσης που προηγήθηκε μπορούν να διατυπωθούν ορισμένες διαπιστώσεις. Είναι γεγονός πως η προσέγγιση των θεωρήσεων για τους υποπολιτισμούς του εγκλήματος δίνει μια οπτική για το έγκλημα, η οποία θεμελιώνεται στην αποδοχή της θέσης ότι ορισμένες κοινωνικές ομάδες παρουσιάζουν μεγαλύτερη τάση από άλλες στην εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς. Αυτή η θέση παρουσιάζει συγκεκριμένους παράγοντες εγκληματογένεσης, όπως είναι το περιβάλλον και οι συνθήκες στις οποίες διαβιούν οι συγκεκριμένες ομάδες, ενώ λαμβάνει ως δεδομένο ότι η εγκληματική καριέρα χτίζεται και μεταδίδεται από γενιά σε γενιά μέσα από μια διαδικασία μάθησης.

Με βάση αυτή τη λογική, το έγκλημα προσεγγίζεται με όρους εγκληματογένεσης εξαιτίας ορισμένων κοινωνικών παραγόντων και το ενδιαφέρον στρέφεται αποκλειστικά στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Ταυτίζεται νομοτελειακά το έγκλημα με κοινωνικές μειονότητες που συνδέονται με κοινά πολιτισμικά χαρακτηριστικά και αξίες, παραγνωρίζοντας ένα μεγάλο μέρος της εγκληματικότητας, το οποίο συντελείται από άτομα τα οποία δεν διαβιούν σε συνθήκες και περιβάλλοντα όπως αυτά που περιγράφονται από τις θεωρίες για τους υποπολιτισμούς.

Αυτό το κενό στην εξήγηση της εγκληματικής συμπεριφοράς επιχειρεί να καλύψει η Κριτική Εγκληματολογία προβάλλοντας την εγκληματικότητα των ισχυρών κοινωνικών ομάδων. Μέσα από τις ερμηνείες που παρέχει για το έγκλημα, παρουσιάζεται η συστηματική ατιμωρησία των εγκληματιών που προέρχονται από ανώτερα κοινωνικά στρώματα, ενώ παράλληλα αυτήν ακριβώς την ατιμωρησία εξασφαλίζει η υπερ-έκθεση του εγκλήματος του δρόμου, του οποίου δράστες είναι οι εύκολοι στόχοι, όπως οι μετανάστες, οι τοξικοεξαρτημένοι, οι Ρομά κ.α.

Συνεπώς διαπιστώνεται ότι παρόλο που οι Θεωρίες για τους Υποπολιτισμούς προσεγγίζουν το έγκλημα με τελείως διαφορετικό τρόπο από την Κριτική Εγκληματολογία, εντούτοις η έννοια του υποπολιτισμού απαντάται και στα πλαίσια της τελευταίας. Από τη μία δηλαδή οι μηχανισμοί κοινωνικού ελέγχου κατασκευάζουν το έγκλημα με τέτοιο τρόπο, ώστε, αν και αποτελεί διαταξικό φαινόμενο, τελικά προστατεύονται οι κοινωνικές-οικονομικές ελίτ προτάσσοντας τα κατώτερα και πιο ευάλωτα κοινωνικά μέρη ως εγκληματικά. Έτσι, το έγκλημα των ισχυρών εξακολουθεί να αποτελεί έναν «σκοτεινό αριθμό» και με τη συνδρομή ηθικών πανικών που εστιάζουν το βλέμμα

της κοινωνίας στο συμβατικό έγκλημα. Από την άλλη, γίνεται σαφές πως μέσα από την κοινωνική οργάνωση του οργανωμένου εγκλήματος οι ισχυροί δράστες εκμεταλλεύονται τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα εξαγοράζοντας την επιβίωσή τους.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσσες

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). *Λευκά κολλάρα και οικονομικό έγκλημα, κοινωνική βλάβη και αντεγκληματική πολιτική*. Αθήνα: Σάκκουλας.

Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. (2012). *Αποκλίνουσα συμπεριφορά & Ποινικό φαινόμενο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ., (2013). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ., (2013). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*. 2^η Έκδοση, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2017). *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπος, Χ. (επιμ.), (2019). *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Βιδάλη, Σ. (2023). *Σοφία Βιδάλη: «Η κυβέρνηση έχει αποτύχει στην αντιμετώπιση και της "μικρής" και της "μεγάλης" εγκληματικότητας»*. Ανακτήθηκε 29 Ιουνίου 2023 από: <https://left.gr/news/sofia-vidali-i-kyvernisi-ehei-apotyhei-stin-antimetopisi-kai-tis-mikris-kai-tis-megalis>

Γασπαρινάτου, Μ. (2018). Από την επικινδυνότητα στην αναλογιστική πρόγνωση κινδύνου: οι προκλήσεις και τα αδιέξοδα της θετικιστικής σκέψης στο Β. Αρτινοπούλου, Σ. Βιδάλη, Σ. Γεωργούλας, Ό. Θεμελή, Ν. Κ. Κουλούρης, Γ. Παπανικολάου (επιμ.) *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και επιστημονικός λόγος, 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?"*. Συμβολές στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου. Αθήνα: ΕΕΜΕΚΕ.

Γκαβαϊσέ, Μ. (2014). *Η επίθεση στους Αιγύπτιους ψαράδες στο Πέραμα τον Ιούνιο του 2012*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: [Η επίθεση στους Αιγύπτιους ψαράδες στο Πέραμα τον Ιούνιο του 2012 | JailGoldenDawn](#)

Δασκαλάκης, Η. (1985). *Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης*. Αθήνα: Σάκκουλας.

Δερβίση, Ι. (2017). *Υπόθεση Μανωλάδας: Το τίμημα να είσαι παράτυπος μετανάστης στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.crimetimes.gr/>

Έκθεση Ελληνικής Αστυνομίας για το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2013. Ανακτήθηκε 28 Ιουνίου 2024 από: https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2013_ekthesi_oe.pdf

Έκθεση Ελληνικής Αστυνομίας για το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2015. Ανακτήθηκε 28 Ιουνίου 2024 από: https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2015-ekthesi_org.pdf

Έκθεση Ελληνικής Αστυνομίας για το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα έτους 2022. Ανακτήθηκε 28 Ιουνίου 2024 από: <https://www.astynomia.gr/file/2024/01/EKΘΕΣΗ-ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ-2022-ΑΝΟΙΚΤΗ-ΕΚΔΟΣΗ-1.pdf>

Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, (2014). *Υπόθεση Μανωλάδας: «Άμα δεν τους άρεσε, ας φεύγανε», αμετάκλητα!* Ανακτήθηκε 28 Ιουνίου 2024 από: <https://www.hlhr.gr/>

Εμμανουηλίδης, Μ., Κουκουτσάκη, Α. (2013). *Χρυσή Αυγή και Στρατηγικές Διαχείρισης της Κρίσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Futura.

Ζαραφωνίτου, Χ. (2015). Κριτική προσέγγιση των ηθικών πανικών στο *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα Σύγχρονες Προσεγγίσεις*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Καλαφάτης, Α. (2018). *Το προφίλ των «νονών»: «Οι τυχεροί μπαίνουν στη φυλακή*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.ethnos.gr/greece/article/73/toprofiltonnononoityxeroimpainoynsthfylakh>

Καρύδης, Β., Χ. (2010). *Θυμεις κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα: Ηθικοί Πανικοί, Ποινική Δικαιοσύνη*. Αθήνα: Σάκκουλας

Κατακουζηνός, Δ. (2024). *Greek Mafia: Αυτοί είναι οι «νονοί» της νύχτας που δολοφονήθηκαν τα τελευταία χρόνια*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.mononews.gr/society/greek-mafia-afti-ine-i-noni-tis-nichtas-pou-dolofonithikan-ta-teleftea-chronia>

Κουζής, Γ., Δημουλάς, Κ., Καρλαγάνης, Π. (2019). *Οι κοινωνικές επιπτώσεις των μνημονίων στην Ελλάδα*. Αθήνα: Πάντειον Πανεπιστήμιο.

Κουκουμάκας, Κ. (2023). *Όλοι αθώοι για την Greek mafia*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.news247.gr/ellada/oloi-athooi-gia-tin-greek-mafia/>

Κουκουτσάκη, Α. (2014). *Κοινωνικός έλεγχος: Κοινωνιολογικές και πολιτισμικές προσεγγίσεις των τιμωρητικών συστημάτων*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από:

<https://www.academia.edu/42950527>

Κουράκης, Ν. (2009). *Ποινική Καταστολή. Μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*. Ε' Έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Κρουστάλλη, Δ. (2022). *Το μεγάλο ξεκαθάρισμα -Πώς η Greek mafia «τρώει» τα παιδιά της*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.iefimerida.gr/ellada/pos-i-greek-mafia-troei-ta-paidia-tis>

Λάζος, Γρ. (2011). *Ταξιστικές θεωρήσεις για τις εργατικές τάξεις κατά τον 19ο αιώνα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Λαμπροπούλου, Ε. (2009). Η Σχολή του Σικάγου και η νεανική παραβατικότητα στο Τάτσης, Ν. & Θανοπούλου Μ. *Η Κοινωνιολογία της Σχολής του Σικάγου*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Λαμπροπούλου, Ε., Παπαμιχαήλ, Σ., Σχίζας, Π. (2018). *Σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής / Recent trends in crime control policies*. Συλλογικό έργο. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Ξένου, Ι. (2022). *Greek Mafia: Η υπόθεση και η δίκη των 40 κυμάτων*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://tvxs.gr/news/ellada/greek-mafia-i-ypothesi-kai-i-diki-ton-40-kymaton/>

Παναγιωτίδης, Θ. (2018). *Greek Mafia: Ο πόλεμος και ο ατελείωτος κύκλος αίματος – Τα πρόσωπα και οι φατρίες*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.news247.gr/ellada/greek-mafia-o-polemos-kai-o-ateleiotos-kiklos-aimatos-ta-prosopa-kai-oi-fatries/>

Πολίτη, Φ. (2021). *Χρυσή Αυγή: Αποφυλακίστηκε ο Τσακανίκας – Έχει καταδικαστεί σε έξι χρόνια*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: [Χρυσή Αυγή: Αποφυλακίστηκε ο Τσακανίκας - Έχει καταδικαστεί σε έξι χρόνια | in.gr](https://www.in.gr/ellada/chrusi-avghe-apofylakistike-o-tsakanikas-echi-katadikastei-se-efi-chronia),

Πολυχρονιάδης, Μ. (2022). *Πώς η υπόθεση της 12χρονης συνδέεται με τη Greek Police Mafia*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.reportersunited.gr/9909/12xroni-greek-mafia/>

Πολυχρονιάδης, Μ. (2022). *Greek Police Mafia: Οργανωμένο έγκλημα από νόμο καμωμένο*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.reportersunited.gr/10077/greek-police-mafia-bakogiannis/>

Πολυχρονιάδης, Μ., Χονδρόγιαννος, Θ. (2023). «Εκδήλωση: Greek Police Mafia» [βίντεο]. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.youtube.com/watch?v=AmDI0vA-p2A>

Πρώτο Θέμα, (2024). *Greek Mafia: Αυτοί είναι οι 8 της εγκληματικής οργάνωσης για συμβόλαια θανάτου λέει η ΕΛ.ΑΣ.* Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από:

<https://www.protothema.gr/greece/article/1493929/greek-mafia-autoi-einai-oi-8-tis-eglimatikis-organosis-gia-sumvolaia-thanatos-tis-greek-mafia/>

Σπινέλλη, Κ. (2007). *Διερεύνηση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Ανιχνευτικές έρευνες στα «υποσυστήματα» Αστυνομία - Εισαγγελία - Φυλακή Κορυδαλλού*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας.

Σπινέλλη, Κ. (2014). *Εγκληματολογία : σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Σταμούλη, Ε. (2021). Οργανωμένο έγκλημα: ο κύκλος της διαφθοράς και της βίας. Ανακτήθηκε 29 Ιουνίου 2023 από: <https://www.epohi.gr/article/39990/organomeno-egklhma-o-kyklos-ths-diafthoras-kai-ths-vias>

Στέφου, Ο. (2018). *Το αστείο ερωτηματολόγιο για την ένταξη στη Χρυσή Αυγή*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.in.gr/2018/06/12/greece/erotimatologio-poso-xrysaygitis-eisai/>

Συνοδινός, Μ. (2024). *Greek Mafia: Προφυλακιστέοι οι δύο συλληφθέντες - «Ομερτά» κράτησε ο ένας – Ο δεύτερος αρνήθηκε τις κατηγορίες*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.skai.gr/news/greece/greek-mafia-omerta-kratise-o-enas-sylliftheis>

Σωτηρόπουλος, Δ. (1985). Τεχνικές εξουδετέρωσης και αποκλίνουσα συμπεριφορά: κριτική εξέταση της θεωρίας των G. M. Sykes και D. Matza. *The Greek Review of Social Research*, 59, 58–70. <https://doi.org/10.12681/grsr.771>

Τζαννετάκη, Τ. (2006). *Ο νεοσυντηρητισμός και η πολιτική της μηδενικής ανοχής. Μία κριτική θεώρηση των θέσεων του James Q. Wilson*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας.

Υπόμνημα Πολιτικής Αγωγής προς Τριμελές Συμβούλιο Εφετών Αθηνών, Δίκη Χρυσής Αυγής (2014). Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: https://goldendawnwatch.org/wp-content/uploads/2015/04/YPOMNHMA_POL_AGWGHS_TELIKO.pdf

Χουλιάρης, Α. (2019). Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική, στο: Σ. Βιδάλη, Ν.Κ. Κουλούρης, Χ. Παπαχαράλαμπος (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σ.63-85), Αθήνα: Ε.Α.Π.

Ψαρράς, Δ. (2014). *Η Χρυσή Αυγή μπροστά στη Δικαιοσύνη*. Αθήνα: Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ.

Iefimerida, (2013). *Αποκάλυψη: Ο ναζιστικός όρκος της Χρυσής Αυγής*. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.iefimerida.gr/news/124794/>

News247, (2014). *Γυμναστήρια φυτώρια πορτιέρηδων και μπράβων. Ο “σκοτεινός” κόσμος των αναβολικών που δεν συγχωρεί.* Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.news247.gr/ellada/gimnastiria-fitoria-portieridon-kai-bravon-o-skoteinos-kosmos-ton-anavolikon-pou-den-sigxorei/>

Dikastiko.gr, (2021). *Αυτή είναι η “Greek Mafia”: 15 φατρίες, 45 συμβόλαια θανάτου σε 12 χρόνια – BINTEO.* Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.dikastiko.gr/eidhsh/ayti-einai-i-quot-greek-mafia-quot-15-fatries-45-symvolaia-thanatoy-se-12-chronia-vinteo/>

Η Αυγή, (2022). *Χρυσή Αυγή / Καθαρογράφηκε η ιστορική απόφαση - Η εγκληματική οργάνωση μέσα από 12.746 σελίδες.* Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: https://www.avgi.gr/koinonia/411594_katharografike-i-istoriki-apofasi-i-egklimatiki-organosi-mesa-apo-12746-selides

Reporters United, (2023). *Greek Mafia / Υπόθεση Δάβαλου: Ο υπουργός και η ΕΛΑΣ δεν ξέρουν, δεν είδαν, δεν άκουσαν.* Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.reportersunited.gr/10365/greek-mafia-ypourgio-davalos/>

Youtube, (2023). «Υπόθεση:Greek Mafia». [Βίντεο]. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από: <https://www.youtube.com/watch?v=6V11ssNM5MU>

Ξενόγλωσσες

Antonopoulos, G. A. (2009). ‘Are the “others” coming?’: Evidence on ‘alien conspiracy’ from three illegal markets in Greece. *Crime, Law and Social Change*, 52(5), 475– 493. <https://doi.org/10.1007/s10611-009-9204-2>

Bezlov, T., Gounev, Ph. (2012). *Organised Crime, corruption and public bodies.* Στο: Gunev, Ph., Ruggiero, V. *Corruption and organised Crime in Europe. Illegal Partnership.* London and New York: Routledge, Talyor and Francis Group.

Chambliss, W. J. (1975). *Toward a Political Economy of Crime.* *Theory and Society*, 2, 149-170. <https://doi.org/10.1007/BF00212732>

Chambliss, W. (1988(1978)). *On the Take: From Pretty Crooks to Presidents.* 2d Edition. Bloomington: Indiana University Press.

Chambliss, W. J. (1988). *State-Organized crime-The American Society of Criminology*.
Presidential Address.

<https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1989.tb01028.x>

Cohen, A. K. (1955). *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*. Glencoe. IL: Free Press.

Chrowdury and Others v. Greece, Application No. 21884/15, Judgment of 30 March 2017,
Publ.Eur. Court H.R. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από:
[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-172701"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{))

Della Porta, D., Vanucci, A. (2012). *Organized Crime and Corruption: Mafias as Enforcers in the Market for Corrupt Exchange in The Hidden Order of Corruption: An Institutional Approach*. Italy: Ashgate. p. 173-216

Foucault, M. (2012). *Η γέννηση της βιοπολιτικής*. Παραδόσεις στο Κολλέγιο της Γαλλίας (1978-1979), μτφρ. Β. Πατσογιάννης, Αθήνα: Πλέθρον.

Green, P., Ward, T. (2004). *Organised Crime and the "Deep State"*. Στο: Green, P., Ward, T. (2004). *State Crime. Governments, Violence and Corruption*. London, Sterling, Virginia: Pluto Press.

Kelling, G.L. & Wilson, J.Q. (1982). *Broken Windows: The police and neighborhood safety*, Atlantic Monthly. Ανακτήθηκε 17 Ιουνίου, 2024 από:
<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1982/03/broken-windows/304465/>

Martinez, J.P. (2014). *Unpunished Criminals: The Social Acceptability of White Collar Crimes in America*. Senior Honors Theses.

Merton, R. (1938). *Social Structure and Anomie*. American Sociological Association.

Morselli, C. (2009). *The Criminal Network Perspective* στο C. Morselli. *Inside Criminal Networks*. New York: Spinger.

Paoli, L. (2003). *Mafia Brotherhoods. Organised Crime Italian Style*. Oxford: Oxford University Press.

Ruggiero, V. (2012). *The organization of crime* στο Gounev, P., Ruggiero V. (ed.). *Corruption and Organized Crime in Europe*. 1st Edition, New York: Routledge.

Sutherland, E., H. (1944). *Is "White collar Crime" Crime?* American Sociological Review. Vol. 10, No2, Annual Meeting Papers (Apr. 1945), pp. 132-139

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα: Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης